

ЛЕЗГИ

Газет

Жуван Ватан, ватанэгълияр,
дидед ч'ал хуьх!

1920 – йисалай акъатзава

N 10 (11019) хемис 10 – март, 2022 – йис WWW.LEZGIGAZET.RU

Къимет “Дагпечатдин” киоскрай - 16 манат

Къиметрин месэла веревирдна

7-мартдиз Дагъустан Республикадин Гьукуматдин Председатель Абдулмуслим Абдулмуслимов республикадин бизнес-сообществодин векилрихъ галаз гуьруьшмиш хъана. Анал карчийрихъ галаз алай вахтунин яшайишдинни экономикадин гуьзлемеиш тавур гьалара республикада хейлин метягьрин къиметар дегисар тавунин, государстводин патай куьмек гуни месэлаяр веревирдна. Абдулмуслим Абдулмуслимов лагъана хъи, чкадал арадал атанвай гьаларай къил акъудун патал ам алишверишдин са шумуд карханадиз фена. Фу чразвай меркездин карханайрин къвалахди хъ галаз таниш хъана. Фикир сад тир, агъалийри сифте нубатда ишлемишзавай суьрсетдин метягьар бес къадарда авани ва абурун къиметар хкажзавани чирун.

“Жуван къвалахдин юлдаширихъ галаз чаз акурвал, сифте нубатда герек къевезвай бязи метягьрин къиметар хкажзава. Гъавурда акъазва, алай вахт базардин экономикадинди я. Амма чна зегьметдин агъа къанин къадарда аваз мажиб къачузвай агъалияр рикелай алудна виже къеведач. Гъабурухъ галаз гьакъ тлимил пенсия къачузвай бур, гзаф аялар авай ва кесиб хизанарни. Республикада суьрсетдин хатасузвал таъминарун патал арадал атанвай гьаларикай чаз хабар я. Чун къайгъусуз хъана акъвазун дуьз жедач. Гъавилияр за карчийрин векилриз чи агъалийри сифте нубатда ишлемишзавай продуктин, метягьрин къиметар хкаж тавуниз эвер гузва”, - малумарна премьер-министрди.

А.Абдулмуслимова мадни къейд авурвал, республикадин алишверишдин карханайриз, идарайриз гьери, шекер, чай ва маса суьрсет агакъарзавайбуру чпин складар агалнава. Абурун вил винидихъ т'вар къунвай продуктин къиметар хкаж хъунал ала, ахпа метягьар багъа къиметар ахъайдайвал.

- Ихътин кардиз рехъ гана къандач, - лагъана Абдулмуслим Абдулмуслимова.

Чна къе улкведа арадал атанвай сиясатдин гьалар рикелай ракъурна виже къеведач. Ихътин четин ч'авуз гьар са агъали, бизнесдин векилар ва амайбури сад хъун лазим я. Къе хейлин дагъустанвийри вафалувилелди Россиядин Федерациядиз къуллугъзава. Абуруз государстводин итижар хуьн патал чанарни гъайиф къевезвач. Чибур лагъайтла, коммерциядин итижар вилик кутуна, хуси къазанжияр арадал гьуникай фикриззава. Зи гъавурда дуьз гьат, юлдашар. Халис дагъустанвидиз, Россиядин агъалидиз хас тушир ахътин крар авун герек туш.

18-20 йиса авай жегил гадайри Дагъустандин, Россиядин, чи виридан итижар хуьн патал чпин чанар къурбандзава. Гъа и вахтунда са ни ят'лани, къиметар хкаж хъунал вил алаз, суьрсет авай складар агалзава. Къез чидани, коронавирусдин т'лугъвалдин вахтунда исламдин са векилди лагъана: “Мегер чун масабуркай чунуьхна хуьзвай вири шейер нез ахкакъдани?” Гила азани, складар агалзавай карчийрихъ, бизнесменрихъ, алишверишдин центрайрин ч'ехибурухъ элкьвена, лугъуз къанзава: агакъдани чун виридакай дад акъваз? Чаз пака вуч жедач'лани чизвач. Гъатта чаз совещание мус акъалт'д'ат'лани малум туш. Аллагъ-Таалади чаз гьикъван вахт ганват'лани чизвач. Ша чна гьар са касди и ихтилатрикай тайин нетижа хкудин.

Дуьгуьдин къиметар хкаж хъунал А.Абдулмуслимов къилди акъвазна. Ада дуьгуь гьасилзавайбуруз и суьрсет маса гудай ярмаркаяр тешкилуниз эвер гана. Дагъустанвийри гьил агакъдай къиметрай дуьгуь маса къачудайвал.

Гъа са вахтунда премьер-министрди РД-дин хуьруьн майишатдин, суьрсетдин ва гьакъ промишленностдинни алишверишдин министрвойрал 20-мартдизлай республикадин муниципальный тешкилатра суьрсетдин ярмаркаяр къиле тухун тапшурмишна.

Винидихъ А.Абдулмуслимова къейд авурвал, 6-мартдиз ада Махачкъала ше-

гьердин 2-нумрадин базардал къил ч'лугунай. Адахъ РД-дин Гьукуматдин Председателдин Сад лагъай заместитель Руслан Алиев, РД-дин хуьруьн майишатдин ва суьрсетдин министрдин заместитель Эмин Шайгъасанов ва ветеринариядин рекъяй Комитетдин председател Мегьамед Шапиев галай.

Базарда абур кьетлен фикир “борщ гъазурдай”, суьрсетдин сифте герек продуктриз, гъа жергедай яз помидорриз, афнийриз, картуфриз, як'луз, балугъриз, ч'ахариз, ч'емиз, шекердиз, нек'един продуктриз гана, къиметар чирна. Базарда арадал атанвай гьаларикай мал маса гузвайбуру ихтилатна. Абур малумарвайвал, метягьрин гьакъиндай къитвал авач. Гъа са вахтунда муьштерийрин патай еке хътин гъарай-эверни акъазвач. Вилик йикъара хъиз, муьштерияр къевезва ва чпиз герек суьрсет маса къачузва. Социальный сетра суьрсетдин ва маса шейэрин къиметар хкаж хъунин гьакъиндай хабарар чукурзават'лани, чувалралди, машинралди продуктар къачудайбуру авач.

“Чаз базарда адетдинбуру тушир хътин гьалар акъазвач. Гъар юкъуз жуьреба-жуьре метягьар гъизва. Агъалийриз секинсуз жедай са делилни гьелелиг авач, дезгейрал метягьар т'лимил жедач, - лагъана майваяр маса гузвай Абдурагъман Мегьамедова.

Дагъустандин базарра къиметриз талуьк яз арадал атанвай гьалар бязи метягьрин къиметар хкаж хъунихъ галазни алак'алу я. Гъа са вахтунда лугъун лазим я, сифте нубатда герек къевезвай са бязи продуктин къиметар гъа авайвал ама. Месела, лапагдин як'лун тупуналди гудай (оптовый) къимет 350-380 манат я. Кура-кура - 410-420 м. Талуьк тирвал, малдин як - 350-370 м ва - 390-410 м.

Сергей Меликова базарра, тукъвенра герек метягьар кит ва абурун къиметар са артух багъа тавунин гьакъиндай тапшуругъ ганва.

Нумрадай къела:

БАТАНПЕРЕСВАЛ

Къагьриман женгчияр

Советрин Союздин мулкар, Европададин хейлин улквейар фашистрин Германиядикай азад авуник лезгийри чпин пайни кутуна. Вишералди ватанэгълийри къизгъин женгера чпин чанар къурбандна. Дагълух хуьрера, колхозра, совхозра зегьмет ч'лугъваз, чи дигезгълийри, яшлугуру майишатар, акъалтзавай несилни хвена, Ватандизни лап важиблу суьрсетдалди куьмек гана.

▶ 3

ИРС

Руьгьдин ишигъ куьк'лугърайди

Гъажибег Агьмедханович хътин рухвар виш йисалай са сеферда хуьн муькин я. И нумрадай башламишна, чна адан юбилейдиз талуьк материалар - рик'ел хкунар, шишар, гъикаяяр, очеркар, шик'илар чапзава. Гъикъван чун и ч'ехи хъин руьгъдиз муьк'ва хъайит'ла, гъакъван чун руьгъдиз девлетлу ва къуватлу жедайдал шак алач...

▶ 4

ЖЕМИЯТ

Тарихдикай тарс хкуд тавурла...

Президент В.Путинани гъахълудаказ къейд авурвал, США, гъакъ адан союзник, гъилибан тир “Рагъак'лудай патан блок” “тапаррин империядиз” элкьвенва. ИК'л, НАТО Рагъакъеч'лудай патахъ гезгеншардач лугъуз хиве къунат'лани, гъакъикъатда ам атана чи сергъятригъ агакънава.

▶ 5

МЕДЕНИЯТ

Сур чешмейрин гелерай

Палеогеографиядин (илмдин кхьинрин тарих ахтармишзавай хел) кьетленвилери Ахцегь райондин мулкарилай жагъанвай, ч'ел рекъемриз талуьк делилар алачир чешмейр гъи девирдиз талуьк'бур ят'ла тайинариз куьмекзава. Цуругърин хуьруьн куьгъне миск'лундин цла авай къванцел атанвай кхьинар ахтармишайдалай къулухъ якъин жезвайвал, и чешме гъакъикъатдани XII асирдин шагъид я.

▶ 6

САГЪЛАМВАЛ

Дидедин рехъ давамарзава

“Тади куьмекдин” къвалахдикай санлай рахайт'ла, духтуррал четинвилер пара ацалтзава. Гъик'л хъи, гзаф дуьшуьшра участокдин духтурдин патав вахтунда фена, регъятдаказ алудиз жедай азарни четиндаз элкьуьруьнин ч'лугуру хесет чи гзаф ватанэгълийриз хас я.

▶ 9

ХАБАРАР

Къастуни гьевес кутаза

...Алай вахтунда Краснодарда яшамии жезвай лезгийрин къадар гзаф я. Абурун жергеда хъсан духтурар, алмар, муаллимар, карчийр, общественный деятелар ва миллетдин т'вар хкажзавай лайхлу карни артух я. Даир Маратович Мегьамед-агъаевни гъахътинбурукай я. Адан ери-бине Къурагъ райондин Цилингрин хуьрйя я.

▶ 12

Игитдин твар гана

Чи мухбир

РФ-дин Президент Владимир Путинан Указдалди ери-бине Дагъустандин Къули райондин Кани хуьрай тир Нурмегамед Энгельсович Гажимегамедоваз телеф хъайидалай къулухъ Россиядин Федерациядин Игитдин твар гана.

Старший лейтенант Н.Гажимегамедован 25 йис тир. Россияди Украинада махсус операция гатлунай сифте йикъара чи ватангъли дяведин къизгъин гьерекаатар къиле физвай мулкарал акъатна. Са женгина ада регъбервал гузвай десте Украинадин боевикрин гьалкъада гьатна. Н.Гажимегамедован къаст сад тир: вичел ихтибарнавай къетлен метлеб авай дяведин тапшургу къилиз акъудун. Залан хер хъанвайтани, дирибаш дагъустанвиди женг давамарзавай. Къутармиш жедай мумкинвал авачирди якъин хъайила, ада вичив гвай граната хъиткынарна. Нетижада вични телеф хъана, ам гьалкъада тунвай боевикарни.

Владимир Путина, Н.Гажимегамедован игитвилез къимет гудайла, къейд авурвал, ам халис командир тир. "... Нурмегамед Гажимегамедова вичи вич гранатадал хъиткынарна... Адаз вичи нихъ галаз женг тухузвайтла хъсандиз чизвай: есирда гьатнавайбуруз жуьреба-жуьре инадар къазвай, абурун чанариз вагъшивилелди къаст ийизвай неонацистрихъ галаз. Гъавилэй игитди ихътин къарарни къабулна..."

Телеф жедалди пуд югъ амаз Н.Гажимегамедоваз руш хъана. Гъайиф хъи, игит-

диз вичин велед гьилерал къун къисмет хъанач, адаз ам дидеди ва уьмуьрдин юлдашди ракъурай шиклрай акуна...

Къейд ийин хъи, Н.Гажимегамедован дах Энгельс Нурмегамедов полициядин полковник я, ада Ингушетиядин къенепатан крарин министерствода къвалахзава. Диде Сапиджат Исаевна сифтегъан классрин муаллим я.

Н.Гажимегамедов Украинада къиле физвай махсус операциядин вахтунда Россиядин веонный къуллугъчийрикай РФ-дин Игитдин тварциз лайихлу хъайи сад лагъай кас я. Ам хайи хуьре кучукунава. Махачкъаладин са куьче адан тварунихъ ядайвал я.

Гъалибчияр тебрикна

Агъмед МАГЪМУДОВ

7-мартдиз Дагъустандин халкъдин шаир Стлал Сулейманан музейда Къиблепатан Дагъустандин районрин мектебра келзавай аялрин арада "Урус муаллимдив - кланивилелди" лишандик кваз мукъвара къиле фейи конкурсдин гъалибчияр тебрикуниз талуькъарнавай мярекат къиле фена.

Къейд ийин хъи, Стлал Сулейманан райондин администрациядин куьмекдалди тешкилай и конкурсдин къилин спонсор машгъур меценат Нариман Гъазалиев тир.

Гъалибчиярив савкъатар вахкуниз талуькъарнавай мярекатда райондин кил Нариман Абдулмуталибова, адан сад лагъай заместитель Лацис Оружева, Докъузпара райондин къилин заместитель Салигъ Гъажимурдова ва масабур иштиракна.

Коронавирус: эхиримжи рекъемар

РФ-дин Роспотребнадзордин делилралди, 8-мартдиз Дагъустанда коронавирус акаатайбурун къадар 90 475-дав агакънавай. Эхиримжи юкъуз коронавирус акаатай 160 кас дуьздадал акъудна.

Гъа са вахтунда духтуррилай начагъ хъайи 79 674 кас (эхиримжи юкъуз - 216) сагъар хъийиз алакънава. Дагъустанда коронавирсдик 3552 (эхиримжи юкъуз - 2) кас къена.

Дишегълийрин зегъмет къейдна

8-Мартдин суварин вилик Дагъустандин Къил Сергей Меликова яшайишдин жуьреба-жуьре хилера тафаватлу хъайи дишегълийрин государстводин шабагъар вахкана. "Лезги газетдиз" РФ-дин Къилин пресс-къуллугъди хабар гайивал, санлай къачурла, 23 кас орденризни медалриз, грамотайризни разивилин чарариз лайихлу хъана. Абурун арада РФ-дин Президент В.Путинан къул алайбуруни ава.

Мярекатдин иштиракчийриз 8-Мартдин сувар мубарак авунихъ галаз сад

хъиз, Сергей Меликова дагъустанви дишегълийри республикада образование, илим, здравоохранение ва маса хилер вилик финик къетлен пай кутазвайди къейдна.

"Чна дагъви дишегълийрал гъахълудаказ дамахвава. Куьне несилрилай несилрал гзаф миллетрикай ибарат Дагъустандин халкъдин руьгъдин ивиар агакъарзава, хайи чил баркаллу ийизва, уьмуьрда дуьз рекъер къалурзава", - къейдна С.Меликова, Дагъустандин

халкъдин шаир Фазу Алиевадин шиирдай бендер келуналди.

Шабагъриз лайихлу хъайибурун арада Хив райондин больницадин къилин акушерка Басират Алирзаева, Махачкъаладин аялар хадай 1-нумрадин къвалин къилин духтур Земфира Гъажиева, Къизляр шегъердай тир цуд аялдин диде Разият Амралиева, Стлал Сулейманан райондин Герейханован хуьруьн 1-нумрадин юкъван мектебдин муаллим Сеьгерханум Османова, РКБ-дин медсестра Сабина Омарова ва масабур авай.

Къетлен месэлайрикай сад

Дуьньядин жуьреба-жуьре уьлквейри Урусатдиз талукъ яз санкцияр къабулунин нетижада уьлкведин хейлин регионра, гъажигъетдай яз Дагъустандани, бязи метягърин къиметар хаж хъанва. Лагъана кланда, и кардин вилик пад къун, экономикадин хиле гъалар пайгардикай хкат тавун патал уьлкведа са жерге серенжемар къабулнава.

Мукъвара РФ-дин Къил Сергей Меликова къейд авурвал, республикадин агъалийри фан ва недай-хъвадай суьрсетдин къиметар хаж хъунилай наразивилер ийизва. Адан гафаралди, недай-хъвадай суьрсетдин ва яшайишда герек къевезвай маса шейэрин къиметрал гуьзчивал тухун алай вахтунда кар алай месэлайрикай сад я. Региондин Къили РФ-дин

рекъемрин рекъай вилик финин министерстводиз метягърин къиметар хажуьнин гъакъиндай жемиятда арадал къевезвай суалриз жавабар гун патал телефондин махсус нумра (горячая линия) кардик кутунин тапшургу гана.

Алай вахтунда Дагъустанда ихътин нумра кардик кутунва: **98-97-76**. Агъалийривай, и нумрадиз зенг авуна (*экуьнин сятдин 9-далай нянин 7-далди*), бине авачиз къиметар хажнавайбурукай (къилдин карчирикай, алвердал машгъул тешкилатрикай ва ик мад) хабар гуз жеда. Дагъустанвийри гудай малуматрин бинедаллаз, арадал атанвай гъаларикай менфят къачуна, къасухдай недай-хъвадай суьрсетдин къиметар хажнавай дуьшуьшар вилел акъудда ва и кардин вилик пад къада.

Мергъяматлувилин серенжем

Къагъриман ИБРАГЪИМОВ

ДГУ-дин Дербентда авай филиалдин волонтерин "Хъсан къвалахар ая" лишандик кваз тешкилнавай дестедини филиалдин муаллими чкадин агъалийрихъ галаз санал Донецкдаини Луганскдай катуниз мажбур хъанвай агъалийриз недай-хъвадай суьрсет ва маса шейэр къватлун патал малумарай мергъяматлувилин серенжемда иштиракна.

Къейд ийин хъи, а серенжемдин иштиракчийрин арада гъакъ шегъердин 4 ва 21-нумрайрин юкъван мектебрин юнармейчийрин дестеярни авай.

Мярекатдин сергъятра аваз, абуру

недай-хъвадай суьрсет, алуькдай парталар, хуси михъивал ийидай затлар, аялриз лазим шейэр ва игрушкаяр къватна.

Донецкдай ва Луганскдай катуниз мажбур хъанвайбуруз куьмек гун патал Дагъустанда идалай виликни мергъяматлувилин са шумуд серенжем къиле фена. Мисал яз, "Инсан" фондуни февралдин вацран эхирра Ростов шегъердиз куьч хъанвайбуру патал 30 тонн недай-хъвадай суьрсет, 25 тонн хъвадай яд ва алуькдай парталрин, къвачин къапарин 3 агъзур комплект рекъе туна.

РФ-дин Президентдин СКФО-да авай Векилханадин Аппаратдин делилралди, Дагъустан Донбассдай 600 кас къабулриз гъазур я. Абурукай 200 кас патал республикадин меркезда вири шартилар тешкилнава.

Хизанриз куьмек яз

Алай йисан майдин вацралай гатлуна, тлимил къазанжияр къевезвай хизанра чехи жезвай 8-16 йисарин яшара авай аялриз цийи пособияр чара ийида. Идакай уьлкведин Президент Владимир Путин хабар гана.

"За гъисабзавайвал, чна цийи къарар къабулна кланзава: тлимил къазанжияр къевезвай хизанриз куьмек гун

патал 8-16 йисарин яшара авай аялриз цийи пособие тайинарда", - къейднава Кремлдин сайтда чапнавай малуматда.

ТАСС-ди хабар гузвайвал, цийи къарар 1-апрелдилай къуватда гьатда, пулдин такъатар майдин вацра гуз эгечда.

Пособидин къадардин ва ам хизанриз гудай къайдадин жигъетдай официальный малуматар гьелелиг авач.

**Масуб МАГЪМУДОВ,
отставкада авай полковник**

Фашистри чи уьлкведал ве-
гейла хайи Ватан хуьн патал гзаф
лезги хизанрай кьвед-пуд кас фена.
Са кьадарбур - чпин хушуналди.

Тарихдин делилрай аквазвай-
вал, 1941-йисан июндиз Кьасум-
хуьруьн майдандал гзаф инсанар
кватл хьана. Митингдал рахайбуру
халкьдиз женг члугун патал эвер гуз
хьана. Хейлин итимри, чеб дьаведиз
твах лугьуз, арзаяр кхьена. Абурун
арада Кьасумхуьруьн юкван шко-
ладин 10-классда клелзавай жаван-
нар - Атем Шихсаидов, Мейбула
Селимов, Гьасан Гьасановни авай.

Къагьриман женгчияр

Якьуб Кьулиев

Ихьтин митингар вири хуьрера
кьиле фена. Гуьгьуьллувилелди
дьявездиз феи лезгийр гзаф хьана.
Кьасумхуьруьн райондай феи
сифтебурук акатзавай: ВЛКСМ-дин
Дагобкомдин сад лагьай секретарь,
Кеферпатан Кавказдин крайкомдин
секретарь, СССР-дин ВЦИК-дин
член Абдужамал Мегьтiev, Дагьус-
тандин зегьметдин резервийрин
управленидин начальник Мегьа-
мед-Гьанифа Шайдаев, КПСС-дин
Кьасумхуьруьн райкомдин ин-
структор Шамсудин Самедов, халкь-
дин судья Мегьамедага Букаров,
Гьетягьрин школадин директор
Сейфуллагь Гьабибов...

Фронтдиз акьатай гьар са лез-
гиди гзаф фашистар тергна, женге-
ра дирибашвал кьвалурна, коман-
диррин буйругьар уьтквемвилелди
тамамарна.

Лезги кьегьалрикай генералар,
дивизийрин, частарин, полкарин ко-

мандирар хьана. Гзафбур гьук-
матдин шабагьралди кьейдна. Ла-
гьана кланда хьи, Дагьустандин хал-
кьарин арадай Ватандин Чехи дя-
ведин вахтунда кьве генерал акьат-
на - кьведни чи ватанэгьлийр. Пол-
ковникдин чинда аваз маса ватан-
эгьлидикай дивизиядин командир
хьана. Кье заз куьрелди абур ри-
кел хкиз кланзава.

Кьулиев Якьуб Кьулиевича Ва-
тандиз кьуллугь авунин рехь 1918-
йисуз башламишнай. Генералди,
Ленинан ордендин сагьибди 1942-
йисуз вад лагьай ударный армия-
дин атлуйрин кьуд лагьай корпусдин
командующийдин заместителдин
везифаяр кьиле тухузвай ва атлуй-
ри Сталинград шегьер душманди-

Магьмуд Абилов

кай хуьн патал кьиле тухузвай жен-
гера иштиракзавай. Гьа и йисан де-
кабрдин вацра Кьулиевал залан хер
хьана. Ташкентдин госпиталда ам
рагьметдиз фена. Якьуб Кьулиеван
стха Кьулани Ватандин Чехи дя-
ведин иштиракчи, полковник тир.

Абилов Магьмуд Рзаевич 1898-
йисуз Кцлар райондин Укур хуьре
дидедиз хьана. Яру Армиядин ас-
кер яз кьуллугь авур лезги диде-
дин хва гележегда генерал-майор-
влин чиндиз лайихлу хьана. Граж-
дан дьаведани иштиракчай ада 1938-
йисуз батальондиз регьбервал гуз-
вай. Ватандин Чехи дяведин йи-
сара ам дивизиядин командир тир.
Москва душмандин гьужумрикай-
ни хвейи виклеь генерал Берлин-
диз кьван фена. Ада регьбервал
гузвай дивизияди гзаф женгера
гьалибвилер кьазанмишна. Ихьтин
кьегьалвилерай адаз Суворован II
дережадин, Кутузован II дережа-

дин, Богдан Хмельницкийдин, Яру
Гьед орденар гана. Ам гьакI США-
дин Гьуьрметдин Хаш I дережадин
ордендин сагьибни я. Уьлкведин
Верховный Главнокомандующий
И.В. Сталина М.Абилован лайихлу-
вилер вичин приказра ирид сефер-
да кьейдна. Сталинан патай адаз
пишкешай кьизилдин кьакара авай
гапур алай вахтунда Кцларин та-
рихдин музейда ава.

Полковник Заманов Хийрбег
Демировича дивизиядиз регьбервал
гана. 1907-йисуз Усугьчайдал диде-
диз хьайи ам 1929-йисуз Яру Арми-
ядин жергейрик экечна. Вичин кьул-
лугь намуслувилелди тамамарза-
вай кьегьал хкиз полковникдин чин
гана. Ватандин Чехи дяведин йиса-

Хийрбег Заманов

ра ада дивизиядихь галаз Орел,
Воронеж, Киев, Львов, Краков ва
маса шегьерар азадна. Кьалурай
кьегьалвилерай Х.Заманован Лени-
нан, Яру Гьед, Суворован, Куту-
зован, Невскийдин, Ватандин дяве-
дин сад лагьай дережадин орденар
гана. Адан лайихлувилерни И.В.
Сталинан приказра са шумуд сефер-
да кьейднава. Дьявдилай гуьгьуь-
низ и уьтквем касди Буйнакск, Ма-
хачкьала шегьерра военный комис-
сардин везифаяр тамамарна.

Советрин Союздин мулкар, Ев-
ропадин хейлин уьлквейар фашист-
рин Германиядикай азад авуник лез-
гийри чпин пайни кутуна. Вишерал-
ди ватанэгьлийри кьизгьин женгера
чпин чанар кьурбандна. Дагьлх
хуьрера, колхозра, совхозра зегьмет
члугьаз, чи дишегьлийри, яшлугуру
майишатар, акьалтзавай несилни
хвена, Ватандизни лап важиблу
сурьсетдалди куьмек гана.

рамдхуьруьн районрин прокурату-
рада кьвалахна. 1956-1959-йисара
Шагьламаза КПСС-дин ЦК-дин кьва-
лав гвай партийный школада клелна.
Партийный рекьяй чирвилер хкажай
офицерди КПСС-дин Хив райкомда
гьар жуьре кьуллугьар тамамарна.

Шагьламаз Аллагьвердиев
гзаф хьсан инсан тир. Адаз район-
да еке авторитет авай. Вичин вези-
фаяр лап намуслувилелди кьиле
тухузвай кьуллугьчидиз са шумуд
сеферда Дагьустандин обкомдин
патай сагьрай лагьана, гьуьрмет-
дин грамотаяр гана.

Шагьламаз Шагьламазовичан
хизанни чешелуди тир. Адан хва
Арсен Аллагьвердиев - Олимпиа-
дадин гимидин медалдин иеси,
кьве сеферда Европадин, са шу-
мудра СССР-дин чемпион, лайих-
лу тренер республикадин дамах я.

Фашистрихь галаз кьиле тухвай
женгера кьалурай кьегьалвилерай
Ш.Аллагьвердиев Ватандин дяве-
дин 1-дережадин ордендиз, "Кавказ
хуьнай", "Германиядал гьалиб хьу-
най" медалриз лайихлу хьана.

Пайгьамбардин хьтин гафар

Хийр ЭМИРОВ

Дуьньядин кьвед лагьай дяведа фашистрин Германия дар-
бадагь авур, Советрин халкьдиз ва Яру Армиядиз гьалибвал
гьайи, Европадин уьлквейар нацистрин лувкиликлай азад авур
зурба полководец Иосиф Сталинакай эхиримжи йисара хаинри,
чи ва кьечепатан лагьлагьчийри гьикьван нагьакьан ихтилатар
авуна, адак квачир тахсирар кутуртлани, адан зурба крар усала-
риз алахъзаватлани, тарихдин гьакьки-
кьи крар, делилар, гьалибвилер я кьа-
кьудиз, я хьендик кутаз жедач. Гьакьки-
кьатдани, Сталин Аллагьдин патай

пара терефрихьай бажарагьдин пай ганвай кас тир. Регьбер,
полководец, философ, аяндар инсан хьиз. И кардин патяхьайни
адан масадалай алакь тавур хьтин зурба ва кьени крари, жуьре-
ба-жуьре вахтара кьабулай серенжемери, кхьей камаллу ктабри,
лагьай гафари ачухдиз шагьидвалзава. Хаинри гьикьван ала-
хьунар авуртлани, Сталин тарихдай акьудиз, я халкьарин рикелай
алудиз жедай кас туш.

Аяндар касди вичин вахтунда Украинадин миллетчийрикай-
ни дуьзгьун гафар лагьана. Украинадин Республика арадал гьайи-
ди Советрин Союз, Владимир Путина лагьайвал, Владимир Ленин
тиртлани, Рагьаклидай патан Украинада гьамиша Союздиз, Рос-
сиядиз акси инсанар-миллетчияр авайди тир. Фашистри Совет-
рин Союздал вегьейла, Украинадин миллетчийри кьил хкажнай
ва абуру немсериз кьуллугьиз гатлунна. Амма абуруз кландайвал
хьанач.

Советрин Союз чукурайла, Украинадин миллетчийриз акьван
шад хьана хьи, абуру гьиле-гьил аваз Бандерадин, фашистриз
кьуллугь авур армиядин пайдахар хкаж хьувуна ва ачухдиз Рос-
сиядиз акси, авайвал лагьайтла, душманвилин гьерекатар ийиз
башламишна. Идан гьакьиндайни Украинадин гьукум гьужуналди
кьуни, США-дин ва Рагьаклидай патан са бязи уьлквейрин ма-
кьамдал кьул авуни, Россиядихь майилвалзавай областар бом-
байрин харчик кутуни успатзава.

Иосиф Сталиназ Украинадин миллетчийрин кьастарикай
хьсандиз хабар авай. 1941-йисан 26-мартдиз Сталинан ругуд
премиядин лауреат, алим, авиатор Александр Яковлевиз нубат-
дин шабагь гудай мярекатдал авур вичин рахунра Сталин мил-
летчийрин месэладалини акьвазна. Кьилди кьачуртла, ада лагьа-
най: "Неинки Украинадин миллетчияр, гьакI ахьтинбир гьина
аватлани, лап кьевидаказ жазаламишна кланзавайди я. Вучиз
лагьайтла, миллетчияр чи душманрин сифтегьан куьмекчияр я
ва абурукай казни, гьакI чпин халкьаризни душманвал, зиян хкат-
да. Ахьтинбурун кьастар Советрин Союз пайи-паяр авун, кьил-
дин милли госуларствояр арадал гьун я. Ахпа гьабурни регьят-
диз душмандин гьиле твадайвал".

Сталина мадни са камаллу ва гьахьлу ихтилат авуна гьа
вахтунда. Тарихдин садавайни члуриз тежедай делил я - украин-
вьярни урусар са халкь я. Амма миллетчийри абурун арада кьал
твазва, сад-садаз акси акьвазарзава.

Дугьриданни, Сталинан гафара неинки тарихдин, гьакI
уьмуьрдин гьахьвал ава. Асирра урусарни украинвьяр са халкь
хьиз санал яшамаш хьана, санал душманриз аксивална, чилер
хвена. Кье политикар лугьудайбуру, гьукумдин кьенерар гьужу-
налди чпин гьиле кьунвайбуру, США-дин ва Рагьаклидай патан
уьлквейрин вилик гардан кирзавайбуру, чпин хьуси итижар ви-
лик кутуна, украинвьярни урусар, са урусар ваь, Россиядин вири
халкьар сад-садаз акси акьвазарзава, душманриз элкьуьрнава.

Сталина винидихь кьейднавай мярекатдал Кьадимлу Рим-
ни рикел хканай. Римдин пачагьлугьдин кьилевайбурун кар алай
кьанун ихьтинди тир: "Чара ая, сад-садавай кьакьудиз ва агьа-
вал ая". Украинадин кьилиз атанвайбуруни нацистриз гьахьтин
мумкинвал ганва. Абуруни автоматар гьилеваз агьавал ийизва.

Вичин рахунрин эхирдай Сталин мадни миллетчийрал квез-
ва ва ада лугьузва: "Садазни зиян гун тийидайвал, миллетчияр
ракьун кьенерра тун герек я. Тахьайтла, абуру чпин гьерекатрал-
ди лап чехи бедбахтивилерал гьун мумкин я". Эхь, гьа вахтунда
Сталин уьлкведа ва дуьньяда арадал атанвай сиясатдин гьала-
рин гьавурда лап хьсандиз авай. Ада вич патал дуьзгьун нети-
жаярни хкуднавай. "Гитлеран келлегуьзри (дурачки) СССР "кар-
точный домик" яз нагьакь гьисабзава". Сталинан и гафари аян-
дарвални, камаллувални, СССР-дин халкьдихь ва Яру Армия-
дин мумкинвилерихь авай инанмишвални кьалурзава.

Кье Россиядин Федерациядин кьиле акьвазнавай Президент
Владимир Путинни миллетчийрин месэладив Сталин хьиз эгеч-
нава, халкьди адан терефни хуьзва.

Лайихлу пай

Ватандин Чехи дяведин йиса-
ра гзаф лезгийрикай Яру Армиядин
офицерар хьана. Кье заз капитан-
дин чиндиз лайихлу хьайи **АЛЛАГЬ-
ВЕРДИЕВ Шагьламаз Шагьлама-
зович** рикел хкиз кланзава.

Шагьламаз 1921-йисуз Хив рай-
ондин Архитрин хуьре дидедиз
хьана. 1939-йисуз Буйнакскдин фи-
нансрин ва экономикадин техни-
кумдин 1-курс куьтягьай адаз Ар-
хитрин хуьруьн кьванцин цивин
акьуддай мядендин бухгалтервиле
кьвалахиз башламишна.

1942-йисан февралдиз ам Ватан
хуьз рекье гьатна. Политический
училище куьтягьай адаз младший
лейтенантвилин чин гана. Кеферпа-
тан Кавказдин фронтдин 9-армия-
дин гвардиядин стрелковый 9-бри-
гададиз рекье тур ам командирдин
заместителвиле тайинарна. Женге-
рик экечлай Шагьламаза душманри-
кай ватан азад авуник вичин пай ку-
туна, Керчь, Харьков, Крым, Одес-

са ва маса шегьерар азадна. Дяве
Ш.Аллагьвердиева Гамбург шегьер-
да куьтягна.

Дьявдилай гуьгьуьниз Ш.Ал-
лагьвердиева Хив райондин Ци-
нитрин хуьруьн школада муаллим-
виле, ахпа силисчи яз Хив, Мегьа-

Гъажибег Гъажибегован - 120 йис

Мердали ЖАЛИЛОВ,
РФ-дин ва РД-дин культурадин
лайихлу работник

Щинин йис чун халкъ яз хуьдай, виликди фидай, гележегдани давам жедай кьетлен къуват - руьгьдин ишигъ багъишай члехи алим, педагог, фольклорист, писатель, публицист, государствовдин ва жемиятдин деятель - **Гъажибег Агъмедханович ГЪАЖИБЕГОВАН 120 йисан** юбилейдинди я. И вакъядин важиблувал аннамишун патал са делил гъунни, аз чиз, бес жезва. Гъ.А.Гъажибегов чаз, лезгийриз, сифте яз милли члалан азбука, адал кхьинар, ктабар багъишай, ибурулайни тафаватлу къилинди яз, чаз милли газет арадал гъайи, адан сад лагъай редакторни хъайи кас я. Идан гъакъиндай "Лезги газетдин" 100 йисан юбилейдихъ галаз алакьалу яз гъаф сеферра чи ва гъаф маса ксарин фикирар келдайбурув агарнава.

*Эвела ваз салам-дуьа,
Зи риклин ишигъ Гъажибег.
Къенин къалди зунни я сагъ,
Кефияр - ачух, Гъажибег.*

*Гъайиф жез чун чавай яргъа,
Вучзава зи гъевечли ваха?
Минет хъуй, чан руш Зулейха,
Вуна хъсан хуьх Гъажибег...*

"Риклин ишигъ" гъар са касдиз лугъуз хъун мумкин туш. XX асирдин Гомера Гъажибегаз ахътин къимет ганва!

* * *

Филологиядин илимрин доктор, профессор, сулеймановед ва эминовед **Ражидин ГЪАЙДАРОВА** Гъажибегаз "Гомеран стха" лагъанва. Ихътин къил ганвай макъала чи газетдин 1992-йисан 4-апрелдин нумрада чагнава. А макъалада ихътин келимаяр гъалтзава:

"Гъар са халкъдин меденият арадиз атунын рекъе ахътин кьетлен макъамар ва кичевал течир бажарагълу директар жеда хъи, абуру а халкъдин вичин ва адан медениятдин тарихда мягъкем чка къада. Эгер абуру анай акъудиз алахъайтла, миллетдин уьмуьрдин рекъин нукъсанвал, адакай са вуч ятлани лап важиблуни кими тирди ашкара жеда..."

Макъалада Стлал Сулеймановичи Гъажибег Гъажибегован дуствилин алакъайрикай лагъанвай келимаяр генани важибулур я: "Абурун алакъаяр, рикляй-риклиз рехъ

ацукънавайла, за жуван крар сиви чукъ тавуна тамамардай. Ам кукъндиз атайла, зун миллиз хъуьредай ва Гъажибег лугъудай: "Акуррай зун, чин-гъил чухъун тавуна, кукъндиз атуникди вун хъуьрезва". Ам, гъасятда вичин гъалатли тукълуьр хъуьуна, квалалах фидай.

Гъажибег, датлана са квел ятлани машгул тир, са квехъ ятлани къекъведай ва бязи вахтара себебусз перишан жедай, хиялри тухудай. Сифтедай зун адан гъавурда гъатзавачир, зун къадарсуз сугъул жезвай, вучиз лагъайтла, зи аял вахтар акъатай Къасумхуьрел зун еке ва шад хизанда члехи хъанай. Стхади тар, зани члехи ваха члагъан ягъиз, чун къуьгъваз-къудгъаз вердиш хъанвай. Гила Гъажибеган квалел

Агъадихъай давамарнава: "Чи халкъди вичин арадай еке бажарагъ авай гъаф ксар майдандиз акъудна. Амма абурукай хейлинбуру чеб тайин тир са рекъуй, месела, поэзияда, тарих ахтармишунин карда, драматургияда, живописда... устадар яз къалурна. Ахътин ксарилай тафаватлу яз, Гъажибег Гъажибегов гъаф рекъерай зурба алакьунар авай кас тир, ада илимдинни яратмишунрин кваллахдин пара хилпериз итиж ийизвай, гъа рекъера гъакъикъатдани гъейранардай хътин агалкъунарни къазанмишна".

("ЛГ"-дин 2000-йисан 13-апрелдин нумрадай).

* * *

Гъ.Гъажибегован къисметдиз, ирсиниз, зи фикирдалди, сифте яз дуьз къиметар 2002-йисан 22-мартдиз РАН-дин ДНЦ-да алимдин ва женгчидин 100 йисан юбилейдиз талукъарна къиле феийи илимдин сессиядал гана. Ана Дагъустандин илимдин общественностди, твар-ван авай шаирри ва прозаикри, литературоведри, политологри, журналистикадин векилри иштиракна. Итижлу рахунар ИЯЛИ-дин а члалан директор, академик **Гъажи ГЪАМЗАТОВА** авунай: "Гъ.Гъажибегов хътин касдин тварунихъ ихътин мярекат тешиклун чун вирибуру патал кьетлен сувар я, вучиз лагъайтла, Гъ.Гъажибегов, Дагъустандин са жерге маса рухвар хъиз (абурун арада Н. Самурский, Ж. Коркмасов, А.А. Тахо-Годи хътин ва маса къагъриман рухвар авай), XX асирдин илимда, литературада, просвещенида, паталта - санлай вири культурада сифте камар къачурбурукай сад я. Къенин сессия физвай институтдин бинеярни гъа касди кутурбуру я... Ам гурлудаказ башламишай, амма бедбахтвилелди куьтягъ хъайи уьмуьрдин куьруь рехъ фена,

Руьгъдин ишигъ куьклуьрайди

Амма ам газетдин юбилей тир. Гила а газет арадал гъайи, адаз сифтегъан редакторвал авур, газетдиз виликди фидай, яшамиз жедай, халкъдиз паквилелди къуллугъдай сифтегъан камар ачухай члехи сагъибдин юбилей вилик ква. Ам гъикл къейддатла, ни вуч ийидатла, завай виликамаз лугъуз жедач. Са кардихъ инанмиш я: Гъ.А.Гъажибегован юбилейди чи халкъдин лап нуфузлу векилрин руьгъда цийи гъиссер, къастар, къуватар артухарда. Адан юбилейдиз талукъ гъаф крарик къил кутада.

Крар гъаф ийиз жеда. Ам хайиди тир Ахъцегъани, аялвилин йисар къиле феийи Бакудани, члехи чирвилер къачур Москвадани, уьмуьрдин лап муракаб вакъайрал ачалтай, амма миллетдиз члалан илимдин бинеяр, публицистикадин сифте чешнеяр, газетни журнал, ктабар, учебникар багъишай Махачкъаладани, лезгийр яшамиз жезвай вичин адан юбилейдиз талукъ келунар, конференцияр, совещанияр, ктабар акъудун ва раиж авун, адан къаматдиз талукъарна, телевиденидинни кинодин лентер арадал гъун ва къалурун, ва маса крар тешиклдайдак умуд кутаза. Ина алимриз, муаллимриз, аспиранtriz, аялриз, артистриз, художникриз, шаирриз, публицистриз, общественный деятельриз, депутатризни чиновникриз ийидай крар гъаф жагъида. Кланзавайди жуван члалахъ, эдебиятдихъни медениятдихъ, тарихдихъ, а ивирар хуьнихъ рикл кун я.

Гъажибег Агъмедханович хътин рухвар виш йисалай са сеферда хъун мумкин я. И нумрадилай башламишна, чна адан юбилейдиз талукъ материалар - риклел хъунар, ширар, гъикаяар, очеркар, шиклар чапзава. Гъикъван чун и члехи хчин руьгъдиз мукъва хъайитла, гъакъван чун руьгъдиз девлетлу ва къуватлу жедайдал шак алач...

* * *

Сифте нубатда, чаз алимдикай ва дустуникай Стлал Сулеймана лагъай гафар важиблу я. Сулеймана вич Гъажибег, "руквадикай" хкудна, алемдиз машгурайди раижзава:

авай дуствал чи миллетдин и члехи векилрин къаматризни дуьз ва лайихлу къимет гун паталди чарасуз ва кьетлендаказ гъисаба къуна кландай ихтибарлу делилар я.

Вичихъ мумкинвал амай эхиримжи йикъалди Гъажибегова Сулейманан твар риклин сидкъидай еке гъуьрметдивди ва кьетлен тавазивилелди къуна. И хуш рафтарвилин бинедат Сулейманан зурба камаллувал, лезги халкъдин къисметдикай чпин ниятрин тушвал ва, гъелбетда, Сулейманан шаирвилин гъайбат авай..."

* * *

Гъ.Гъажибегован-публицистрин ва тешиклатчидин лайихлувилерикай ДГУ-дин профессор, литературовед **Гъажи ГАШАРОВА** икл хъизва: "Гъажибег Гъажибегова Дагъустанда гъукуматди тешиклай сад лагъай лезги газетдин ("Цийи дуьнья", 1928-йисан 21-июль) редакторвал ийизва. Бажарагълу алим газет чкадиз гъунин, мухбиррин коллектив квалатунин кардал гъаф алахъна. Адан жафар гъавайда феначир. Газет себеб яз, мухбиррин арадай алакьунар авай хейлин жезгъли шаирарни писателар, журналистарни алимар акъатнай..."

("ЛГ"-дин 2012-йисан 29-мартдин нумрадай)

* * *

Алимвилин алахъунрин ва алакьунрин гъакъиндай фикир желбдай келимаяр Гъ.Гъажибегован уьмуьрдин юлдаш **Зулейха СУЛТАНОВАДИ** лагъанва:

"Ам пакамахъ лап фад къарагъдай ва идарадиз фидалди, столдихъ ацукъна, кваллахдай. Аламатдин кар ам тир хъи, Гъажибег яргъалди столдихъай къарагъдачир, гагъ-гагъ пакаман сятдин пудралди кхьинрал алахъдай, лап тлимил ксудай. Вичин гъиле авай кардал рикливай машгулвилляй, бязи вахтара фу тлуьнни адан риклелай алатдай.

Гъажибегаз, вичи кваллахдайла, рахун кландачир, иниз килигна, ам столдихъ

сугъулвиле агъавалзавай. За заки датлана фикирардай: "Им вуч ажайиб инсан я мегер, йифди ксудач, ни ам мажбурзава, вучиз ада къадарсуз кхьинарзавайди я, вучиз гъар са чарчин клус багъаз хуьзва?"

Са сеферда Гъажибег квалалах феийла, за адан столдал алай чарар келули башламишна. Са чарчел ихътин гафар кхьенвай: "пипл", "пиплез", "пипляй", "пиплен" ва икл мад. Адалай гуьгъуьнлиз грамматикадин упражненияр къевезвай. Акуррай, аз акур чарар лезги члалан грамматикадин сифте чинар тир. Гъажибег хтайла, за, жува келелай гафар тикрариз, адан алахъунар зарафатдиз вегъез башламишна. Назаривилелди аз килигна, ада икл лагъанай: "Ваз дидед члалан грамматика чин тийидайвилляй, дуьз рахан тийизвайвилин хъуьруьнар вал авун лазим я. Ихътин чирвилер аваз, гъеле институтдизни гъахъиз кланзава". Гъажибегаз аз вичи кхьенвай ктаб къалурна ва давамарна: "Заз чи халкъ дидед члалал савадлу хъана кланзава, вучиз лагъайтла, урус члал чириз регъят, келкхъин авунин кар вилик тухуз жеда".

* * *

Гъажибег Гъажибегован ирс, квалат хъувуна, несилприв ахгакъарун патал хейлин зегъмет члуьр машгуьр публицист, илимрин доктор, профессор **Джонрид АГЪМЕДОВА** кхьенва: "Тарихдинни биографиядин и очерк кхъидалди вилик аз гъаф зегъметар члуьгун герек атана. Гъажибег Гъажибегован твар мецел гъуникай инсанриз игътият аваз хейлин йисар алатна эхир (ам "халкъдин душман" яз гъисабзавай). Гъавилляй адан уьмуьрдин ва яратмишунрихъ галаз алакьалу вири крар риклелай ракурнавай. Икл ятлани, зун и касдиз талукъ материалрин суракъда гъатна: архивра къекъевена, Москвада авай Ленинский библиотекада аз сифте яз лезги члалал акъатай республикадин "Цийи дуьнья" газетдин саламатдиз амай подшивкаяр гъилелай ийидай мумкинвал хъана..."

30-йисарин гъахъсуз жазайрин къурбанд хъайи касди вичин уьмуьр зинданрани дустагъра пучна..."

А сессиядал лагъай маса гафар, фикирар санлай за жуван "Гафунин майданар" ктабда (ДКИ. Махачкъала. 2010) тунва, абуру инал тикрарзава.

Гъ.Гъажибегован гъакъиндай жуван фикирар за ихътин царара лагъанва:

*Вуч цуьцрум... ракъари ракъар нез,
Къуд пад - гум, такъари такъар нез,
Цлай авач, гум ава живедин,
Цлуьгъ ава, такъ атлуз гуьлледи...*

*Амма гум, амма чим Ватандин
Риклел къевез, хъевеззава вижданди.
Гъибетди, чин таквар, руьгъ таквар,
Гъида къван виждандал ихътин къар...*

*Къизилдиз къизил я лагъайди
Авуна аксина рахайди.
Душман я лугъуза дестекдиз,
Ракънивай нур къачур эркекдиз.*

*Хайи члал-хазина хвейидаз,
Сердерин серинрай феийдаз,
Къванерал чан гъана, рахайдаз
Лугъуза чара рехъ тухвайд я.*

*Гевгъерар, якъутар члаларин
Квалатлайди, акализ гъаларихъ,
Гекъигун буьтлуькдиз руьгъерин
Вуч сир я цава такур руьцеринд?..*

*Суалри - хехери класзава,
Игитдиз вуч ялав хасзава!
Къай атлуз, тлал атлуз ракъарин,
Ава ам рехъ тухуз гъакъарин.*

*Гъахъ анжах муркларин кланик ква,
Игит - ях, мирг адан вилик ква.
Къени кас рекъева-мекъева,
Клуьд тежез, саврухрин йикъева...*

Гъажибегар хътин рухвар эбеди я, яни абуру рекъиз жерибуру туш! Халкъ амай къван абуру чи риклера яшамиз жеда!..

Тарихдикай тарс хкуд тавурла...

Ш.ШИХМУРАДОВ

Гуьзлемишни тавур, фикирдизни те-квер хтин крар, вакъияяр кыле физва алай девирдин дуьньяда. А зурба СССР, Варшавадин договор чуклурда, ГДР, Берлин вахкуда, НАТО чи уьлкведин сергыярив атана агатда лагъана нин хиялди кьведай?! Фашизм дарбадагъ авун, чи уьлкведин азадвал, аслу туширвал хуьн патал миллионралди чи инсанри чпин чанар кьурбанд авурди тир эхир. Фронтдин цар чи уьлкведивай яргъай - Берлиндин юкьвай физвайди тир.

Ваь, Горбачев, Яковлев, Шеварднадзе (ва мсб) хтин хаинриз акл хъсан яз ачунач. Ельцинан девирда лагъайтла, НАТО гуя чапхунчивилин блок туш, сиве тур тубни клас тийидай клеп хтинди, США-ни чи дуст я лугъуз, Америкади вил кьязавай чи гужлу ракетаяр ва маса военный техника кьатI-кьатIна, тергна, военный хейлин заводарни акъвазарна. Нетижда чун усал, зайиф, "кьайи дяведа" чеб гъалиб хъайибур яз гьисабай США-динни адан гъилибанрин иштагъар мадни кьати хъана. "Келлегуьз угърашдин гъиле - тур, кьилинж, намуссуз алчахдин гъиле гьукум (власть) тун сад хъиз хаталу я", - гъавайда лагъайди тушир къадим Грециядин философ, математик Пифагора (чи эрадал кьведалди 570-490-йисар).

Советрин Союз чукурайдалай кьулухъ чеб дуьньядин агъа (гегемон) яз гьиссай США-ди я Берлиндин (Потсдамдин) конференциядин (1945-йис), я маса международный кьарарар, икьарар кваз хьунач. НАТО РагъэкъечIдай патахъ гегеншариз, аник виликрай Варшавадин договордиквай уьлквевари кутуна. Идални бес тахъана, 2014-йисуз, ивиар экьичуналди, Украинадин кьилиз миллетчияр, нацистар, бандеровчияр, вагъши дявекарар гъана. Адан мулкар НАТО-дин яракъривди ацурна. ДНР-дални ЛНР-дал са кьатда цIай кьуриз, ислягъ инсанар телефиз ингъе муьжуьд йис я.

1961-1964-йисара за Украинада кьулугъ авурди я - зур йисуз Одессадин областдин Котовск шегьерда, кьве йисни зура рагъакIдай патан Украинада, Луцкда. Чун - дагъустанвияр, гуржияр, хохолар (украинвияр), татарар, осетинар, белорусар ва масабур, са стхаяр, дустар тир. Чкадин агъалийрини чаз, Советрин Армиядин аскерриз, екез гьурметдай. Са жуьрединни такланвал, миллетчивал авайди тушир. Вири уьлкведа тербиядин кIвалах вини дережада аваз дуьздаказ тешкилнавай. Идея, идеология, мурадар, кьастар садбур тир.

СССР-дик кваз хъайи виликан республикаяр гила кьилдин государствояр я. США-диз гьабурни вичин пацук кутаз, Россиядиз акси акъвазариз, алакьайтIа, НАТО-дизни желб ийиз кланзава. И дуьньяда Америкадизни адан гъилибанриз Россия кьуватлу государство хъана кланзава. Абурун планрик, гзафбуру гьейдзавайвал, Россияни пайи-паяр авун, халкьар тергун ва я лувиле тун, зурба ресурсар, чи девлетар чпин гъиле кьун ква.

Гъа са вахтунда тарихдикай тарс хкудзавач. Ахтын чулав планар, кьастар татаро-монголрихъ, 1812-йисуз - Наполеонахъ, гуьгьунлай фашистрин Германиядихъ - Гитлерахъни хъанай. Гъар сефердани жуьрэтлу, баркаллу рухвайри чпин багъри чилер, Ватан хвена, гьакI Европададин уьлквевяр, халкьарни душманрин геллегърин кьармахра, чилина гьатуникай кьутармишнай.

И крар чизвачни, я тахъайтIа, кьасухдай несилриз чирзавачни, рикелай алуднавин - и кар малум туш, амма Польша, Прибалтикадин уьлквевяр аку - кье чаз туб юзурдай жуьрэтзава, кьурхуяр гузва, гьелгъяр кьазва, "дядя Сэмахъ", англосакс-

рихъ, Украинадин гилер ивидай рчанвай фашистрихъ, вагъши нацистрихъни бандеровчияр галаз зил кьаз, герен-герен злуькьзава, темкаяр филдал злуькьдай хъиз.

Тарих зурба муаллим я. Тарихдиз вил вегъейла, аквазва хьи, сад тирла, чак са чапхунчидин, душмандин тIемни акакьайди туш. ИкI, немсерин рыцарарни, татаро-монголрин геллегъарни, шведарни, Наполеонан, Гитлеран кьуватлу армиярни дарбадагънай. Советрин Союз сад ва кьудратлу, вири дуьньяда ислягъвал хьунин мягкем даях тир. Ам чукурайди чун гъам экономикадин, гъам военный (оборонадин) рекъай зайиф хъана. США-диз, англосаксризни кланзавайди гъа и кар тир. Башламишна чун мадни усалариз, Россия вилик финиз кьецI гуз: адал санкцияр лугъудайбур илитIиз, виликан союзный республикайрик хуькьукьиз, абур Урусатдиз акси акъвазариз, адан итижриз клур гуз ва я абур квазни такъаз, тапарариз, алдатмишиз. Вирира цIай-гум тваз. США-дин империалистри дуьньяда шумудни са чкада ивиар экъичнатIа, рикел хкин: Кореяда, Вьетнамда, Иракда, Ливияда, Сирияда, Югославияда, Афгъанистанда ва икI мад. Им вуч вагъшивал я? Гьикъван хъуй?! Экстремистрикай, международный террористрикайни США-ди чпиз союзникар кьунва, абурун ивидай рчанвай гилералди чпин чулав мурадар кьилиз акъудзава. Виликан союзный республикайра биоаяракъ арадал гъидай лабораторияр кардик кутуна.

Таб, алдатмишун США-диз, англосаксриз гъамиша хас я. ИкI, Потсдамдин икьардалди Германияда нацизм, фашизм тамамвилелди тергун лазим тир. Амма кьилиз акъудначир: гзаф фашистриз еке кьулугъарни хгана, са кьадарбур Англияди, Америкади чпин уьлквейриз тухвана, абур чпин угъраш мурадар патал ишлемишиз хъана.

Президент В.Путинани гьахълудаказ кьейд авурвал, США, гьакI адан союзник, гъилибан тир "РагъакIдай патан блок" "тапаррин империядиз" элкьвенва. ИкI, НАТО РагъэкъечIдай патахъ гегеншардач лугъуз хиве кьунатIани, гьакъикъатда ам атана чи сергыярив агакьнава. Мадни хаталу кар ам я хьи, Украинадин кьилиз фашистар, нацистар, бандеровчияр гъана, абурун гъиле алай аямдин гужлу яракъар тунва. Абурай са кьатда ДНР, ЛНР ягъиз, гьикъван тагъкимарнатIани, муьжуьд йис хъанва.

Ихтын гьалара вуч ийидайди я бес? Хатасузвал таъминарун патал тади гьалда кьетIи серенжемар кьабулун, Украинада военный махсус операция кьиле тухун, ам США-дин залуквилей акъудун кьетIна эхирни чи уьлкведин кьиле авайбуру. Им дуьз кьарар я. Вири халкьдини гьакI яз гьисабзава. Маса чара амачир.

Уьлкве душмандикай хуьз гъазурвал, чIехи ватанпересвал чи халкьариз гъамиша хас я. И ерияр абуру еке имтигъанрин четин йисара мад ва мад сеферра кьалурна **Дмитрий Донской, Александр Невский, Александр Суворов, I Петр, Михаил Кутузов, Иосиф Сталин, Георгий Жуков** хтын ва гзаф кьадар маса полководецрин гьунарлувилери, Ватандик ЧIехи дяведин йисара чи кьегьал рухвайринни рушарин, санлай советрин вири халкьдин игитвилдин чешнейри руьгламишнавай чи кьунури, жуьрэтлу рухвайри чпин вилик эцигнавай чIехи везифаяр и сефердани лайихлудаказ кьилиз акъудда, хатасузвал таъминарда. Чи кар гьахълуди я - гъавилай гъалибни жеда.

Гуьгьуллубурун дестеяр герек хъайитIа, са кьадар яшар хъанватIани, зунни гъазур я. Ватан, хатасузвал, гьахълувал, лайихлувал хуьн, са тахсирни квачир ислягъ инсанар телефунал эхир эцигун патал кьуватар захъ, Аллагъдиз шукур, амазма.

Мердали ЖАЛИЛОВ

Чи халкьдин камаллу мисалда лагъанва: "Вуч цайитIа, гъам вахчуда". Урус халкьдин мисалдани лагъанва: "Гар цада - тIурфан гьуда".

И мисалрин гьахъвал чи тарихдин гзаф вакъияйри субутзава.

СССР арадал гъана цIи 100 йис тамам хьун кьейд авун лазим тир. Амма СССР чукурайна 30 йис тамам хьун кьейдзава. Садбуру - гъайиф чулуниви. Са гзафбуру, иллаки чпин гъиле, цаварай аватайди хъиз, еке девлетар гъатнавай олигархри-либералри чIехи агалкьун, сувар хъиз кьаршиламишзава. ХъанатIа азадвилер, мумкинвилер, гила хъана лугъузва...

Гъасятда суалар кьезева: гьихътин азадвилер? Аслу туширвилер? Мумкинвилер?.. Жавабдарвилай азадвал яни? Намусдилай, гъейратдилай аслу тахъун яни? Тарашиз, кьакъудиз, тапарариз, чунуьхиз хьунин мумкинвилер яни?..

Вуч паталди СССР хтын государство арадал гъайиди тиртIа? Вучиз чукурайна? Вич-вичелай ахтын кьеле чкIидай жал?..

Вуч цана?

Вуч вахчузва?..

СССР чукурайна, азадвилерни мумкинвилер пара хъанва лугъузвай девирда виликрай садрани тахъай чкайрал государствойрин сергыяр, цацарин симерин гьалкьаяр, яракьлу кьуватрин кьурулушар, санай-саниз фин-хтунин кьадагъаяр хъанвайди вучиз рикел гьизвачтIа?

Гъа са вахтунда Ватандин ЧIехи дяве хтын имтигъандай санал экъенчIай бубайрин рухвайрикай гила мидяяр, акьалтIай душманар хъанвайди хъиз, гагъ сана, гагъ масана са тахсирни квачир агъзуралди, миллионралди инсанрал, миллетчивилинни гьибетчивилин дявеяр, сада-садаз кьисасар кьаз, зулумар вучиз илитIзаватIа? Гьихътин баянар гузва ихътин мусибатриз? Ник кутазва тахсирар?

Рикел Гуржистанда миллетчиярин клеретри Кьиблепатан Осетия, Абхазия ягъайвал, Дагълух Къарабагъда эрмениринни азербайжанрин ягъунар, Къазахстанда са гьихътин ятIа террористрин клеретри Алма-Атада ва маса чIехи меркезара гьукьматдин кIвалерал гужум авур тегерар, Дагъустандиз Чечнядай бандитрин международный клеретIар чпин "михьи дин" лугъудайди гъаз атайвал жкьезва. Гила ЛНР ва ДНР азад авун патал Украинадин миллетчияр, цIийи фашистрихъ галаз дяве кьиле тухуниз мажбур хъанва... Саки 8 йисуз меслятдал атун патал, Донбасдин агъалийрин гьакъикъи аслу туширвал, миллетдин чIал, дин, адетар, меденият хуьн патал ийизвай истемисунар квазни такъаз, абуруз гьакъикъи геноцид (миллет яз терг авун) малумарай чулав кьуватриз ина, демократия ава лугъузвай Европададин юкьва, чи чIехи бубайрин несилри акъван ивиар экъична, гитлеризмдикай хвейи чилел цIийи миллетчияр фашистриз-бандеровчияр вучиз ахтын еке мумкинвилер хъанатIа?.. Ни гана душманриз ахтын еке кьуватар ва ачухвилер? Икьван пак чилер ва халкьар икI вилей вегъин?..

Тарихда акъван сеферра ажалдикайни лувилеикай чеб хвейи Европададин халкьари, иллаки чи патав гъай кьуншияри чи Ватандиз-Россиядиз - душман, Россияйриз чапхунчияр лугъузва? Хъсанвилеиз гудай кьимет гъа им я жал? Етимар хвейидан вилел нагъв жеда лугъун буш гафар туш кьван!.. Европаяйрин рикелай чеб гъеле IX-X асирра рагъэкъечIдай патай атай монголрикайни, юкьван асирра туьркедин (османрин) лувилеикайни, 1800-1813-йисара Наполеонан,

1914-1918-йисара Америкадинни Англиядин, 1939-1945-йисарин дяведа Гитлеран фашистрин тIегъуьндикай хвейиди вучиз алатзаватIа? Вучиз чирзавачтIа гьакъикъи тарих анин цIийи несилриз? Вучиз чирзавачтIа и тарих чи, Россиядин, бязи виликан "стхайрин" несилри? Украинада, Польшада, Прибалтикада, Молдовада, масанра "цIийи" тарихар кьизва...

СССР хтын государстводи и вирибуруз чеб инсанрин жергеда авай, вирибурухъ вирибурун хтын ихтиярар, мумкинвилер авай халкьар тирди чирначир жал? Украина хтын ва я Литва, Латвия, Эстония хтын государствояр мус арадал атайди ятIа? Социализмдин кьурулушдик, СССР хтын государстводик кваз, ибурукай социализмдин (социальный гьахъвал авай) государствояр (республикаяр) хъайиди вучиз рикел гьизвачтIа?

СССР арадал вучиз гъайиди тир? Ни ва вучиз ам чукурайна? И суалар регъятбур яз амач. Гьакъикъат акъван чукурайна вилик гьизва хьи, неинки кьенин аялриз, гъатта чпикай чIехи кьулугъчияр хъанвайбуруз (1985-йисалай инихъ хайибуруз) чеб гьихътин ватанда хайибур ятIа, чIехи бубайрин несилрин игитвал, абурун тIварарин паквал кьеквай ибарат ятIа чизвач. Чирнавач я кIвале, я мектебда, я обществода. Вучиз? Чпин тарих чин тийизвай несилрикай хъсан

ватандашар гьикI жедайди ятIа? "Чахъ Европада мад душманар амач, Америка чи стха я" лагъай чи тапан патриотрин вилегъвал, сес гила гьиниз фенатIа?.. "Коммунизмдин гробдиз миш" ягъайбури гьабур тир эхир..

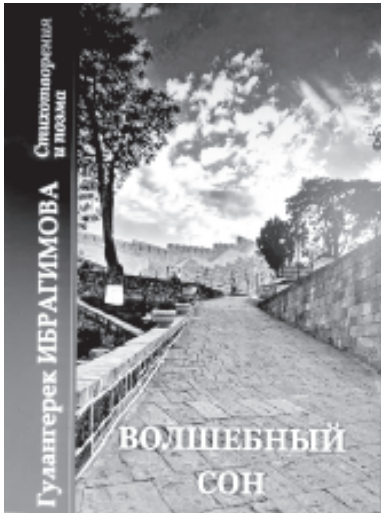
Эхъ, анжах гила, Украина хтын чIехи уьлкведа цIийи миллетчияр, фашистри кьил хкажайла, саки 30 йисуз ахтын асилсузри чеб чпиз кланивал тухудай вири рекьер ачухайла, "демократиядинни" "азадвилерин" тапан лозунгин далдадик кваз лап кьени ва лап мишъи ниятрин рекъе авай миллионралди халкьарал чпин гужар, зулумар, магърумвилер илитIиз йисар фейила, гьакъван чулав кьуватар, Америка, Европа сад хъана, НАТО хтын яракьлу блок вилик кутуна, чал элкьвейла, чи аслу туширвал ва азадвал, вири мумкинвилер акьалтIай хаталувлик ака-тайла, чи Президент, санлай вири общество гьахъвал хуьз тупламиш хъана. Вирида са гаф лагъана: душман мукьва хъанва, адакай Ватан хуьн лазим я. И карни фашистриз ваь лагъай, гилани женг чулгузвай ДНР, ЛНР хтын республикайриз куьмек гунилай башламишун лазим я. Украинада чи кьунури гьакъван чIехи ва мишъи везифаяр (буржи) тамамарзава. Украина 1944-йисуз фашистрикай азад авурди тир. Амма 70-йисалай (2014-йис) мад майдандиз хтана, гьукум кьакъудна, чи бубайрин пак суариз, абуру экъичай пак ивидиз клур гуз, абурун невейрилай кьисасар вахчуз эгечIна. Им мегер эхи ийиз жери кар яни? Намуслу, гъейратлу садавайни ахтын гьалариз секинлиз килигиз жедачир. Гилани гьакI хъана. Мишъава мад чи Ватандин (СССР-дин) чилер фашизмдин тIегъуьндикай...

Амма Америка, Европа рази туш. Вири дуьньядин душманар сад хъана, мад сеферда Россиядал чпин санкцияр (къадагъаяр) илитIнава. Фашизм кIвачел ахкьалдариз алахънава. Амма а тIегъуьнди европаяр чеб сифте ягъайди, гилани чпи цазвай, хуьзвай завалри чеб тергдайди рикелни гьизвач.

Жанабияр, тарих еке илим ва муаллим я. Фашизмди кьун мад сеферда кафанра твада, мад кьез Россияйрикай куьмек клан жеда... Им, винидихъни лагъанвайвал, гзаф сеферра субут хъайи гьакъикъат я. Гилани куь саймазвили, кьилиз ялуни вири дуьнья эхиратдал гьун мумкин я. Бес-тарс?..

Абад АЗАДОВ

И мукъвара Москвадин "Грифон" чапханада "Сугъурдин ахвар" твар алаз чи шаир дишегъли, Россиядин писателрин Союздин член Гъулангерек ИБРАГЪИМОВАДИН нубатдин ктаб акъатнава. Адан къетенвал ам я хьи, шаирдин эсерар лезги ва урус чаларал ганва. Келзавай касдиз автордин дидед чалан везинрихъ, рифмайрихъ галаз танишвалдай мумкинвални жезва. Шиирар урус чалаз таржума авунвайди урусрин твар-ван авай шаир ва таржумачи Евгений Чеканов я.

Алукъ тавур ахвар

Сифте гафуна Россиядин писателрин Союздин член, шаир, М.Пермонтаван тварунихъ галай премиядин ва международный "Парнас-Премия Анжело ла Векья" конкурсдин лауреат Билал Адилова кхъизва: "Гъулангерек Ибрагъимовадин твар шииратдал рикл алайбуруз фадлай малум я. Ам ругуд ктабдин автор я. Адан гзаф чалариз композиторри манияр теснифнава ва абур яб акалзавайбуру хушдиз къабулнава. Алай четин вахтунда Москвада лезги ва урус чаларал вижевай ктаб акъатун эдебиятдин важиблу вакъиа я. Автордин яратмишунра къилин чка хайи чилиз, чалаз, дидедиз авай кланивиллиз талукъ темайри къазва. Кланивиллин михьи гъиссериз, вафалувиллин ерийриз бахшнавай шиирарни тлимил туш. Абурай чаз гъакъикъи ашкъидин ялавлу, гуьзел майшри инсандин бейнидиз ийизвай таъсир аквазва..."

Автор умуьрдиз, тебиатдиз неинки шаир, художник, гъакл философ хъизни килигзава. Адан руьгъ хайи чилел, маса са ерийривни гекъигиз тежедай тебиатдин гуьрчег шикилрал, багъри халкъдал ашукъ я. Бязи ксар инсан патал виридалайни важиблу и яржарив къайгъусувилелди, гъатта зиянкарвилелди гечидайла, шаирдин рикл тлар жезва. Ада умуьрда къиле физвай гъевчи, члехи крар, вакъиярни вичиз талукъбур яз гъисабзава. Бесланда, Кемеровода, Каспийскда, Буйнаксда хъайи мусибатдин вакъияйри шаирдин риклел алат тийидай гел тунва:

И гатфариз саки чубарукри хъиз,
Лув гузва цавариз руьгъери
михъиз.
Кемерово шегъер, вун тек туш
хъи къе,
Вахъ гала вири чун - вун ава рикле.

Вилериз аквазвай гуьрчег акунар
члугвазвай шаир художникдив гекъигиз
жеда.

Вода - шербет, лоза поспорит
с нивой,
А в изголове - Каспий горделивий.

Цийи ктабар

Как хороши в лесу твоём

тропинки,
И как вкусны в цветах твоих
росинки!

Ятар шербет, багъ-уьзюьмрин
череяр,
Къилихъни ви Каспий гуьлуьн
лепояр.
Хуш я къекъуьн ви тамара,
рекьера,
Ви члурара, ацанвай бул
цуькверай.

Хейлин эсерра шаирди инсандиз
Аллагъдин патай ганвай михьи кланивал
хуьниз, къве терефдин сада-сада
вафалувал хуьниз эвер гузва.

Я рядом, милый, я - твоё дыхание,
Свист соловья, луна, небес сиянье.
Горсть счастья ты получишь
на прощанье, -
Прошу, любимый, вспомни обо мне.

Зун патав гва, ви нефес яз
хуравай,
Билбилдин сес, рагъ, варз хъана
цававай,
Зун алахъда ваз бахт гуз са
гъапавай,
Талабзава, кланиди, зун риклел
гъваш.

Дидедиз веледрин патай авай кланивал,
вафалувал, ширинвал лугъуз тежерди я.
Мус чун кеве гъатйтани,

* * *

Къацу гатфар ала къецел,
Бес вучиз мурк ала риклел?
... Зун гъавурда акъунва къе:
Амач зи рагъ - ширин диде.

Шаир ва публицист Билал Адилова къейдзавайвал, дидедиз авай кланивал хайи чалаз, багъри чилиз авай кланивални я. Дишегъли шаирди "чандиз мелгем дарман тир" хайи члал багъаз къунин, ам хвена, къевезвай несилрив агакъарунин важиблувал къалурзава. Дидени Ватан садававай къакъуд тийиз, дидеди чирай, къепинин къилихъ манияр, лайлар лагъай члал хуьн паталди "чанни гуз гъазур я" ам:

Бахтавар хъуй вун авай
Гъар са хуьри къвал.
Чан асиррин зар алай,
Чан зи лезги члал!

Гъулангерек муаллимни, тербиячини тирди мад сеферда аялар фикрдаваз къенвай шиирри тестикъарзава. Пешекар литераторри къейдзавайвал, аялриз ва я аялрикой шиирар теснифун регъят кар туш. Шиир аялди къабулун, адаз хушди хуьн патал шаир адан хамуна, къугъунра гъахъна кланзава. Ибрагъимова ихътин гъерекат тебиидакъаз, са артух зегъмет алачиз ийизва. Аялриз тебиатдив, гъайванрив кланивилелди гечилуьниз эверзава.

За яд гана псидиз,
Цана къапуниз.
Духтурдивни килигиз
Тада руфуниз.

Ктабда гъатнавай "Сугъурдин ахвар" поэмадин сюжет Рагъэкъечидай патан шииратдин векилрин яратмишунра ва гъакл лезги поэзиядани гъалтнавайди хъанва. Жаван рушаз ахварай вичиз гадади яд (пияла) гуз аквазва ва ам жегилдин къаматдал ашукъ жезва. Рушан йикъан къарай, йифен ахвар квахъзава, адан фикрар, умудар гададикай я. Вахт фирдавай, гададихъ ийизвай къекъуьнрихъ нетижа тежезвайвилляй рушан дерт мадни къати жезва ва ада вичин гъиссер шиирралди, манийралди ачухарзава. Ахътин макъамни жезва хьи, рушал ахварай акур гада гъалтзава, ам гададин риклени муьгъуббатдин нур куькълуьриз алахъзава. Гъайиф хьи, жаваб тахъай кланивиллин дердини къунвай рушан чинай гатфар аквазватла, рикле куьуд ава, дад амачир умуьр къел квачир хуьрекдиз элкъвенва. Ятлани руьгъда битмиш хъанвай ашкъидиз ада вафалувал къалурзава, гададин патай рикл шадардай гъисс гуьзетзава. Рушан умудар эхирдалди атлузвач. Амма кланивал мусибатдиз, умуьрдин азабдиз элкъвенвай рушан мурад гъа мурад яз амукъзава. Ихътин эхирдал атай, ахвар алукъ тавур руша лугъузава:

И муьгъуббат тлал хъана
чи риклера,
Геж гатфарин цуьквер цайи
рекьера.
Чун и чилел агуднач чи къисметди,
Белки, гуьруьш жеда багъда
женнетдин.

Поэма хушдиз, регъятдиз клелиз жезва, ада руьгъдиз лап таъсирзава. Имни шаирдин члалан устадвилехъ галаз алакълалу я.

Чна шаирдин нубатдин агалкъун мубаракзава ва милли эдебиятда къачузвай камар мадни мягъкембур, гегъеншбур, бегъерлукъур хуьн кланзава.

Сур чешмейрин гелерай

Замир ЗАКАРИЯЕВ, тарихчи

(Эвел - 9-нумрада)

Гъижрадин 563-йис 1167-йисан 23-октябрдиз гатлунна ва 1168-йисан 10-октябрдиз акъалтла.

Лагъана кланда, и текстник орфографиядин гъалатлар ква. Кхъинрин куфи хатлуна гъарфарин къетленвилер къалурзавай бязи лишанар ерли гъалтзавач. Тек са гафуна (пуд) авай гъарфарин къилерал нукътаяр эцигнава.

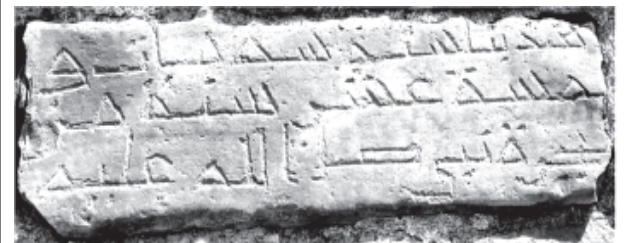
Палеографиядин (илимдин кхъинрин тарих ахтармишзавай хел) къетленвилери Ахцегъ райондин мулкарилай жагъанвай, чпел рекъемриз талукъ делилар алачир чешмеяр гъи девирдиз талукъбур ятла тайинариз куьмекзава. Цуругърин хуьруьн куьгъне мисклиндин цла авай къванцел атланвай кхъинар ахтармишайдалай къулукъ якъин жезвайвал, и чешме гъакъикъатдани XII асирдин шагъид я.

Чи фикирдалди, бинедай и текст анжах къве цларцикай ибарат тир. Вичи къилевай сад лагъай цлар лагъайтла, гуьгъунлай кхъин хъуьна. Гъикл лагъайтла, ам, муькуь цларарив гекъигайла, куьлуь хатлуналди кхъенва. Гъарфарин муькуь цларариз хасаратвал тахъун патал акъалтлай мукъаятвилелди атланвайди чир жезва.

Гъа и мисклиндин цла пуд цларцикай ибарат тир текст алай мад са къван ава. Адан къадар 61x19 сантиметрдиз барабар я. Адал, виликандал хъиз, рекъемрин делиларни ала. Ахтармишунрин нетижада якъин хъайивал, и чешме гъижрадин 615-йисаз (1218-1219-йисар) талукъ я. 1850-йисуз и къван И.А.Бартоломеяз жагъана ва ада чешмедин шикил члугуна. Н.В.Ханыковани вичин илимдин къвалахра и чешмедин тлар къунва. Н.В.Ханыкован альбомдай жагъай шикил бинеда къуна, Л.И.Лаврова къванцел авунвай кхъинар къве сеферда чапдиз акъудна. Бартоломеялай гъейри, и къван маса са алимдизни, са тарихчидизни акунач. И чешме, виликанди хъиз, квахънавайди яз гъисабзавай. Лаврова чапдиз акъудай таржума ихътинди я: "И дарамат Пайгъамбардин (къуй Аллагъдин патай салават ва саламар хъурай вичиз) гъижрадин ругуд вишни цлувад лагъай йисан хъуьтлуьз эцигна".

Лагъана кланда, и таржумадни араб члал авунвай кхъинрин мана-метлеб тамамдиз ачухарнавач. Бязи гафар алимди урус чалаз дуьз элкълуьрнавач. Якъин хъайивал, и текстина "куьуд" гаф ерли авач. Лаврован таржума "эцигун" гафунилай гатлунзава, амма Ханыкован альбомда авай шикилди и глагол маса формада ава. Чаз кхъинрай и глагол жагъанач. Аквадай гъаларай, 1913-йисуз мисклиндин дарамат цийикла тукълуьр хъийизвай члавуз и къванциз хасаратвилер хъана, нетижада 1850-йисуз Бартоломея гъай шикилда авай бязи гафар михъиз алатна.

Алай вахтунда ихтилат физвай къванцел ихътин кхъинар ала:

(1) [بنا] هذا بنا سنة ستة مات و
(2) خمسة عشر سنة من
(3) هجرة نبي صل الله عليه

ТАРЖУМА:

"1) Эцигна и дарамат ругуд вишни
2) цлувад лагъай йисуз
3) Пайгъамбардин (къуй Аллагъдин патай салават ва саламар хъурай вичиз) гъижрадин".

Гъижрадин 615-йис 1218-йисан 5-апрелдиз гатлунна ва 1219-йисан 25-мартдиз акъалтла хъана.

"Йис" гаф текстина къве чкадал гъалтзава: сад ва къвед лагъай цларара. 563-йисан чешмеда хъиз, идани эцигнавай дарамат вуч ятла къалурнавач. Чи фикирдалди, ихтилат мусурманрин диндиз талукъ имаратдикай - мисклиндикай, минарадикай ва я медресадикай физва. Гъикл лагъайтла, Дагъустандин мулкарал алай чпел куфи хатлунал эцигунриз талукъ кхъинар авунвай чешмеяр асул гъисабдай диндихъ галаз алакълалубур я.

(КъатIама)

Зегьметди абур гьида

Агьмед МАГЪМУДОВ

Зегьметди инсандал абур гьида лугьуда. И гафар мукьвара вичин 70 йисан юбилей кьейдзавай Шакир Назаралиевич Назаралиеван гьакьиндайни лугьуз жеда. Хейлин йисара улкведедин банкдин кьурулушда жуьреба-жуьре кьуллугьрал гьакьисагьвилелди зегьмет члугур ада алай вахтунда, лайихлу пенсиядиз экьечина, ял язава.

Шакир Назаралиев Кьурагьрин хуьре дидедиз хьана. Буйнаксдин финансин техникум акьалтларайдалай кьулухь Кьурагь райондин администратиядин финансин отделда кьвалахиз эгечина. Им 1972-йис тир. Гьа и йисуз адаз Советрин Армиядин жергейриз кьуллугьиз эвер гана. Кьурагьви хци Ватандин вилик вичин хивевай буржи Белоруссияда женгининни гьвадин кьуватрин кьушунра кьуллугь авуналди кьилиз акьудна. Армиядлай гуьгьуниз ада финансин отделда зегьмет члугун давамарна.

1979-йисуз Шакир Назаралиев Махачкьа-ладиз куьч хьана ва ина адал Ленинский райондин администрациядин финансин отделдин заведующийдин заместителдин кьуллугь ихтибарна. Вичихь пешедин рекьяй авай чирвилер артухарунин мураддалди ада заочнидаказ ДГУ-дани кьелна.

Улкведедин экономикадин хиле жуьреба-жуьре дегьшилелер кьиле физвай йисар тир. Кредитар чара ийизвай идарайрин кьвалах иллаки кьетлен гуьзчивилик кутунин игьтияж авай. Россиядин Кьилин банкдин кьарардалди Дагьустандин Милли банкда коммерциядин банкдин кьвалахдал гуьзчивал тухудай Кьилин управление арадал гьана. Цийи уп-

равленидиз кар алакьдай, финансин хиле гьавурда хьсандиз авай пешекарар герекзавай. 1993-йисуз Шакир Назаралиеваз цийииз арадал гьанвай управленида кьвалах теклифна. Гьа ик, чи ватангьлиди хейлин йисара управленидин инспекциядин отделдин кьилин эксперт яз кьвалахна.

Шакир Назаралиева вичин хьсан кьилихдалди, пешекарвилелди санал кьвалахзавай юлдашрин арада чьехи гуьрмет кьазанмишна. Адахь галаз санал кьвалахдай РФ-дин Кьилин банкдин Дагьустанда авай управленидин инспекциядин отделдин начальник Омар Омарова Шакир Назаралиевакай хуш келимаяр лугьузва. Адан гафаралди, управленидин кьвалах вилик тухуник ада еке пай кутуна.

2002-йисан декабрдин вацра "Россельхозбанк" ОАО-дин Чечен Республикада (Грозный шегьерда) авай филиалда инспекциядин ахтармишунар кьиле тухвана кланзавай. А вахтунда республикада авай гьалар хьсанбур тушир. Терроризмдиз акси яз тешкилзавай серенжемрин сергьятра аваз женгинин гьерекатар кьиле физвай. Амма и хаталу гьаларизни килиг тавуна, Шакир Назаралиев управленидин кьил Билал Жагьбаровлахь галаз санал Чечнядиз рекье гьатна, ана авай банкдин филиалда ахтармишунар кьиле тухвана. И кардай абуруз кьведазни РФ-дин Кьилин банкдин Дагьустанда авай Милли банкдин патай разивилин чарарни багьа савкьатар гана.

Лагьана кланда, Шакир Назаралиева Россиядин банкдин кьурулушда кьвалахдай йисара улкведедин банкдин кьвалахда финансин гьахь-гьисабар кьунин жигьетдай кардик квай международный стандартар кьайдадик кутуна ва и карди санлай кьвалах вилик финиз таьсирна. Зегьметдин рекье кьазанмишнавай агалкьунар фикирда кьуна, Шакир Назаралиеваз 2003-йисуз РД-дин Государстводин Советдин Указдалди «Дагьустан Республикадин лайихлу экономист» лагьай твар гана.

Чна Шакир Назаралиевичаз юбилей мубаракзава. Адахь чандин сагьвал, яргьи уьмуьр хьун чи мурад я!

Аваданлу авунин рекье...

Хазран КЬАСУМОВ

Стлал Сулейманан районда «Хуьрерин мулкар комплекснидаказ вилик тухун», «Шегьердин кьулай шартлар арадал гьун», «Зи Дагьустан-зи рекьер», «Чкадин теклифар» программадин, проектрин куьмекдалди еке кьвалах тухузва, хуьрер, мулкар авадан ийизва, агьалийрин яшайиш ва дуланажагьдин шартлар хьсан жезва.

Эхиримжи йисара райондин хуьрерни чьехи ва гуьрчег жезва, анра цийи микрорайонар, куьчяр арадал кьезева. Анриз электрэнергиядин, газдин линияр тухун, агьалияр хьвадай целди таьминарун патал еке кьвалах тухузва. И рекьерай Эминхуьре ийизвай кьвалахарни гзаф я. Ик, эхиримжи 2-3 йисуз ана аялар кьугьвадай майданни галай парк ва мини-футболдин майдан тукьлуьрна.

1990-2000-йисара арадал атай микрорайонда агьалийри газдин турбаяр чпин кьуватралди ва какатайвал тухванвай. Кьулайсуз

хьунилай гьейри, и кар хаталуни тир. Райондин кьилевайбурун алахуьнар себеб яз, 400-дав агакьна квалерин майишатар авай микрорайондиз «Хуьрерин мулкар комплекснидаказ вилик тухун» программадин сергьятра аваз газдин цийи турбаяр тухвана. Кьвалахарин заказчик «Дагьсельхозстрой» ГКУ тир. Куьчяр газдин турбаяр тухунин кьвалахар пудратчи кархана тир «Нефтекумское СМУ» ООО-дин махсус бригадади еридивди кьилиз акьудна. Микрорайонда цийииз тухванвай газдин турбайрин ярговвал, санлай кьачурла, 26 километр я.

Цийи микрорайондиз эквер, хьвадай ядни гьанва, куьнейриз хирхем вегьенва, ана трансформатор эцигнава.

- Микрорайондин агьалийри газдин турбаяр тухунай райондин администрациядиз, заказчик тир ва пудратчи карханайриз сагьрай лугьузва, - лагьана чаз Эминхуьрун АСП-дин кьил Сабир Юзбегова. - Хуьре цийииз арадал атанвай мад кьве микрорайон ава, анрани аваданламышунин кьвалахар кьиле тухузва. Абурук хуьрун агьалийрини чпин пай кутазава.

Гьазурвилер аквазва

Кьагьриман ИБРАГЬИМОВ

Дербент шегьердин кьил Рустамбег Пирмегьамедов «УК Зелёный город» ООО-дин кьилин инженер Саидмегьамед Саидмегьамедовахь, «Новая земля» компаниядин векил Ильяс Гильмановахь ва жавабдар маса ксарихь галаз санал шегьердин пляж алай мулкар авадан авун патал тамамарзавай кьвалахар кьиле физвай гьалдихь галаз таниш хьана.

Алай вахтунда шегьердин кьилин пляждал ва «Радиоэлемент» завод авай мулкар кьвалахар худда гьатнава. Прораб Сабихулла Ярагьмедован гафаралди, кьвалахар кьиле физвай мулкар кул-кусри-

кай, кьванерикай миьнава. Устарри исятда кьуд километрдин мензилда инсанар кьекьведай ва велосипед гьалдай рекьер кьайдадик кутазава. Кьвалахар акьалтларайла, гьазурзавай рекьерин кьерехра ял ядайбуруз кьулай шартлар арадал кьведа: футбол ва волейбол кьугьвадай спортдин майданар, воркаут, аялар патал чухуьнагар ийидай кьилдин чка ва масабур.

Кьвалахар физвай гьалдиз килигдайла гьугьуниз Рустамбег Пирмегьамедова кьейд авурвал, алай йисуз шегьердиз кьведай туристрин кьадар гзаф хьун мумкин я. Гьавилий шегьер туристар кьабулиз гиламаз гьазур жезва. Шегьердин кьили эцигунрин асул кьвалахар энгел тавуна акьалтларунин патахьай тагькимарна.

Пакадин югь фикирда аваз...

Хазран КЬАСУМОВ

Эхиримжи йисара Стлал Сулейманан район эцигунрин халис майдандиз элкьвенва лагьайтла, чун гьалатл жедач. Эцигунрин, рекьер, куьчяр, общественный объектар цийиикла тукьлуьр хьувунин жигьетдай районда тухузвай кьвалахар акурла, риклел Алибег Фатагьован поэмадин цларар кьезева: «...Эцигзава, эцигзава, куьгьнеди чуклур хьийиз, цийи хьийиз, эцигзава...»

И йикьара райондин администрациядин кьилин 1-заместитель Лацис Оружева чаз Агьа Стлал-Кьазмайрал шегьере рекьин кьерехар тирвал хуьрун администрациядин работникри чкадин агьалийрихь галаз санал кьелемар казвайдакай лагьана.

Чкадал фейила, чаз акурвал, 10-12 кас, кьиле «сельсовет «Ашага-Стальский» хуьрун администрациядин кьил Надир Эфендиев аваз, Агьа Стлал-Кьазмайрилай фенвай шегьердин кьерех тирвал «Хуьрерин мулкар комплекснидаказ вилик тухун» госпрограммадин сергьятра аваз эцигзавай кьве мертеба-

дин мектебдин кьаншарда кьелемар цунал машгул тир.

- Кье чна хуьрун общественный мулкар миьхивилер авунин, анра кьелемар цунин кьвалахар кьиле тухузва, - лагьана чаз Агьа Стлалрин хуьрун администрациядин кьилин везифаяр вахтуналди тамамарзавай Надир Эфендиева. - Исятда чун алай частокда виликдай са бязи ксари чпин ихтиярдалди тестикьарнавай кьайдайрал амал тавуна эцигнавай тукьвенар алайди тир. Абур вахчуна, азад хьайи мулкар чна хатрутдин 15 кьелем казва. Участокда са шумуд йисалай гьевчи багь арадал кьведа.

Малум тирвал, районда гележегда туризм вилик тухун патал ATLAS компанияди сад-садан патав гьай 5 хуьре - Кьасумхуьрел, Агьа Стлалдал, Вили Стлалдал, Курхуьрел ва Кьулан Стлалдал агломерация вилик тухунин мастер-план тукьлуьрзава, - давамарна Надир Эфендиева. - Чи мулкарал Стлал Сулейманан квал-

музей ала, хуьрун мулкуна тарихдин имаратар, тьбиятдин гуьзел чкаяр ава. Мисал яз, хуьрун Латарин пир участокда авай са тарцин яшар 800 йисалай виниз я. Идалди заз лугьуз кланзава хьи, чи хуьрун администрацияди, райондин кьиле авайбурукай, меценатрикай, мергьяматлувилин фондарикай даях кьуналди, пакадин югь фикирда аваз кьвалахзава.

Районда вилик жергейра авайбурукай сад тир, яшайишдин ва маса рекьерай гзаф кьвалахар гьиле кьунвай Агьа Стлалрин хуьрун администрациядихь гележегда лишанлу крар, агалкьунар гзаф жедайдак умуд кутазава.

Вилик пад кьун патал

Чн мухбир

Мукьвара Ахцегьрин хуьрун Лай участка ири карч алай гьайванрик бруцеллез акатнавай дуьшуьшар винел акьудна. Чкадин агьалийрин арада гьавурда тунин суьгьбетар кьиле тухун патал аниз и йикьара Ахцегь райондин кьилин заместитель Гь-О. Рамазанов, райондин администрациядин хуьрун майишатдин управленидин начальник А.Гьажиев, Ахцегьрин хуьрун кьил М.Эфендиев, райондин общественный палатадин председатель А.Исмаилов, ветуправленидин кьил В.Абдулгьалимов, РОВД-дин кьуллугьчяр фена. Жемьятдихь галаз кьиле феийи гьу-

руьшдин абуру агьалийриз и азардикай неинки са гьайванар, гьакл инсанар патални еке хаталувал авайди кьейдна. Арадал атанвай гьаларин гьакьиндай чпин фикирар Лай участкада яшамеш жезвай агьалийрини лагьана.

Веревирдер авурдалай кьулухь гуьруьшдин иштиракчяр азардин вилик пад кьун патал уьзуьр акатнавай гьайванар амайбурукай ярговздай фикирдал атана.

И месэладин гьакьиндай районда арадал гьанвай махсус комиссиядин членар азар акатнавай гьайванар хуьз-вайбурун квалериз фена. Алай вахтунда бруцеллез акатнавай гьайванар, амайбурукай ярговзна, кьилдин цурра хуьзва.

Гьамиша - вилик жергейра

Нариман ИБРАГЪИМОВ

Къанажагълу вири умуър акъалтзавай несилдихъ, адаз дерин чирвилер, марифатлу тербия гунихъ галаз алакълу авунвай инсанар, зи фикирдалди, члехи гурметдиз лайхлур, чпин мурадлив агакънавай бур я. Гьикл лагъайтла, абур школайра зегьмет члугур 40-50 йисуз вишералди аялриз инсанвилер, ватанпересвилер, зегьметдин тербия, илимдиз мукъва жедай чирвилер гана, умуърда обществодиз менфят хкатдай чка къаз куьмекна. Гьа ихътин инсанрин арада **МУСАНАБИЕВА Айшат Садикъовнани** ава. Къвалахдин сифте камар муаллимвилелай гатуннатлани, 95 йис хъанвай педагогди, зегьметдин 70 йисан стаж авай дишегълиди, вилкан комсомолди, коммунистди, алатай вахтар рикел хкиз, суьгьбетзава.

- Зун ахъегъви Садикъан руш я. Большевикрин, коммунистрин жергейрик экечлай буба 1920-йисарилай дагълара цийи умуър тешкилуни чархачи хъана. Зун дуьньядиз атай 1926-йисуз Садикъ буба Хунзаха ГПУ-дин начальник тир. Гьа вахтунин шартлариз, истемишунриз килигайвал, буба къевивал гвай, дирибаш, уьткъем итим тир. Адахъай гзафбуруз кичлени ийидай. Амма дидеди лагъайвал ва гуьгъуьнлай зазни чир хъайивал, бубади, гьихътин члехи, жавабдар къуллугърал хъанатлани, гьахъсузвилериз рехъ ганач, инсанар къевера тунач, вичикай масадбур бейкефарнач. Герек вахтунда кесиб инсанриз жедай куьмекар гана.

Авайвал лагъайтла, аз аялвал акурди туш. Вахтунин четинвилери, къизгъинвилери, бубадинни дидедин хиве авай везифайри чун члехибурун жергейриз фад акъудна. Чун къвале вад аял авай. Буба экуьнлай мичи жедалди къвалахал жедай. Дидедин къайгуьярни тлимилбур тушир. Чаз кинердай, туьмердай вахт жедачир. Республикадин къиле авайбуруни буба секинлиз тадачир. Гьавилляй ада диде тагъкимарнавай: "Къвале артухан са шейни жедач, анжах гам, месер, чарасуз къаб-къажах. Цийи тапшургуь атайла, фад-фад къватна, рекъе гьатдайвал". Бубади хъ галаз чна Дагъустандилай цлар илитна ла-гъайтлани жеда.

1936-йисуз Мусанабиев Садикъ СССР-дин заготовкяйрин министрстводин векил (уполномоченный) яз Къурагъ райондиз рекъе туна. Гьелбетда, аниз хизани хутахна. Айшатан цлуд йис тир. Школада ам чкадин аялрик фад акахъна. Артухлама ада вич тарсарани хъсан чирвилер авайди яз къалурна. Ватандин Члехи дяве башламыш хъайила, Садикъан къвалахдин вахтунилай сергъятар алатна "Вири - фронт патал" звер гун везифадиз, махъсадиз элкъвей уполномоченныйдин вахт датла на хуррера акъатзавай. Дагъдин хур фронтдин женгерин къукърумрикай, цаярикай яргъа авайтлани, дяведин мусибат члехибурухъ галаз аялрини гьиссзавай. Абур гьар са карда диде-бубайриз, фронтвикрин хизанриз куьмекар гуз алахъзавай. Иллаки - комсомолрин, пионерин дестеяр, активистар. Абурун арада чешнелу ученица Айшатни авай.

1943-йисуз, дяведин лап четин вахтунда, Къиблепатан Дагъустанда Мегъарамдхуруьн район тешкилна. Партиядин, комсомолдин, халкъдин майишатдин идарайра къвалахдай пешекарар жагъурна къанзавай эхир. Цлугургуь йиса авай Айшат, школани куьтгъиз тун тавуна, ВЛКСМ-дин Мегъарамдхуруьн райкомдин секретарвиле тайинарна. Къасумхуруьн райондик акатзавай хурер къве патал пайна. Цийи райондик Докъуз-пара райондин бязи хурерни кутуна. Комсомолдин секретардин хиве акъван везифаер гьатна хъи, ам, буба хъиз, хурериллай цлар элкъуьруни, комсомолар учедиз къачуни, жегъилрин къадар чируниз, комсомолдин организациондин къвалах къайдадик кутуниз, фронтдиз куьмек гунигъ гьакъиндай агъалийрин арада табигат тухуниз мажбур хъана.

- Цийи районда аз гзаф къвалахдай мумкинвал хъаначтлани, комсомолди, дяведин йисарин истемишунри, жувал тапшурмишзавай кардин гьакъиндай жавабдарвал гьиссу-

ни зун фад члехи авуна, - лугъузва Айшат Садикъовнади. - Четинвилерни, азабарни, къеве гьатнавай кесиб инсанарни, етим хъанвай аяларни гзаф акуна. Арабир шехъдай чкадални къведай. Гьар гьикл ятлани, зар, садазни шикаят тавуна, зайифвал къалур тийиз, жуван хиве гьатай везифаер къилиз акъудна.

Жаван, рикелни алачиз, Буйнаксқидиз акъатна. Район заготовкяйрин хилляй лап къулхъ жергейра гьатнавай. Мусанабиев Садикъан крар къайдадик кутаз аниз рекъе туна. Комсомолдин чархачи Айшатакай рахайтла, ам механизаторрин школадин комсоргвиле хъана. Са йисни алатнач, кар алакълдай вилкелгъ, руш, партиядин член ВЛКСМ-дин Буйнаксқидин горкомдин секретарвиле хъана.

- Везифа жавабдарди, къайгуьяр куьтгъе тежедайбур тир. Зун са карди гьарикарзавай, - рикел хкизва Айшат Садикъовнади, - захъ тайин образование авачир эхир. Гьикъван четин акъвазнатлани, за нянин школада къелунар давамарна ва шагъадатнама къачуна. 1945-йисуз ВЛКСМ-дин обкомдин пленумда иштиракзавай зун, са гьихътин ятлани кар аваз, Дагъустандин пединститутдиз фена. Гьа и вахтунда ина вуздик экечлиз къанзавайбуруз экзаменар вахъузвай. Хъайиди жеда лагъана, зунни диктант хъизвайбурухъ галаз партадихъ ацукъна. Экзамендай хъсан къимет атай зак гьевес акатна ва амайбуруни вахъана. Гьа ик, закай студент хъана. Буйнаксқидин горкомдини зи вилкел пад къунач. Шегъердин комсомолдин комитетдин секретардихъ къилин образование хъана къанзавайди тир. Зун, лугъудайвал, гьилер къакъажна, къелунригъ эгечина. Зи алахъунар, гьерекат такуна амуькнач: зун вуздин комсомолдин организациондин секретарвиле, алмирин советдин, ВЛКСМ-дин горкомдин, обкомдин бюродин членвиле, ахпа меркездин горсоветдин депутатвиле хъана. За Сталинан тварунихъ галай стипендия къачуна. Ихътин ихтибар, къимет, шабагар гьич фикирдизни атайди, ахварайни акурди туш...

Студентка руш ихътин дережайрин иеси хъун! Белки, къе гзафбур агъанни ийидач жеди. Амма хизандай агъай тербияди, партиядихъ, комсомолдихъ инанмишвиле, ихтибарди, халкъдиз, обществодиз менфятлу хъунин къастуни неинки са Айшат, гьакл маса жегъиларни къелунра, къвалахда, фронтда гьалибвилер къазанмишунал, Ватандиз михъи рикелди къуллугъ авунал гьевесламышзавай. Гьа вахтунин жегъилри государство чеб яз гьисабзавай. Абурун вилкел вири рекъер ачухнавай. Къелдай, зегьмет члугвадай, государстводин карда иштиракдай шартлар тешкилнавай. Гьар сад халисан ватанперес тир.

Савадлувал къачунилай, къуллугъдиллай, общественный крариллай гьейри жегъилдихъ уьмуьрдин мад са, къилин везифани авай эхир - хизан арадал гъун. Айшатни и месэладив гъавурда аваз эгечина. Ам бубадин хъанахъадин хва Исламов Абдулазизаз гуьлуьз фена. Каспийскдин "Дагдизель" заводда фялевилелай къвалахдив эгечай Абдулазизаз карханадин къилин метрологдин къуллугъдал къван хъаж хъана. Адаз Дагъустандин лайхлу рационализатор лагъай твар гана. Хайиди хъайи карханадиз ада вичин вири чирвилер,

алакъунар гана ва завод республикада къвенкъевичирин жергеда туник еке пай кутуна.

Педагогвилер институт акъалтларай Мусанабиева мадни комсомолдин къвалахал желбна. Ам Каспийскдин горкомдин секретарвиле хъана. Жавабдар везифайригъ жегъил гьа вичиз хас жуьреда эгечина. Вахъияер акъван йигиндиз къиле физвай хъи, рушав фикирдай муьгълетни вугузачир. 1952-йисуз Мусанабиева КПСС-дин Дербент округкомдин секретарвиле хъазава. Ам Советрин Союздин Коммунистрин партиядин XIX съезддиз делегат яз (Кеферпатан Кавказдин республикайрай анжах са дишегъли) рекъе твазва. Адаз виридалайни мусибатдин, магърумвилерин дяведа Яру Армия, советрин халкъ гьалибвилер хъайи Сталин, Политбюродин членар, дуьньядин твар-ван авай коммунистар, абурукай яз Испаниядин вилкелгъ дишегъли Долорес Ибаррури, француз Морес Терез, фашистриз акси экечлай италянви Луиджи Лонго, Грециядин компартиядин башчи Никос Захариадис акъазва. Жегъил коммунист Москвадай мадни гьевеслу яз хъезва. Адаз карханайриз, идарайриз, майишатриз теклифзава, зегъметчи коллективригъ галаз тешкилзавай гуьруьшра ада гьа вири хътин адетдин инсан тир Сталинакай, съезддин къвалахдикай, къабулай къараррикай суьгъбетзава. Жегъилдин рикл уьлкве патал мадни хъсан крар авунив ацланва. Амма зур йисалай уьлкведа къиле фейи члугур крари гзафбурун планриз къеци гана, Сталин рагъметдиз фена, Хрущева адан твар къацлурна. Уьлкведин сиясатни маса патахъ элкъуьрна. Ида жегъил коммунистдин, Сталинахъ, партиядихъ агъунвай инсандин рикл тларна ва ада вичин пешедай къвалахун къетина.

- За сифте Каспийск шегъерда тарихдин муаллимвал, 1-нумрадин, ахпа 2 ва 7 лагъай нумрайрин юкъван школайрин директорвал авуна. Захъ зегъметдин 70 йисан стаж авай. Лап члехи пайни образованидин идарайра акъатна. Лугъун лазим я хъи, чун урусрин ва советрин машгъур педагогар, арифдарар тир Крупскаядин, Макаренкодин, Ушинскийдин, Горькийдин, Толстойн, Белинскийдин, Сухомлинскийдин, Калинин, Луначарскийдин, Ленинан идеяралди члехи хъайи, жуван къвалахдани абурукай менфят къачур, акъалтзавай несилдиз лап хъсан чирвилер ва тербия гуз алахъай ксар я.

За гьамиша Калининан "Педагог инсандин руьгъдин инженер я" гафар рикел хвена. Школадин коллективригъ жуьреба-жуьре къилихрин, чирвилерин, дережайрин инсанар аватзавайди я. Директор яз, зи эгечлун сад тир: эгер пешедал рикл алачтла, аялригъ къанвилелди, тербияди, юлдаш хъиз эгечдай алакълун, ашкъи авачтла, вахт гьакл акъудмир, къвалахдай маса чка жагъура. Белинскийди лагъанай: "Тербия гуз алакълун зурба кар я: ада инсандин къисмет гьяззава". Пара камаллу гафар я. Бинедиллай гьахътин муаллимар ацалтай аялригъ отличникари, тарифлу пешекарарни, обществодиз менфятлу инсанарни хкатзава, - лугъузва камаллу педагогди. - Муаллимдиз, яратмишзавай шайрдиз, художникдиз хъиз, Аллагъдин патай пай аваз къанда. Гьа вахтунда адан алахъунригъ, тарсарихъ тарифлу нетижаярни жеда.

Айшат муаллимдин къвалахдихъни хъсан нетижаяр хъана. Адавай тарсар къачурбуру къе республикадин ва уьлкведин хейлин регионрин карханайра, илимдин, образованидин, медицинадин идарайра, гьукумдин органра намуслувилелди зегъмет члугвазва. Дагъустандин лайихлу муаллимдин зегъмет "Знак Почета" къве ордендалди, ирид медалдалди къейднава. Хейлин йисара ам Каспийск шегъердин дишегълийрин советдин къиле акъвазна. Са йисуз шегъердин исполкомдин председателдин везифаер тамамарна. Махачкъаладин, Каспийскдин, Ахъегъ райондин советрин депутатвиле хъана...

Мусанабиевадин хъсан вири крайкай анжах са махъалада хъиз жедач. Каспийск шегъердин гуьурметлу агъалидиз шегъергълийри рикливай гуьурметзава, адал дамахзава. Анин агъалийрин члехи пай адан ученикар я эхир.

Образованидин йис ачухна

Хазран КЪАСУМОВ

Малум тирвал, Дагъустандин Къил Сергей Меликова 2022-йис республикада образованидин яз малумарнава. И йикъара Къасумхуьрел Стлал Сулейманан райондин образованидин идарайрин руководителригъ галаз совещание къиле фена ва адан сергъятра аваз районда образованидин йис ачухна.

Муниципалитетдин къил Нариман Абдулмуталибова образованидин хиле зегъмет члугвазвайбуруз и вахъия мубаракна, абурун агалкъунар къейдна ва образованидин йис ачухнавайди яз малумарна.

Цли райондин образованидин хиле вилкел акъвазнавай везифайрикай ва пландик кутунвай къвалахрикай РУО-да кардик квай информациядинни методикадин центрадин (ИМЦ) директордин заместитель Каминат Усмановади гегъеншдиз суьгъбетна.

Мярекатдал гьакъни Стлал Сулейманан райондин администрациядин образованидин управленидин начальник Гуьсейн Шихбабаев, адан заместитель Къабабег Аминов, ИМЦ-дин директордин заместитель Венера Абдуселимова ва масабур рахана.

Совещанидин эхирдай Нариман Абдулмуталибова яргъал йисара образованидин хиле зегъмет члугунай ва агалкъунар къазанмишунай Курхуьруьн 1-нумрадин юкъван мектебдин муаллим Анжелика Шихрагъимовадиз РФ-дин просвещенидин министрстводин Гуьурметдин грамота ва 19 муаллимдиз "РФ-дин тербиядин ва просвещенидин гуьурметлу работник" знакар вахъана.

Халидадин агалкъун

Чи мухбир

Мукъвара Махачкъалада Дагъустандин шайррин эсерар хайи члаларал хъсандиз къелунай республикадин дережайдин конкурс къиле фена. Адан тешкилатчи РД-дин образованидин ва илимдин министрство тир. Мярекатда 11-классра къелзавай аялри иштиракна.

Конкурсда, санлай къачурла, 46 муниципалитетдай 100-лай виниз школьнири иштиракна. Лезги члалал къелзавайбурун арада (абур 13 кас авай) 1-ккандиз Мегъарамдхуруьн райондин Ярагъ-Къазмайрин Ярагъ Мегъамедан тварунихъ галай юкъван мектебдин ученица **Халида ЭФЕНДИЕВА** лайихлу хъана. Адаз республикадин образованидин ва илимдин министрстводин патай 1-дережайдин диплом гана.

Чна Халида Эфендиевадиз ва адан муаллим Магъийат Жаруллаевадиз гьалибвал мубаракзава. Къуй абурухъ мадни еке агалкъунар хъурай!

Рагнеда РАМАЛДАНОВА

Дидедин рехъ давамарзава

Инсанрин къилихар хъиз, абуру хъязавай пешерни жуьреба-жуьре я. Уьмуьрда виридалайни къилинди, инсанар, общество патал гзаф герекди, важиблуди гъи пеше я лагъай суалдиз гъарда са жуьре жаваб гуда. Са кардихъ галаз, заз чиз, вири рази жеда: сагламвал дуьньядин вири няметрикай виридалайни багъади, важиблуди я. 2019-йисан эхирра виринриз чкай, акъван чавалди вичикай хабар авачир, садакай масадак акатдай азарди чав дуьньядиз маса вилерай килигиз туна. Тлугъвалдин залан девирда медицинадин хиле зегьмет члугъазвай гъар са касди - духтурри, медсестрайри, санитаркайри, санлай вири уьлкведа хъиз, чи республикадани чпин везифаяр къегъгалвилелди къилиз акъудна...

Зи фикирдалди, духтурвилдин пеше гзаф жавабдарди, дерин чирвилер аваз, гъакъисагъвилелди вичин везифаяр къилиз акъудунилай гъейри, инсанрихъ галаз хуш рафтарвал, датлана эдебдин къайдаяр хуьн, куьмек герекзавайбуруз сабурувилелди къуллугъун истемшзавай пеше я. Къенин ихтилат винидихъ къейднавай вири ерияр вичиз хас тежрибалу духтур **ШАБАНОВА Диана Магъмудовна** кай я. Ич тарцивай яргъаз аватдач, лугъузава бубайрин мисалда. Малум хъайивал, адан дидени духтур я. Диана 1980-йисуз Махачкъалада къуллугъчийрин хизанда дидедиз хъана. Адан бубадин - Эфендиев Магъмуд Мегъамедсалиговичан - ери-бине Къурагъ райондин Штулрин хуьрйя я. Астрахандин милициядин школа акъалтларайла, ДГУ-да клелунарни давамариз, ада МВД-дин къурулушда яргъал йисара кваллахна. Чернобылдин АЭС-да хъайи мусибатдин авариядин нетижаяр арадай акъудуничи вичин пай кутуна. Лезги литературадал рикл алайбурув адан "Умудрин гъед" твар алаз ктабни агакъна. 2013-йисуз ам чи арадай акъатна (Аллагъди рагъметар гурай).

Диде Эфендиева Лейла Агъамедовнадин ери-бине Ахъегъай я. 1973-йисуз ДГМИ (гилан ДГМА), гуьгъуьнлай интернатура акъалтарна, 1975-йисалай инихъ ада ДЦМК ("Дагестанский центр медицины катастроф") ГБУ-да "Тади куьмекдин" духтур яз зегьмет члугъазва. Ам чухсагъулдин гзаф къадар чарарин, грамотайрин, гъа гъисабдай яз Дагъустандиз виликдай регъбервал гайи В. Васильеван къул алай грамотадин сагъиб, Дагъустандин здравоохраненидин отличник, къилин категориядин духтур я.

Шегъердин юкъван мектеб куьтягъай Диана ДГМА-дин сагъардай (лечебное дело) факультетдик экечина. Гъеле вузда клелзамаз, ада ДЦМК ГБУ-да "Тади куьмекдин" фельдшер яз кваллахдин рехъ башламишна. 2002-йисуз ДГМА акъалтарна, гуьгъуьнлайни Махачкъаладин 2-нумрадин больницадин терапиядин отделенида интернатурада клелна. А вахтунилай къенин йикъалди, саки 20 йисуз, ада вичин дидеден баркаллу рехъ рикл алаз давамарзава. Амни чухсагъулдин гзаф къадар чарарин, грамотайрин сагъиб я.

- Гъевечи чавалай зи мурад, дидедикай хъиз, жувакайни духтур хуьн тир. Авайвал хиве къуртла, са вахтунда бубадин рехъ давамардай - милициядин къурулушда кваллахдай - ниятни авай, амма духтурвилдин пеше зи къилихдихъ галаз къунвайди гъиссна за. Белки, мадни, лугъурвал, ам зи ивидик квайвилляй, дидедин некледихъ галаз зи беденди кужумнавайвилляй и мураддиз экуь дуьнья акуна. Са кар заз генани хъсандиз чизвай: я дидедин, я бубадин рекъерикай садни регъятди тушир, - суьгъбетзава Диана Магъмудовнади.

- "Тади куьмекдин" кваллахдикай санлай рахайтла, духтуррал четинвилер пара ацалтзава. Гъикл хъи, гзаф дуьшуьшра учасокдин духтурдин патав вахтунда фена, регъятдаказ алудиз жедай азарни четиндаз элкьюруьнин члуру хесет чи гзаф ватангълийриз хас я. Азарлудан патав фейила, абуруз "Тади куьмекдин" бригадади медицинадин тамам куьмек гана клан жеда. Гзафбуру, чпин азардикай хабар аваз, лазим ахтармишунар киле тухун тийиз, йикъар, варцар, гъатта йисарни ракъурда. Ахпа садлагъана гъал пис хъайила, вири са шумуд декъикъада туюкьюриз жедай кар туширди аннамшдач.

Республика 2020-йисан мартда (коронавирусди вичикай идалай са тимил вилик хабар ганвайтани) таквадай душмандихъ - коронавирсудихъ галаз женгиниз экъечайла, четинвилер мадни гзаф хъана. Югъийф талгъана, кваллахзавай духтурри. Ахпа абурун члехи пайни азарлу хъхайла, гъалар къайдадикай хкатуникайни кичле хъанай. Амма духтурри залум азардин вилик ажузвалнач. Меркезда гъатта суткада 1000-1200 вызов атайлани, абуру чпин кенефдин къил квадарначир. Баркалла чпиз виридаз! Абурун жергедай яз - Диана Магъмудовнадизни! Вири и вахтунда ам ковиддикди азарлу ксарин сагълавилини къаравулда хъана.

- Алай вахтунда чун яваш-яваш коронавирсудин тлугъвал акъатдалди авай гъалдиз хъезва. "Омикрон" штамм са акъван четинди туширвилди килигна, гзафбуру азар регъятдиз алудна. Четин вахтара куьмекар гайи ксариз: студентриз-медикриз, блогерриз, волонтерриз чнани сагърай лугъузава. За фикрзава хъи, анжах садвили чаз а завалдин вилик ажузвал къалур тийидай къуватар гана. Къулухъди вил вегъейла, мадни аннамшзава, дугъриданни, инсаният еке завалдикай хкатна. Рикливай умудлу жез кланзава хъи, адан мад цийи лепеяр ахкъатдач, залан имтигъандай чун къегъгалвилелди экъечина, - къейдзава духтурди.

Диана Магъмудовна хъсан пешекар, къайгъудар руш, диде, кваллин кайвани хъиз, риклиз чими инсанни я. Адан къенивили, рахунрин тегъерди, хуш акунри инсандин фикир гъасятда желбда. Азарлурихъ галаз авай хуш рафтарвилехъни еке важиблудвал авайди инкариз жедач. Вичин кваллахдикайни ада, кардин гъавурда аваз, еке гъевесдивди, итжлудаказ суьгъбетарда. Къуй чи гуьзел таватдихъ кваллахда инлай къулухъни еке агалкъунар, хизанда хушбахтлудвал мадни артух, дуьньяда азарарни дявеяр терг хуьрай!

Цийи жуьредин тест

Чи мухбир

Росздравнадзорди коронавирус азарквани квачни ахтармишдай цийи жуьредин ПЦР-тест арадал гъанва. Адан къетпенвал квекай ибарат я лагъайтла, и тестди са пробиркада коронавирус квачни квачни ва "омикрон" штамм яни тушни са гъилди дуьздаль акъуддай мумкинвал гузва. Цийи тестди ахтармишун къиле тухудай вахт тимилярзава. Ик, "Генериум" акционеррин обществоди (АО) "Тенген" ООО-дихъ ва "Москва шегъердин здравоохраненидин Департаментдин ДЦПИ-дихъ" галаз саналди арадал гъанвай цийи ПЦР (полимеразная цепная реакция) тестдин куьмекдалди анализ къилиз акъудун патал са сятни зур вахт лазим къезва...

Алимри суьгъбетзавайвал, тестди "омикрон" штамм N-генда къиле физвай мутацийрин бинедаллаз дуьздаль акъудзава. Гзаф къадар мутацийриз килигна, къенин юкъуз и штамм вирида-

лайни фад акатзавайди я. Адакди гъатта коронавирсудикди азарлу хъана ва азардиз акси рапар яна, беденда антителаяр авай ксарни начагъ жезва, амма, малум тирвал, ам регъятдаказ алатзава.

Идалай вилик Гамалеян центрадин регъбер Александр Гинцбурга "омикрон" коронавирсудин эхиримжи штамм тахуьн мумкин тирди лагъанай. Адан гафарадди, вирус датлана дегиш жезва, амма гуьгъуьнлай арадал атун мумкин тир шаммар генетикадин жигъетдай гъихътин важиблудвал авайбур жедатла, гъелелиг малум туш.

Рикел жхин: 2020-йисуз винидихъ твар къунвай "Генериум" АО-ди - илиминни производстводин фармкомпанияди - коронавирус квачни квачни чирдай сад лагъай тест арадал гъанай. Адакъ

биотехнологиядин гъихътин жуьрединди хъайитлани препарат арадал гъидай (молекуладай башламишна, промышленный выпускдал къван) лазим вири мумкинвилер ава.

"АЙБОЛИТ" Чир хуьн хъсан я

Гъазурайди - Надият ВЕЛИЕВА

• **Сивер** акъатнавайла, чайдин пуд тлуруна авай курквачл (мальва) хъчарал 2 истиканда авай ргавзай яд илична, 1,5-2 сятда тада. Ахпа йикъа 3-5 сеферда сиве экъуьрда.

• **Кайи** чкадивай, адет яз, инсанри семечкадин члем гуьцда. Амма и кар авун эсиллагъ герек туш. Ада канвай чка мадни еке ийида. Канвай чка сифте къайи цик кутуна, ахпа анивай къазан запун гуьцун меслят къалурзава.

• **Яру** як, чранвай картофар, газ квай ятар, кофе гзаф ишлемишзавай инсанар подагра азардик иллаки гзаф азарлу жеда. И хатасузвал тимилярун патал емишар, салан майваяр, клерецар ишлемишун меслят къалурзава. Абурук азардин вилик пад къадай шейэр гзаф ква.

• **Метел** тлазвайла, чайдин са тлуруна авай квел, гъакъван сода, вирт ва 7 стлал йод вири сад-садак какадарна, метел эцигна, чими шарфуналди кутлунда. Ахпа са 10-15 декъикадилай чухуьн хъийида. И процедура са шумуд юкъуз ийида.

• **Мукъвал-мукъвал** къил тлазвайла, са истиканда ици кака хана, винелай ргавзай нек илична, хуькуьрна, хъвада. Эгер са шумуд юкъуз ихътин къаришма хъвайитла, куь къил яргъал вахтуналди тла хъжедач.

• **Иммунитет** хъажун патал агъадихъ галай рецептикай менфят къачуда: клерецдин хвехвер, кишмишар, (гъар сад 300 г), къурурнавай чулав хутар - 30 г, хам аламай 3 лимон хъсандиз чухъвена, як регъведай машиндай авадарна, хуькуьрна, 300 г вирт акадарна, холодильникда хуьда. Ам йикъа пуд сеферда, фу нез 40 декъикъа амайла, чайдин кве тлуруна авайди ишлемишда. Ихътин къаришмади беден сагъарда ва къуват гъида.

• **Далу** тлазвайла, хуьредин са тлуруна авай вирт чими авуна, далуди-

вай хъсандиз гуьцна, полиэтилендалди клевирна, винелай чими шарф алчкна, къаткида.

• **Серг** гзаф азардин дарман я. Ам дамарра ивидин гъерекат хъсанарун, иви къери авун, тромбар тахуьн патал гзаф хийирлу я. Дарман ик гъазурда: 250 г серг куьлуь авуна, гъакъван вирт алава хъувуна, 7 юкъуз мичи када эцигда. Ахпа варзни зуран вахтунда йикъа пуд сеферда хуьредин са тлуруна авайди фу недалди вилик ишлемишда.

• **Яшар** хъанвай гзаф инсанрин зигин зайиф жеда. И кардин къилин себеб нервирин системадилай аслу я. Зигин хъсанарун патал гъар йикъан рациондик къилин мефтледиз ва вири бедендиз хийир авай продукттар (балугъ, семечкаяр, клерецдин хвехвер, черника, куьк тушир малдин як) ишлемишун лазим я.

• **Чичекдин** хуьруьшри гзаф азарар сагъарда. Мекъи хъана, уьгъуьяр акатнавайла, хуьредин 2 тлуруна авай хуьруьшрал 2 истиканда авай яд илична, 15 декъикада ргада. Ахпа ам куьзна, йикъа пуд сеферда, фу нез 40 декъикъа амайла, 1/3 истиканда авайди чимидаказ ишлемишда.

Мадни, туьтвер тлазвайла, хуьредин 2 тлуруна авай хуьруьшрал са истикан ргавзай яд илична, 40 декъикада тада. Ахпа ам куьзна, йикъа пуд сеферда туьтуьна экъуьрда. Чичекрин хуьруьшрин яд неинки микробрихъ галаз женг члугъадай, гъакл дамарар мягкемардай ва бедендик квай артухан яд худдай та къатни я.

• **Гъатта** гатузни гзаф инсанрин гъилер, квачер рекъида. И кардин себеб дамарра ивидин гъерекат агъуз, иви икьи, хуьн гъакли дамарра тромбар аваз хуьн я. Ам агъуз аватнавайла, гъар юкъуз са истиканда авай кефирдиз 20 стлал коньяк яна хъвайитла, дамарра ивидин гъерекат чкадиз хъведа. Иви къери хуьн патал гъар юкъуз са литр ва адалай гзаф яд ишлемишун лазим я. Тромбар тахуьн патал члутран цуькверин ва тысячелистник хъчарин гъалимар хуьнни меслятзава. Идалайни гъейри, незвай продуктрик куьк балугъ, вирт ва серг кутун хийирлу я.

Шерибан ПАШАЕВА,
тарихдин илимрин кандидат

Кьиблепатан Дагъустандикай гьарамзадаярни арачяр ва антиквариат маса кьачузвайбур патал майдан хьанва. И кар иллаки халичаяр санай масаниз тухуниз талукук я. Чкадин агъалияр алдатмишуналди, абуру чи хуьрерай халичаяр кватлзава ва маса кьачунай гьатта пулни теклифзавач. Адан эвездай куьгьне халичаяр фабрикайрин синтетикадихь дегишарун тлалабзава. Абурухъни са кьиметни авач, гьакьикъатда им зирзибил я. Кьиблепатан Дагъустандин гьилин халичаяр маса гунин рекъий сайтрихь РФ-да туьквенрин тамам сеть ава. Советрин ва гьадалай виликан девирдин гьилин халичаяр машинрин производствонин синтетикадихь дегишарунин рекъий гьатта чинебан арачийрин дестеяр кардик ква. Гьакьикъатда халичайриз талукук яз еке гьарамзадавал (афера) арадал кьезва. Ихътин ксари гуя чпи халичайрин культура арадал хжуниз ва вилик тухуниз таъсирзава лугъуза.

Чи надир халичаяр чуйнуьхзава...

Чпин кутуг тавур кваллахдилайвил алудун патал абуру гьар са камуниз мукъуфдивди фикир гузва. Месела, Кьиблепатан Дагъустандин адетдин халичаяр маса гунин рекъий антикварный сайтрин векилри ва иесири мукъвал мукъвал республикадин гьар жуьре выставкайра иштиракзава, гьина, мус ва гьихътин серенжем кьиле физватла ахтармишзава. Сайтрал алай халичайрихь туьклуьрнавай кьундармаяр ава. Абуру ахътин фикирдал гьизва хьи, маса кьачунвай халича арадал атуни тарихдин гьакьиндай, ам храй устадрикай гьакьикъи депилар авач. Гьакьикъатда лагъайтла, абуру, дериндай фагъум фикир тийизвай инсанрин жиби нар михъналди, Кьиблепатан Дагъустан патал кутуг тавур пис бизнес кьилиз акъудзава. Ик давам хъайитла, Кьиблепатан Дагъустанда кьадим заманадин са халичани амуькдач. Гьатта исъядани чи хуьрерин пара мискинра кьадим заманадин халис сумагар ва халичаяр жагъуриз хъун четин я. Вирира асул гьисабдай чилеп алайди фабрикайри гьасилнавай "синтетика" я.

Суал арадал кьезва: бес вуч ийин? Вучиз Кьиблепатан Дагъустандикай халичайрин ихътин гьарамзадаяр патал кьезил "гуьурч" хьанва? Вучиз бязи сайтри чкадин адетрин халичайрин культурадин амукъайрал ачухдаказ ва секиндаказ кьанмишзава? Гьакьикъатда ихътин гьалар Кеферпатан Кавказда мад санани авач. Кеферпатан Кавказдин са республикадини садрани чпин чкайра адетдин сенятрин антикварный са шейни гзаф кьадарра маса кьачуниз рехъ гудач. Чкадин агъалийри ва властри и кардиз рехъ гун тийидайвилей анра ихътин гьерекатар кьилиз акъудиз жедач.

Кьуншидал алай Азербайжандикай рахайтла, ана властри вири крарин патухъай гьеле фадлай кьайгъу члугунва. Антиквариат, яни милли медениятдин надир шейр хутахуниз талукук яз госуьдарствониди кьадагъа эцигнава. Им иллаки 1960-йисалай вилик хранвай гьилин халичайриз талукук я. Гьакьикъатда лагъайтла, Азербайжандай гьатта 2000-йисалди хранвай са халичани хутахдай мумкинвал эсил-

Тарихдин ирсинай

лагъ авач. Гьикл лагъайтла, гьасятда закондихь галаз алакьалу месэляяр арадал кьезва ва хейлин чарар-царар ацуруниз мажбур жеда. Гьавилей халича маса кьачузвайди, ам гадарна, катда. Кьилинди ам я хьи, Азербайжанда са дьушубдани халичаяр гзаф кьадарра масаниз акъуддай са мумкинвални авач. Текбир дьушубшра 1960-йисалай вилик хранвай халича Азербайжандай анжах налог гайидалай ва халичадин иесидин сертификат кьалурайдалай кьулукъ масаниз тухуз жеда. Кьиблепатан Дагъустанда лагъайтла, гзаф кьадарралди дилерар ва официальный антикварный сайтра халичаяр маса кьачузвайбур азаддаказ кьекъезва, абуру чкадин халичаяр фабрикайри гьасилнавай ужуз халичайрихь дегишарзава. Гьарамзадайри, регъуьни тахъана, чпин сайтра Кьиблепатан Дагъустандай тир и ва я маса халичаяр маса кьачунал дамахзава, гуя им игитвал я. Амма и вахтунда халичаяр чкадин агъалийривай кутугай пул гана, маса кьачун тийизвайдакай абуру лугъузвач. Гьар са халича абурун гьиле гьакьикъатда гьикл гьатнатла, гьа кар сир яз хуьзва, вучиз

гьурзавай ва агъалийривай кепекрихь маса кьачузвай. Ахпа и халичаяр регъятдаказ нин тварунихъ хъайитлани язвай.

Кьиблепатан Дагъустандин лезги районрай халичайрин антиквариат виридалайни гзаф тухвай девир алатай асирдин 90-йисарал гьалтна. И вахтунда лезги халкьдин халичайрин ирсинай виридалайни кьиметлу ва кьадим заманада гьасилнавай суьрсет члехи кьадарра масанриз хутахна. Советрин девирдин амай-амачир халичаяр (абур икьван члвалди квалера чпин тухумдин а устадар рикелай алуд тавун яз алапатдин жуьреда хвенвай) масанриз акъудунин тахсиркарвал гилани давам жезва.

Чпин адетдин халичайрин культурадикай тамамвилелди кьерех хьанвай жегил несилри бадейрин халичаяр регъятдаказ патаз маса гузва, синтетикадинбурухъ галаз дегишзава. Идан мурад рушариз жигъизар яз цийи халичаяр кутун я. "Жигъизар яз куьгьне халичаяр гун кутугнавач эхир", - гьисабзава гзафбуру. Гьакьикъатда лагъайтла, гьа куьгьне адетдин халичайрихь, абур гьихътин куьгьне гьалда аватлани, гзаф кьимет ава. Цийи синтетика лагъайтла, ба-

лагъайтла, им тахсиркарвал тирди абуру аннамишзава.

Гьилелди хранвай адетдин халичаяр синтетикадин "цйийибурухъ" дегишзавай туьквенар гьатта Кьиблепатан Дагъустандин районрин центрайрани кардик ква. Амма абурун кваллах акъвазарун патал садани са серенжемни кьабулзавач. Квалера, хуьрера, районра виликан халичайрин культурадин амукъаяр кьайгъударвилелди садани хуьн тийизвайла, гьарин производство арадал хжунин кваллахдикай вуч лугъуз жеда?

Гьайиф хьи, антикварный ресурсрин иесиар ачухдаказ кардик хуьнихъ тайин тир себеб ава, гьикл лагъайтла, абурухъ республикадин властдин органра чпин тереф хуьзвай инсанар, яни алакьаяр ава. Абуруни, регъуьни тахъана, азаддаказ Кьиблепатан Дагъустандин халичайрин культурадин ирс яваш-яваш кьакъуддай мумкинвал гузва.

И пашман тарихдин эвел вичин дувулралди 20-асирдин кьвед лагъай паюниз физва. И вахтунда Дагъустандин вири районра, иллаки Кьиблепатан Дагъустандани кьунши союзный республикайрай тир гзаф кьадар халичаяр маса кьачузвайбур кардик квай. Абуру, югъ-йиф талгъана, вирирай кьадим заманадин халичаяр жа-

дейрин халичайрин патав зирзибил я ва адахъ са кьиметни авач. Ингъе гьавилей жигъизар патал куьгьне адетдин бадейрин халичаяр вугун виридалайни кутугай кар жедай. Бес чна и кар мус аннамишзава?

Кьез и шикилдай акъазвайди XX асирдин эвелра хранвай кьадим заманадин лезги халича я. Ам Махачкъалада ава, амма халича даргивийри 300 агъзур манатдихь маса гузвай. Абуру лезги сумагдин кьиметлувал лап хъсандиз чиде ва ам гьавайда вахкудач. Адаз и халича 300 агъзур манатдихь маса гуз кланзавай, амма гьелелиг адавай и кар кьилиз акъудиз хьанвач. Идалайни гьейри, ада вичи тестикъарзавайвал, халичадин 200 йис я. Гила лезгийри ва даргийри халичайриз ийизвай рафтарвал гекъиг. Тафаватлувал лап члехиди я - лезгийри и халича фадлай маса ганва ва я ам синтетикадин цийидахъ дегишарнава. Заз гьакл чпихъ куьгьне лезги халичаяр авай Женгутай хуьрай (Буйнакский район) тир кьумукъарни чиде. Абуру, гуя и халича чпин баде - аварви дишегълиди хранвайди я лугъуз, ам чпин тварунихъ ягъиз гуьжетарзава. Гьа ик абуру халичадин эхирдин кьимет яз 180 агъзур манат тайинарнава. Чпин адетдин ирсиниз талукук вири месэляйра гьелелиг лезгийр, гьайиф хьи, авамар яз ама.

7-мертебада авай лезги квал

Тегъи МЕГЪАМЕДОВ, Цицингъ

Геж хквезватлани (киш юкьуз), лезги халкьдин уьмуьрдин рехъ ишигълаван ийизвай, адак руьгь кутазвай нубатдин багъри "Лезги газет" ингъе зи вилик ква. Сифте чинилай вири дуьньядиз чкланвай тлугъвалдикай инсанди мукъаятвал хуьн патал гегъенш суьгъбет акъазва. Гуьгъунлай кьезвай чинай чи жемьтдин арадай акъатзавай, инсанар патал хийирлу крар ийизвай кьегьал ватандашрикай макъалаяр клелиз жеда.

Ватандин Члехи дьаведин йисара чи армияди, халкьди кьалурай игитвилерикай, инсанрин кьисметрикай кхьенвай макъалайри зи фикир члел иллаки желбзава.

Лезги халкьдин эдебиятдиз кьятидаказ нур гуз атана ва, рикле еке кьастар амаз, вахтсуздаказ дуьньядилай фейи чи ватангълийрин уьмуьрдикай кхьенвай суьгъбетарни риклиз дериндай таъсирдайбур хьанва. Чи халкьдин литература вилик тухуналди, чпин тварар эбеди авур ксар чи рикел хжун иллаки хъсан крарикай сад я.

Сагъламвал хуьн патал зегъмет члугъзавай инсанрикай метлебулдаказ кхьенвай макъалайриз газетда кьетлен чка гузвайди акъазва. Тебиат хуьзвайбурукайни нубатдин чина гегъеншдиз кхьенвай макъала ава.

Чпин вири уьмуьр илимдин рекъиз бахшзавай, аялриз тербия гузвай чи муаллимрикай кхьенвай макъалайрини газетда еке чка кьазва. Им рикл шадардай кар я. Лезги халкьдин медениятдикай рахайтла, а рекъени чи баркаллу ватангълийри гьакьисагъвилелди, рикл гваз кваллахзава. Чухсагъул чпиз! Цийиз чагдай акъатнавай ктабрикай малуматар халкьдин дерин кьатарал агакьарун хъсан адетдиз элкьенва. Газетдин чинилай цийи шириар клелуни, "куьгьне" ва цийи авторрихъ галаз таниш хуьни чи риклер шадарзава. "Чи ватангълийр - гьар сана" рубрика хъсанбурукай сад яз гьисабзава за. Къуй газет клелзавайбуруз чир хуьрай, чи лезги халкьдин векилри, чеб гьина аватлани, гаф текъведайвал, гьакьисагъвилелди кваллахзава. И карни "Лезги газетдин" чинрай чаз лап хъсандиз акъазва.

Дуьньядин эхиримжи хабарар куьрелди кхьенвай 12-чин клелайла, са сятна телевизордиз килигай мисал я.

Диндин рекъе авай инсанар патални газетда менфятлу гзаф меслятар ава, и жигъетдайни лазим чирвилер агакьарзава чи ватангълийрал.

Чи халкьдин векилрин виклегъвилерикай, чи пагъливанрин агалкьунарикай клелайла, иллаки еке дамах, гьевес акатда. Эхиримжи чинай чал инсандин кьанажагъ хжагдай кроссворд гьалтзава. За ам датлани ацурзава.

Маса миллетрихъ хьиз, чахъни лезги члал акъатзавай чешмеяр тлимил авач. Амма "Лезги газет" чи кьилин чешме, чи кьулан тар я. Гьафтеда садра чи хди кьатлунар авай журналистри акъудзавай и газет чна гуьзлемишзава.

Рикл ачух, фикирар гегъенш, кьайгъудар жегил, алай аямдихъ галаз кам-камуна аваз вилик физвай М.Ибрагимован регъбервилек кваз акъатзавай газетдин редакциядихъ мадни агалкьунар хуьн зи мурад я.

"Лезги газет",	Чи мухбиррин
Адаз гуьурмет,	Еке зегъмет,
Лезги халкьди	Адазни гун
Гузва кьимет.	Чна кьимет,
Вун зи кваллиз	Лезги халкьди,
Хтай юкьуз	Хжажиз сес,
Ви вилик за	Кутазвай чак
Язава (чилиз) мет.	Гурлуз гьевес.

Тунатлани хъутлалра бул...

Мукаил АГЪМЕДОВ

Жуван элдин

Агалкунрал жуван элдин,
Вичихъ авай къуват селдин
Дамахвалдай руьгъ авачтла,
Къамир а кас на жувандай.

Халкъ пайна, къве лувак кутун,
Къул авачир къурак кутун,
Къазватла кар риклиз клани,
Ахтин бенде яхъ душмандай.

Дигедин сес, дидедин мез,
Са куьнални тежер эвез,
Клевевайла къевзавчтла ван,
Кас хаин я, яхъ такландай.

Уьмуьр халкъдин рекъиз бахшай,
Рикле дерин гел нехитай,
Несилар къевз, кас алхидшай,
Инсан гъед я чаз къакъандай.

Алияр духтурдин юбилейдиз

Гъликай жерягъ, лукъман хъайи,
Мецикай мелгъем, дарман хъайи,
Жигъирдикай генг майдан хъайи,
Алияр духтур, тлебиб стха.

Шумуд аскердин кутлунна хер,
Уьмуьр хгана, багъишиз хъвер,
Мадни яргъал хъуй физвай сефер,
Начагърин арха, гъабиб стха.

Уьмуьрдин кларцъияй пудкъанни
Экъечина, гъахъвал ийиз субут,
Чуклуриз цифер, рамиз булут,
Тухумдин далу, сагъиб стха

Мубаракрай вун хайи югъ,
Диде-бубадиз хвеш гайи югъ,
Уьмуьрдин бине диб хъайи югъ,
Элдин тлал - квалриз несиб стха.

Первердигардиз

Атай ийкъал уфтан хъунай,
Нур хъичирай майдан гунай,
Шукур хъуй квез, первердигар,
Наз-няметар - игъсан гунай.

Ганатлани залан къисмет,
Аси хъанач ви лукл, уьммет,
Белки, ламу накъварикай
Чка гун заз - утагъ - женнет...

Тунатлани хъутлалра бул,
Къайи ийиз зи ифей къул,
Файтундаваз мад сабурдин
Рехъ давамна, тежез кагъул.

Мукъва жезва зун квез гъар къуз,
Муькълуз-муькълуз, чан жез ажуз,
Заз, мугъмандиз, хас я хъфин,
"Квал къени хъуй" рикляй лугъуз.

Са жегъилдиз

Тагана къас камалди зар,
Хвеначтла на жуваллай твар,
Жув хайи чил хкажнатла,
Ам патал гъил къакъажнатла,

Элкъвез хъурай вун кесекдиз,
Ухшар хъана са безекдиз.

Гъуьлуьз тухуй селди тадиз,
Тамукърай гел чилел миъиз.
Гъарам цел, фал дамахнатла,
Табиз, махлукъ члапахънатла,
Элкъвурай вун къванциз чепкъен,
Ацукъдайвал эл вал герен.

Хкажнатла гъейридан твар,
Куьлгеда тваз бубайрин кар,
Къвачин къилел хъурай къураз,
Давни къаяр вавди рахаз.

Фашал крар къулухъ ийиз,
Экуь рекъиз къуллугъ ийиз,
Хъанатла вун дуьз жергеда,
Твар амукъда пак дигеда.

На миллетдин риклевай тлал,
Хайи бахдин мецеллай члал
Жувандай яз къун тавуртла,
Агатрай вав рехи атал.

Са вахтара гатфар гайи,
Милайим гар, шагъвар гайи,
Уьмуьрдив къуьд агатнава,
Саврух, къаяр-паяр къайи.

Хивевай кар тлимилзавач,
Имтигъан - пар къезилзавач,
Хъуьтлугъ рекъер агалзава,
Сефер яргъал мензилзамач.

"Цирун шартл туш уьмуьрдин шем.
Къилинди, экв гун я бегъем.
Къегъалвал туш девлет къватлун,
Велед хъун я халкъдиз уьткъем.

Буш гафаркай яракънатла,
Уьмуьрда вуч алакънатла,
Рамиз жеда къастарин арш,
Темпелвилини суракънатла".

Рикли лугъуз заз и гафар,
Гъар са юкъуз гузва хабар.

Гъиз тахъуй...

Фикиррин тлал уртах туштла ваз,
Руьгъдин хуьрек къаймах
туштла ваз,
Ниятрин арш пайдах туштла ваз,
Касдихъ галаз рекъиз физ тахъуй.

Рикле саврух артухзаватла,
Къиратдикай къудухзаватла,
Сир низ хъайтлан ачухзаватла,
Адахъ галаз рекъиз физ тахъуй.

Гъахъ рахайла, чурьукзаватла,
Руфун, цел хъиз, виликзаватла,
Хандин кицл кваз гъиликзаватла,
Касдихъ галаз рекъиз физ тахъуй.

Нубат тагуз, сес лалзаватла,
Вил виле тваз, къвач галчзаватла,
Ягъанатдин муг къвалзаватла,
Ахтин бенде къваллиз гъиз тахъуй...

Къузгъунарни

лекъер

Къузгъундикай хан хъайила
лекъериз,
Недачни леш, бес абуру
кефериз?
Сабур хъунал, эх авунал
вуч жез хъуй,
Цифери нур бамишайла
гъетерин?

Лекъерин тлем такакъайла
къузгъунрив,
Гъужумдачни нефс къати тир
азгъунри?
Файда женни авуналди бул
гъарай,
Майдан къачуз тежезвайла
куклуьнрив?

Къузгъунриз дуьз тарсар гузвай
къил хъайла,
Мягъкем далу, куьмек гузвай
гъил хъайла,
Ажуз хъанвай лекъеривай
вуч жез хъуй,
Къвачериз тлем гузвай чемен
чил кайла.

ШАИР:

Тлем сад хъия твар хуьн патал
лекъерин,
Эквер булиз азадвилдин рекъерин,
Акл тахъайтла, лув галудна,
тада тек,
Рагъ тахкунмаз, гуж тлимил жеч
мекъерин...

Хъфин тахъуй

Дердер, гъамар рикле амаз,
Баладин дем хиве амаз,
Хъфин тахъуй дуьньядилаи,
Лугъудай гаф сиве амаз.

Мураддин нуькл цава амаз,
Атлудай гам тара амаз,
Хъфин тахъуй дуьньядилаи,
Чара амаз кайи хирез.

Умуд кумаз ал ракъарик,
Дуьнья туна пак гъахъарин,
Хъфин тахъуй дуьньядилаи,
Къастар амаз лал ракъарик.

Буртарин пар къуьнел алаз,
Лянетдин къай винел алаз,
Хъфин тахъуй дуьньядилаи,
Хурушум югъ гъенел алаз.

Пакадиз экв гун тавунмаз,
Руьгъдин хуьрек къун тавунмаз,
Хъфин тахъуй дуьньядилаи,
Камалдин цан цун тавунмаз.

Рубаяр

Лекърен чка гъич къаз тамир
къузгъунрив,
Икрагнавай махлукъ чуру уюнри.
Акл тахъайтла, чун къулухъди
физ жеда,
Нефес дар хъуй нефс хъати тир
къузгъунрин.

Арада муьгъ, цал хъайила,
Рикле халкъдин тлал хъайила,
Бахтлу халкъдин векил жеч зун,
Умуд квахъай гъал хъайила.

Техил цана, агакъайди
сил хъайила,
Яд гайила, турди хъуьтуьл
лил хъайила,
Уьмуьрдикай пашманвилини
сегъне жечни,
Гъил тапасдив эвезна, ви рикл
кайила?

Тухзаватла руьгъ цуькверин
вилери,
Ацанавай сарубугъдад къилери,
Рикл лал къванциз ухшар я ви,
эй инсан,
Ашкъид чатук къаяр жедай
гъиссерихъ.

Техил цана, шадвалдани силерал,
Кап алтадиз сулуф, къезил
къилерал?
Сагъар хъийир тахъайла чахъ
лукъманар,
Гишин ветлер элкъвечадни
хирерал?

Лекърен чка къаз тазвайла
къузгъунрив,
Нефс, китри хъиз, ачухзавай
азгъунри,
Жергед инсан амуькъзава
куз-хъуькъваз,
Мягътелариз куц сагъзамай
къанунри.

Шад авурди халкъдин ачух
чин хъайла,
Муьтлугъайди гъетрез муькъва
син хъайла,
Лугъудачни уьмуьрдикай тух
хъанач,
Дуьньядилаи са къуз гъед хъиз
фин хъайла?

Агъурмир, кас, руьгъ члагуриз
гафарив,
Запунди хъиз, куц бамишиз
кфарив.
Михъ хъувурла жасад миъи
ятари,
Руьгъдин хирер сагъ жеч кудай
накъварив.

Жанавурдиз клевай вуч
тагъким жен?
Цававайдаз фуравайди
лазим жен?
Ламар къаткиз алахъзавай
тлулакай
Кесиб халкъдиз адалатдин мад
ким жен?

Хъаначтла члав, вахъ халкъ патал
къвалахдай,
Члал хуьн гъисаб туштла милли
дамахдай,
Куьз я лезги твар алаз вун
къекъуьн, кас?
Руьгъдин миже къачузаватла
чларахдай?

Зун уьмуьрдин тик гурарин
Эхиримжи кларарава.
Тамарзу я клус нурарихъ,
Рагъ аквазвач - ахарава.

Залан пар хъиз, хъен, серинар
Жувахъ галаз тухузва за.
Авуртлани рехъ четинар,
Риклиз "Вилик!" лугъузва за.

Риг хъиз клеви хъанва зи рикл,
инсанар.
Дердер, гъамар ийидай къван
эхи за.
Гъижрандин пар куьз я авун
заланар,
Циферикай яргъан хъийиз
рехи заз?

Тлям чизмач чаз шадвилдин,
Тахъайвилей гуж садвилдин.

Тамукъайтла риклера чи кланивал,
Къепер лал жез квахъдай чилел
къенивал.
Ашкъидикай къуй дуьньядин гимн
хъурай,
Вахчудайвал чилераллай
мичливал.

Тушунмир къевз гъейрид къекъвей
жигъирар,
Чилерал тур жуван гъилин
гиширар.
Усалвал я жакъванвайди
хъуьткъуьнун,
Тур гел хъурай несилриз ирс,
ивирар.

Бахтлуди яз ханачир зун дидеди,
Я амуькъдач бахтсуз кас яз эбеди.
Члалан къадир амай къван гагъ
миллетдихъ,
Къевна аквач руьгъдин сундух
чефтедив.

И дуьньяда авайди туш пис
миллет,
"Ава" лагъай касдиз гуда за
нифрет.
Къисметдин чарх чи терсина
элкъуьрай,
Ава къилер, тарашзавай пак
сурсет.

Жавабдарвал буржунай яхъ
намусдин,
Ихтибардин куклуш я ам чаз
хуш тир.
Гъикъван четин ятла куклуш
рам авун,
Жузуз куьне жемятдивай
Къурушдин.

Тахт вугунал икъван пехъи
жедани?
Тлур бадидин кланяй тухуз недани?
Гъилик квайбур цекверай къаз ава
куьз?
Чун къудуз кицл эхиз тежез
шедани?

Ифин къведа квахъайла къил
сабурдин,
Члур жез тегъер сифте авай
абурдин.
Шейтланди - цлай, яд иличда
муьминда,
Иви экъич тавуй лугъуз гапурди.

Зи шииррай чпин суьрет акурбур,
Чанда ифин гъатиз жасад какурбур.
Зун батлуьлмир куц къалурнай
авайвал,
Чимел йикъар гъич уьмуьрда
такурбур.

Худади ваз ганва вири: къуллугъ,
девлет,
Аслу хъайдаз клулацвалун куьз я,
небгет?

Вахъ ачух чин, хъанач гъилихъ
гъич жумартвал,
Къап авунал къисмет женни ваз
багъ женнет?

Дамах мийир пулдихъ къачур
шабагъдал,
Хам къалин тир, къен члаф тир
панагъдал.
Махлукъдин рикл гуьзгъуь я дуьз
къалурдай,
Агъавалун къабулдачир
ислягъдал.

Хъанани кас уьмуьрда къас тавур
гъалат?
Гъалатл туькълур хъийиз уьмуьр
жезва чи къатл.
Къузгъундикай лекъ туькълурай
алчахдив,
Ийиз тамир жув хайи муг миъиз
барбатл.

Тарих - дувул, фейи рехъ я
миллетдин,
Хъайитлани къилляй-къилиз
хифетдин.
Ибретдин тарс хкудун чи буржи я,
Пакадин югъ хуьн паталди
гъуьрметдин.

Цийи члаву гъизва цийи бенихар,
Алатайдак кутаз рехне, синихар.
Къимет гудай халкъдихъ гъахълу
мез ава,
Ни гъи жуьре хъейтлани тарихар.
Мацлахвални лавгъавилин жуьре я,
Къен пичи яз куц цлалцлам тир
хъире я.
Къил цававай бенде фад,
геж алуькда,
Адетдин кас жемятдиз къав -
члере я.

Къадирлу жен гъар легъзедин
вахтунин,
Гъар декъикъа сачах я чи бахтунин.
Бадгъавайда члав ракъуриз
тахъайтла,
Агакъда чун пак мураддин
частанув.

Чи ватанэгълияр - гъар сана Къастуни гъевес кутазава

Духтурвиллин пеше хъязавайбурун къилин шартл гележегда къвалахдив анжах рикл гъаз эгечлун я. Неинки и шартлунал, гъакл талукъ тир маса къайдайрални амалзавай, пешедал къарудаказ зегъмет члугъазвай жегъил хирург-духтур я и мукъваара зун вичихъ галаз таниш хъайи **Даир МЕГЪАМЕДАГЪАЕВ**.

Чаз чизвайвал, алай вахтунда Краснодарда яшамеш жезвай лезгийрин къадар гъаф я. Абурун жергеда хъсан духтурар, алимар, муаллимар, карчиар, общественный деятелар ва миллетдин тлвар хъажзавай лайхлу ксарни артух я. Даир Маратович Мегъамедагъаевни гъахътинбурукай я. Адан ери-бине Къурагъ райондин Цилингрин хуьрай я.

Ам 1995-йисан 28-ноябрдиз Дербент райондин Агълабрин хуьре дидедиз хъана. Мектеб куьтягъайдалай къулухъ 2013-йисуз Кубандин медицинадин госунивер-

ситетдик экечна. 2016-йисуз, 4-курсунда къелзавайла, медицинадин рекъай тади куьмек гунин Краснодардин азарханада (БСМП) къвалахал акъвазна ва ина 5 йисан муддатда пешедин рекъай агалкъунралди тежриба къватлна.

Университет акъалтларайдалай къулухъ хирургиядин рекъай ординатурадик экечна. Алай вахтунда Краснодардин 16-нумрадин поликлиникада ва БСМП-да къвалахзава.

"Духтурвиллин пеше хъягъун заз диде-бубади теклифна. Къисметди зун Краснодардиз акъудна. Гъелбетда, инсандин сагъламвиллин къаравулда акъвазунин къвалах заз хуш я", - лугъузва Даир духтурди.

Духтурдихъ галаз авур ихтиллатрай малум хъайивал, медицинадин рекъай, къилди къачуртла, операцияр авунин куьмекар герекзавай ватанэгълийриз ада садрани ваъ лугъузвач, алакъдай куьмекар лезгийриз, гъакл санлай дагъустанвийриз гузва. "Ина, Краснодарда, медицина хъсан дережада ава, гъавилляй сагъламвиллин гъал ахтармишунин, герек атайтла, операцияр авунин жигъетдай ватанэгълийриз куьмек гун за жуван буржийрикай яз гъисабзава", - давамарна ада ихтилат.

Даир Мегъамедагъаев милли медениятдал, ватандал гъаф рикл алай инсан я. Адавай гъар йисуз садракъведра хайи хуьруъз хъфин тавуна акъвазиз жедач. Краснодарда яшамеш жезвай лезгийрихъ галаз ада дуствиллин алакъаяр хуьзва, медениятдин мярекатра иштиракзава.

Жегъил духтурдихъ гележегда аспирантурадик экечнай ва медицинадин илимдал машгъл жедай фикир ава. И рекъай хъсан насигъатчиари, къилинди, мумкинвилерни аваз хъуни адак гъевес кутазава. Чаз къанзавайдини ам вичин мурадлив агакъун я.

Дарманрин набататар

Верхин тарцин пешер

Жуьреба-жуьре азарар сагъарунин мураддалди инсанри къадим чаварилай верхин тарцин пешерикай менфят къачузва. Виринра машгъл верхин тарцин пешерик, гъакъикъатдани, инсандин беден мягъкемарунин жигъетдай са жерге лайихлувилер ава.

Пешекарри тестикъарнавайвал, юмшагъ, къати къацу пешерихъ еке къуват ава - адак микроэлементрин концентрат, витаминар, сагъламвал цици ийидай, иммунитет мягъкемардай аскорбиновый кислота, микробрин гъерекатриз аксивалдай эфирдин гъерияр, бедендиз хъсан патахъай таъсирдай хейлин маса такъатар ква. И набататдик жиклийрилайни гъаф С витамин кваз гъисабзава.

Бедендин заланвал тлмиларуниз куьмекдай никотиндин ва жуклурмин къвалах къайдадик кутадай глютаминовой кислотаярни ква. Нервийрин системадин къвалах лазим къайдадиз гъунин, стрессрикай хуьнин, клеткайрин биохимический гъерекатар къайдадик кутунин кардиз верхин тарцин пешерик квай фруктозадини аминокусусный кислотай куьмек гуда.

Интернетдин бязи чешмейра авай малуматрал асаслу яз, и набататдикай антисептикдин ериндани хийр къачузва.

Лагъана къанда хъи, верхин тар хатасуз набатат ятлани, адакай менфят къачуна виже текъведай дуьшуьшарни авачиз туш. Гъавилляй гъар са набататдикай дармандин такъатдин еринда менфят къачудалди вилик духтурдал алуькун важибул я. Месела, верхин тарцин пешерикай гъазурнавай жевгъер (настояйка) 12 йисалай агъуз яшара авай аялри ишлемишна виже къведач.

Яхун жез къанзавайбурун патал: верхин тарцин пешерин, вергерин, мулдин цуькверин ва петрушкайрин къилдин жевгъерикай гъар садакай хуьрекдин са тлруна авайди къалуна цана, винелай 500 мл ргай яд илична, 40 декъикада тада. Ахпа куьлуь суьзекдай ва я жунадай куьзда. Гъар юкъуз пуд сеферда 1/2 истиканди авайди (фу недалди ва я фу тлурдалай къулухъ гъасятда) чими гъалда аваз хъвада. Арадал гъайи настойдиз са тлруна авай вирт алава хъувуртлани жеда.

Риклин ва дамаррин азарар авайла. Литрни зуран шуьшедин банка верхин тарцин къурай пешерив ацлурда ва винелай 0,5 литр эрекъ иличда. Гагъ-гагъ юзуриз, са вацра мичи чкада тада. Ахпа настойка куьзда ва мичли рангунин пуьлукдай цада. 30-50 миллилитр цикъве стлал какадариз, фу недалди вилик 2-3 вацран муддатда ишлемишна.

Къез чидани?

Долгопят

Долгопятар Азияда (Суматра, Калимантан, Сулавеси ва маса островра) яшамеш жезва.

Шиклдай аквазвай гъевечи гъайван маймурин жуьрейрик акатзава. Адакай сифте яз малуматар 1729-йисуз пайда хъана. Пешекарри тестикъарнавайвал, долгопятар пуд жинсиниз пай жезва.

Тлвар къунвай гъайванрин къадар тлмил хъанвайвилляй абур тлбиат хуьнин рекъай международный союздин Яру ктабдик кутунва.

Гъевечи вагъшийрин къакъанвал 8 сантиметрдилай 16-дал къван агакъда. Гъа са вахтунда тумунин яргъивал 27 сантиметрдив агакъун мумкин я. Долгопятар хъуьтуьл члар алай, яхун гъайванар я, заланвал 80-150 граммдикай ибарат я. Тапасрин туплар яргъибур тирвилляй долгопятар регъятдаказ тарариз акъахзава. Еке ва хъипи рангунин вилери мичли чкадани экв гуда. Асул гъисабдай и гъайванар йифен береда гъерекатдик жеда. Юкъуз абур тамун къалин чкайра чуьнуьх жезва.

Яргъи тум пайгардин еринда ишлемишуналди, долгопяривай алай чкадилай 170 см яргъивилихъ ва 160 см къакъанвиллихъ хкадариз жезва.

И вагъшийрин асул тлун гъашаратрикай ибарат я, абурулайни гъейри, къушарин какаяр, лап гъевечи гъайванар неда. Инсанар долгопятар къвалин гъайванар хъиз вердишариз алахъна, амма хъанач. Абур азад тушир уьмуьрдиз дурум гуз тежедай гъайванар я.

Уьлкведа ва дуьньяда

Украинада авай гъаларикай

РФ-дин оборонадин министерстводи 8-мартдиз райкай малуматдал асаслу яз, Украинада военный операция тухунин эгечайдалай инихъ Россиядин Яракълу Къуватри 2581 военный объект тергна. Идакай "Лента.ру" чешмеди хабар гузва. Къилди къачуртла, 897 танк, 662 военный автомобиль ва 123 зенитдин комплексар къайдадикай хкудна. Ибурулайни гъейри, авиациядин куьмекдалди 8-мартдиз 32 военный объект михъиз тергна.

5-мартдиз РФ-дин Президент В.Путина малумарайвал, Украинадин военный къурулуш тергунин кар саки акъалтлава.

8-мартдиз Украинадин МИД-ди чпин терефдиз В.Путининни В.Зеленскийдин арада ачух рахунар къиле фена къанзавайдакай малумарнай.

Украинадин виликан президент В.Януковича В.Зеленскийди ивиар экъичунал эхир эцигун ва ам ислягъвиллин икъардал атул герек тирди лагъана.

"Лента.ру" чешмедин делилралди, эхиримжи муьжуд йисуз Россиядиз акси яз къецепатан уьлквейри кардик кутунвай санкциярин къадар 5532-дав агакънава. И санкциярикай гъафбур къилдин ксариз талукъбур я.

Уьлкведин бязи чешмейри хабар гузвайвал, 10-11-мартдиз къиле фидай Евросоюздин саммитдин асул тема Украинадин гъалариз талукъ жеда.

США-дин алишверишдин министерстводиз Китайдин члехи тешкилатри Россиядиз метягъар ракъурунал къадагъа эцигна къанзава. Акси дуьшуьшда, тешкилатриз талукъ яз санкцияр кардик кутада лугъуз, къурхуяр гузва.

Россиядин МИД-дин векил М.Захаровадин фикирдалди, Украинадин президент В.Зеленскийдин гъал бегъем къайдадик квач. Идакай ада "Sputnik" радиодин эфирда лагъана.

Къейд авурвал, Украинадин президентди халкъдин арада чуьлурзавай ихтилатар умуд кутаз жедайбур туш. Идалай вилик М.Захаровади хабар гайивал, Украинадин къуватчири-миллетбазри ватандашар чан алай къалхандин еринда ишлемишзава ва ислягъ инсанар яшамеш жезвай района къастуналди яракъар эцигзава.

Китайдин МИД-дин векил Лицзяна къейднавайвал, Украинада четин гъалар арадал атуниин себебкар США я. Адан фикир "Новости" РИА-ди райжна. "НАТО-дин сергъятар гъегеншарунин сиясат тухузвай США-ди Украинадин кризисдин цлал еке къарас вегъена", - лагъана ада.

9-мартдиз "ТАСС" чешмеди хабар гайивал, Донбассдайни Украинадай Россиядиз катая агъалийрин къадар 204 агъзурдалай алатнава.

РФ-дин оборонадин министерстводин векил, генерал-майор И.Конашенкова 9-мартдиз хабар гайивал, Украинади алай йисан мартдиз Донбассдал гъужум авуниз гъазурвал акунвай. Идан гъакъиндай шагъидвалзавай сирлу документар Россиядин аскерриз жагъанва.

Дуствал къан тийизвай уьлквейар

7-мартдиз "Новости" РИА-ди хабар гайивал, РФ-дин Гъукуматди Россиядихъ галаз дуствал хуьн тийизвай уьлквейрин сиягъ тестикъарна. Россиядиз талукъ яз дуствиллибур тушир гъерекатар къилиз акъудзавайбурук 48 государство ва мулкар акатна: Австралия, Албания, Андорра, Великобритания, ЕС-дин уьлквейар, Исландия, Канада, Лихтенштейн, Микронезия, Монако, Цици Зеландия, Норвегия, Корея, Сан-Марино, Кеферпатан Македония, Сингапур, США, Тайвань (Китай), Украина, Черногория, Швейцария, Япония.

Евросоюздик и уьлквейар акатзава: Австрия, Бельгия, Болгария, Венгрия, Германия, Греция, Дания, Ирландия, Испания, Италия, Кипр, Латвия, Литва, Люксембург, Мальта, Нидерландар, Польша, Португалия, Румыния, Словакия, Словения, Финляндия, Франция, Хорватия, Чехия, Швеция ва Эстония.

Амай са жерге уьлквейри, Россиядин тереф хуьналди, акси санкцияр малумаруник къил кутазава.

Тапан малуматрай жаза гуда

РФ-дин Президент В.Путина 4-мартдиз Россиядин Яракълу къуватрикай тапан информация чуьлурнавай, гъаклини чи уьлкведиз акси санкцияр малумаруниз эвер гунай уголовный жаза гунин гъакъиндай къанундал къул члугуна.

Къейдзавайвал, РФ-дин УК-да цици 207.3 лагъай статья пайда хъанва - "РФ-дин Яракълу Къуватар ишлемишунин гъакъиндай чиз-чиз халкъдин арада тапан малуматар чуьлурнавай". Статъядал асаслу яз, къалурнавай тахсиркарвиллиз рехъ гайи кас 3 йисал къван вахтунда азадвилликай магърумда ва я 1,5 миллион манатдин жерме ийида.

8-мартдиз В.Путина санкциярин шартлара ватандашриз ва карчивилиз куьмек гунин серенжемрин гъакъиндай къанундал къул члугуна.

Facebook къевунин себеб

Роскомнадзорди Россиядин мулкара Facebook соцсеть агалунин къарар къабулна. Идакай ведомстводин сайтда хъенва. Сергъят эцигунин себеб ам я хъи, тлвар къунвай сеть инсанрин къилер какадарзавай, арада фитнес-футфа твзвай майдандиз ушар хъана. Къилди къачуртла, Facebook сетда хъизвай къалп хабаринни малуматрин тум-къил амуькзавачир.

Госдумадин информполитикадин рекъай комитетдин къилин заместитель А.Горелкина къейд авурвал, Facebook информациядин дяведин алат хъанва, маса гафаралди лагъайтла, чуру таблгъатдин отделдиз элквевна. Соцсеть къевунин къарар 4-мартдиз къабулна.

Чин гъазурайди - Куругъли ФЕРЗАЛИЕВ

ислен, 14-март

РГВК
07:00 Время новостей Дагестана. Итоги
08:00 «Королева спорта» 0+
08:10 «Детские новости» 0+
08:20 Д/с «Русский музей детям» 14 с.
08:50 Х/ф «Приходите завтра» 12+
10:35 «Годекан» 0+
11:05 «Культурный код» 0+
11:30 «Умники и умницы Дагестана» 0+
12:05 «Служа Родине» 12+
12:30 Время новостей Дагестана
12:50 Дагестанское кино. Х/ф «Загадка кубачинского браслета» 0+
14:30 Время новостей Дагестана
14:50 Ток-шоу «Говорить разрешается» 12+
16:10 «Дагестан туристический» 0+
16:30 Время новостей Дагестана

16:55 Д/с «Заповедники РФ» 1 с. 12+
17:25 Мультфильм 0+
17:35 Т/с «Игра с огнем»
18:45 Передача на табасаранском языке «Мил»
19:30 Время новостей Дагестана
20:00 Время новостей. Махачкала
20:20 «Подробности» 12+
20:45 «Экологический вестник» 12+
21:05 «Удивительные горы» 0+
21:25 «Ульяна спросит» 0+
22:05 «На виду» 12+
22:30 Время новостей Дагестана
23:00 Время новостей. Махачкала
23:20 «Угол зрения» 16+
23:50 Д/с «Исчезновения» 33 с. 16+
00:30 Время новостей Дагестана
01:00 Время новостей. Махачкала

ПЕРВЫЙ

05.00 «Доброе утро».
09.00 Новости.
09.25 «Доброе утро».
09.50 «Жить здорово!» (16+).
10.55 «Модный приговор».
12.00 Новости.
12.15 «Время покажет».
15.00 Новости.
15.15 «Давай поженемся!» (16+).
16.00 «Мужское/Женское».
17.00 «Время покажет».
18.00 Вечерние новости.
18.40 «На самом деле» (16+).
19.45 «Пусть говорят» (16+).
21.00 «Время».
21.30 Т/с «Янычар» (16+).
23.25 «Большая игра» (16+).
00.25 «Объяснение любви» (12+).
01.35 «Время покажет» (16+).
03.00 Новости.
03.05 «Время покажет» (16+).

РОССИЯ 1

09:00 Канал национального вещания «Маданият». На аварском языке
14:30 Местное время. Вести Дагестан
21:05 Местное время. Вести Дагестан
05.00 «Утро России».
09.55 «О самом главном» (12+).
11.00 «Вести».
11.30 «60 минут» (12+).
14.00 «Вести».
14.55 «Кто против?» (12+).
17.00 «Вести».
17.30 «60 минут» (12+).
21.20 Т/с «Елизавета» (16+).
22.20 «Вечер с В. Соловьевым» (12+).
01.00 Т/с «Годунов. Продолжение» (16+).
02.00 Т/с «Пыльная работа» (16+).
03.40 Т/с «Семейный детектив» (16+).

НТВ

04.55 Т/с «Возвращение Мухтара» (16+).
06.30 Утро. Самое лучшее (16+).
08.00 «Сегодня».
08.25 Т/с «Морские дьяволы. Смерч судьбы» (16+).
10.00 «Сегодня».
10.25 Т/с «Морские дьяволы. Смерч судьбы» (16+).
13.00 «Сегодня».
13.25 «Чрезвычайное происшествие».
14.00 Место встречи.
16.00 «Сегодня».
16.45 За гранью (16+).
17.50 ДНК (16+).
19.00 «Сегодня».
20.00 Т/с «Первый отдел» (16+).
23.20 «Сегодня».
23.40 Т/с «Пес» (16+).
03.30 Т/с «Береговая охрана» (16+).

ДОМАШНИЙ

06.30 Мелодрама «Пропавшая невеста» (16+).
06.40 «По делам несовершеннолетних» (16+).
08.45 «Давай разведемся!» (16+).
09.45 «Тест на отцовство» (16+).
12.00 Т/с «Понять. Простить» (16+).
13.05 Т/с «Порча» (16+).
13.35 Т/с «Знахарка» (16+).
14.10 Т/с «Верну любимого» (16+).
14.45 Мелодрама «Никогда не бывает поздно» (Украина) (16+).
19.00 Мелодрама «Сашка» (Украина) (16+).
23.00 Т/с «Женский доктор 2», 40-42 с. (16+).
01.50 Т/с «Знать будущее. Жизнь после Ванги» (16+).
06.00 «По делам несовершеннолетних» (16+).

ТВ-ЦЕНТР

06.00 «Настроение».
08.10 Д/с (12+).
08.40 Х/ф «Старая гвардия. Прощальная вечеринка» (16+).
10.40 «Петровка, 38» (16+).
10.55 «Городское собрание» (12+).
11.30 «События».
11.50 Т/с «Пуаро Агаты Кристи» (12+).
13.40 «Мой герой» (12+).
14.30 «События».
14.50 «Город новостей».
15.00 Т/с «Анна-детективъ 2» (16+).
16.55 Д/ф «90-е. «Звезды» и ворье» (16+).
17.50 «События».
18.10 Х/ф «Психология преступления. Эра Стрельца. Смерть по сценарию» (16+).
22.00 «События».
22.35 Д/ф (16+).
23.05 «Знак качества» (16+).
00.00 «События».
00.35 «Петровка, 38» (16+).
00.55 Хроники московского быта (12+).

ЗВЕЗДА

05.00 Т/с «Нулевая мировая», 3 и 4 с. (16+).
07.00 «Сегодня утром».
09.00 Новости дня (16+).
09.15 Х/ф «Ва-банк» (Польша) (12+).
11.20 «Открытый эфир».
13.00 Новости дня (16+).
13.35 Д/с «Оружие Победы» (12+).
13.50 Т/с «Хуторянин», 1-4 с.
14.00 Военные новости.
14.05 Т/с «Хуторянин», 1-4 с.
14.00 Новости дня (16+).
18.30 «Специальный репортаж» (16+).
18.50 Д/с «Неизвестные сражения Великой Отечественной». «Витеск» (16+).
19.40 «Скрытые угрозы».
20.25 Д/с «Загадки века».
21.15 Новости дня (16+).
21.25 «Открытый эфир» (12+).
23.05 «Между тем» (12+).
23.40 Х/ф «Отряд особого назначения» (12+).
01.15 Х/ф «Юность Петра».

саласа, 15-март

РГВК
07:00 Время новостей Дагестана
07:20 Передача на табасаранском языке «Мил»
08:00 «Королева спорта» 0+
08:10 Мультфильм 0+
08:30 Время новостей Дагестана
08:50 Х/ф «Валерий Чкалов» 0+
10:35 Д/с «Заповедники РФ» 1 с. 12+
11:05 «На виду» 12+
11:30 Т/с «Игра с огнем» 1 с. 16+
12:30 Время новостей Дагестана
12:50 «Ульяна спросит» 0+
13:40 «Подробности» 12+
14:10 «Экологический вестник» 12+
14:30 Время новостей Дагестана
14:50 Передача на табасаранском языке «Мил»
15:30 «Угол зрения» 16+

16:05 Проект «Удивительные горы» 0+
16:30 Время новостей Дагестана
16:55 Д/с «Заповедники РФ» 2 с. 12+
17:25 Мультфильм 0+
17:35 Т/с «Игра с огнем»
18:45 Передача на лакском языке «Аьрчи ва агьлу»
19:30 Время новостей Дагестана
20:00 Время новостей. Махачкала
20:20 «ПРО футбол» в прямом эфире
21:10 Ток-шоу «Общественный интерес» 12+
22:30 Время новостей Дагестана
23:00 Время новостей. Махачкала
23:20 «Коллеса» 12+
00:10 «Служа Родине» 12+
00:30 Время новостей Дагестана
01:00 Время новостей. Махачкала

ПЕРВЫЙ

05.00 «Доброе утро».
09.00 Новости.
09.25 «Доброе утро».
09.50 «Жить здорово!» (16+).
10.55 «Модный приговор».
12.00 Новости.
12.15 «Время покажет».
15.00 Новости.
15.15 «Давай поженемся!» (16+).
16.00 «Мужское/Женское».
17.00 «Время покажет».
18.00 Вечерние новости.
18.40 «На самом деле» (16+).
19.45 «Пусть говорят» (16+).
21.00 «Время».
21.30 Т/с «Янычар» (16+).
23.25 «Большая игра» (16+).
00.25 «Николай II. Последняя воля императора» (16+).
01.30 «Время покажет» (16+).
03.00 Новости.
03.05 «Время покажет» (16+).

РОССИЯ 1

09:00 Канал национального вещания «Даргала анкьи» на даргинском языке
14:30 Местное время. Вести Дагестан
21:05 Местное время. Вести Дагестан
05.00 «Утро России».
09.55 «О самом главном» (12+).
11.00 «Вести».
11.30 «60 минут» (12+).
14.00 «Вести».
14.55 «Кто против?» (12+).
17.00 «Вести».
17.30 «60 минут» (12+).
21.20 Т/с «Елизавета» (16+).
22.20 «Вечер с В. Соловьевым» (12+).
01.00 Т/с «Годунов. Продолжение» (16+).
02.00 Т/с «Пыльная работа» (16+).
03.40 Т/с «Семейный детектив» (16+).

НТВ

04.55 Т/с «Возвращение Мухтара» (16+).
06.30 Утро. Самое лучшее (16+).
08.00 «Сегодня».
08.25 Т/с «Морские дьяволы. Смерч судьбы» (16+).
10.00 «Сегодня».
10.25 Т/с «Морские дьяволы. Смерч судьбы» (16+).
13.00 «Сегодня».
13.25 «Чрезвычайное происшествие».
14.00 Место встречи.
16.00 «Сегодня».
16.45 За гранью (16+).
17.50 ДНК (16+).
19.00 «Сегодня».
20.00 Т/с «Первый отдел» (16+).
23.20 «Сегодня».
23.40 Т/с «Пес» (16+).
03.25 Т/с «Береговая охрана» (16+).

ДОМАШНИЙ

06.30 «По делам несовершеннолетних» (16+).
09.00 «Давай разведемся!» (16+).
10.00 «Тест на отцовство» (16+).
12.15 Т/с «Понять. Простить» (16+).
13.20 Т/с «Порча» (16+).
13.50 Т/с «Знахарка» (16+).
14.25 Т/с «Верну любимого» (16+).
15.00 Мелодрама «Пробуждение любви» (Украина) (16+).
19.00 Мелодрама «Когда умереть любовь» (Украина) (16+).
23.05 Т/с «Женский доктор 2», 43 и 44 с. (16+).
01.00 Т/с «Знать будущее. Жизнь после Ванги» (16+).
05.10 Д/с «Эффекты Матроны» (16+).
06.00 «По делам несовершеннолетних» (16+).

ТВ-ЦЕНТР

06.00 «Настроение».
08.10 «Доктор И...» (16+).
08.40 Х/ф «Старая гвардия. Прощальная вечеринка» (12+).
10.40 Д/ф «Галина Польских. Я нашла своего мужчину» (12+).
11.30 «События».
11.50 Т/с «Пуаро Агаты Кристи» (12+).
13.40 «Мой герой» (12+).
14.30 «События».
14.50 «Город новостей».
15.00 Т/с «Анна-детективъ 2» (16+).
16.55 Д/ф «90-е. Секс без перерыва» (16+).
17.50 «События».
18.10 Х/ф «Психология преступления. Черная кошка в темной комнате. Ничего личного» (12+).
22.00 «События».
22.30 «Закон и порядок».
23.05 Д/ф «Расписные звезды» (16+).
00.00 «События».
00.35 «Петровка, 38» (16+).
00.55 Хроники московского быта (12+).

ЗВЕЗДА

05.20 Т/с «Хуторянин», 3 и 4 с. (16+).
07.00 «Сегодня утром».
09.00 Новости дня (16+).
09.25 Х/ф «Ва-банк 2, или Ответный удар» (Польша) (12+).
11.20 «Открытый эфир».
13.00 Новости дня (16+).
13.35 Д/с «Оружие Победы» (12+).
13.50 Т/с «Хуторянин», 5-8 с.
14.00 Военные новости.
14.05 Т/с «Хуторянин», 5-8 с.
18.00 Новости дня (16+).
18.30 «Специальный репортаж» (16+).
18.50 Д/с «Неизвестные сражения Великой Отечественной» (16+).
19.40 «Легенды армии».
20.25 «Улика из прошлого».
21.15 Новости дня (16+).
21.25 «Открытый эфир» (12+).
23.05 «Между тем» (12+).
23.40 Х/ф «Кольцо из Амстердама» (12+).
01.25 Х/ф «В начале славных дел» (12+).

арбе, 16-март

РГВК
07:00 Время новостей Дагестана
07:20 Передача на лакском языке «Аьрчи ва агьлу»
08:00 «Королева спорта» 0+
08:10 Мультфильм 0+
08:30 Время новостей Дагестана
08:50 Х/ф «Большая семья»
10:40 Д/с «Заповедники РФ» 2 с. 12+
11:10 «Служа Родине» 12+
11:30 Т/с «Игра с огнем» 2 с. 16+
12:30 Время новостей Дагестана
12:55 Ток-шоу «Общественный интерес» 12+
14:10 «Дагестан туристический» 0+
14:30 Время новостей Дагестана
14:50 Передача на лакском языке «Аьрчи ва агьлу»
15:30 «Колеса» 12+

16:30 Время новостей Дагестана
16:55 Д/с «Заповедники РФ» 3 с. 12+
17:25 Мультфильм 0+
17:35 Т/с «Игра с огнем»
18:45 Передача на даргинском языке 12+
19:30 Время новостей Дагестана
20:00 Время новостей. Махачкала
20:20 «Здоровье» в прямом эфире
21:10 «Годекан» 0+
21:40 «Удивительные горы»
22:00 «Городская среда»
22:30 Время новостей Дагестана
23:00 Время новостей. Махачкала
23:20 «Память поколений»
00:00 Д/с «Исчезновения» 34 с. 16+
00:30 Время новостей Дагестана
01:00 Время новостей. Махачкала

ПЕРВЫЙ

05.00 «Доброе утро».
09.00 Новости.
09.25 «Доброе утро».
09.50 «Жить здорово!» (16+).
10.55 «Модный приговор».
12.00 Новости.
12.15 «Время покажет».
15.00 Новости.
15.15 «Давай поженемся!» (16+).
16.00 «Мужское/Женское».
17.00 «Время покажет».
18.00 Вечерние новости.
18.40 «На самом деле» (16+).
19.45 «Пусть говорят» (16+).
21.00 «Время».
21.30 Т/с «Янычар» (16+).
23.25 «Большая игра» (16+).
00.25 Д/ф «Сергей Юрский. Против правил» (12+).
01.30 «Время покажет» (16+).
03.00 Новости.
03.05 «Время покажет» (16+).

РОССИЯ 1

09:00 Канал национального вещания «Лалаан» на рутульском языке
14:30 Местное время. Вести Дагестан
21:05 Местное время. Вести Дагестан
05.00 «Утро России».
09.55 «О самом главном» (12+).
11.00 «Вести».
11.30 «60 минут» (12+).
14.00 «Вести».
14.55 «Кто против?» (12+).
17.00 «Вести».
17.30 «60 минут» (12+).
21.20 Т/с «Елизавета» (16+).
22.20 «Вечер с В. Соловьевым» (12+).
01.00 Т/с «Годунов. Продолжение» (16+).
02.00 Т/с «Пыльная работа» (16+).
03.40 Т/с «Семейный детектив» (16+).

НТВ

04.55 Т/с «Возвращение Мухтара» (16+).
06.30 Утро. Самое лучшее (16+).
08.00 «Сегодня».
08.25 Т/с «Морские дьяволы. Смерч судьбы» (16+).
10.00 «Сегодня».
10.25 Т/с «Морские дьяволы. Смерч судьбы» (16+).
13.00 «Сегодня».
13.25 «Чрезвычайное происшествие».
14.00 Место встречи.
16.00 «Сегодня».
16.45 За гранью (16+).
17.50 ДНК (16+).
19.00 «Сегодня».
20.00 Т/с «Первый отдел» (16+).
23.20 «Сегодня».
23.40 Т/с «Пес» (16+).
03.25 Т/с «Береговая охрана» (16+).

ДОМАШНИЙ

06.30 «По делам несовершеннолетних» (16+).
09.00 «Давай разведемся!» (16+).
10.00 «Тест на отцовство» (16+).
12.15 Т/с «Понять. Простить» (16+).
13.20 Т/с «Порча» (16+).
13.50 Т/с «Знахарка» (16+).
14.25 Т/с «Верну любимого» (16+).
15.00 Мелодрама «Сашка» (16+).
19.00 Мелодрама «Хочу тебе верить» (16+).
23.15 Т/с «Женский доктор 2», 45 и 46 с. (16+).
01.10 Д/с «Эффекты Матроны» (16+).
06.00 «По делам несовершеннолетних» (16+).

ТВ-ЦЕНТР

06.00 «Настроение».
08.10 «Доктор И...» (16+).
08.40 Х/ф «Старая гвардия. Огненный след» (12+).
10.35 Д/ф «Интеллектуальный хулиган» (12+).
11.30 «События».
11.50 Т/с «Пуаро Агаты Кристи» (12+).
13.40 «Мой герой» (12+).
14.30 «События».
14.50 «Город новостей».
15.00 Т/с «Анна-детективъ 2» (16+).
16.50 Д/ф «90-е. Черный юмор» (16+).
17.50 «События».
18.10 Х/ф «Психология преступления. Дуэль. Перелетная птица» (12+).
22.00 «События».
22.30 «Хватит слушать!» (16+).
23.05 «Прощание» (16+).
00.00 «События».
00.35 «Петровка, 38» (16+).
00.55 Д/ф «Жены Третьего рейха» (16+).
01.35 Д/ф «Разлученные властью» (12+).

ЗВЕЗДА

5.20 Т/с «Хуторянин», 7 и 8 с.
07.00 «Сегодня утром».
09.00 Новости дня (16+).
09.15 Х/ф «Сказ про то, как царь Петр арапа женил» (12+).
11.20 «Открытый эфир».
13.00 Новости дня (16+).
13.35 Д/с «Оружие Победы» (12+).
13.50, 14.05 Т/с «Хуторянин», 9-12 с. (16+).
14.00 Военные новости.
18.00 Новости дня (16+).
18.30 «Специальный репортаж» (16+).
18.50 Д/с «Неизвестные сражения Великой Отечественной» (16+).
19.40 «Главный день».
20.25 Д/с «Секретные материалы» (16+).
21.15 Новости дня (16+).
21.25 «Открытый эфир» (12+).
23.05 «Между тем» (12+).
23.40 Х/ф «Ларец Марии Медичи» (12+).
01.25 Х/ф «Сказ про то, как царь Петр арапа женил» (12+).

хемис, 17-март

РГВК
07:00 Время новостей Дагестана
07:20 Передача на даргинском языке 12+
08:00 «Королева спорта» 0+

жумья, 18-март
РГВК
07:00,08.30,12.30 Время новостей Дагестана
07:20 Передача на аварском языке 12+

ПЕРВЫЙ
05.00 "Доброе утро".
09.00 Новости.
09.25 "Доброе утро".
09.50 "Жить здорово!" (16+).

РОССИЯ 1
09:00 Канал национального вещания «Магудере» на агулском языке
14:30 Местное время. Вести Дагестан
21:05 Местное время Вести Дагестан

НТВ
04.55 Т/с "Возвращение Мухтара". (16+).
06.30 Утро. Самое лучшее.
08.00 "Сегодня".
08.25 Д/с "Мои университеты. Будущее за настоящими". (6+).

киш, 19-март
РГВК
07:00,08.30,16.30 Время новостей Дагестана
07:20,15.10 Передача на кумыкском языке 12+

ПЕРВЫЙ
06.00 "Доброе утро". Суббота. (6+).
09.00 "Умницы и умники". (12+).

РОССИЯ 1
05.00 "Утро России". Суббота.
08.00 "Вести". Местное время.
08.20 Местное время. Суббота.

НТВ
04.55 ЧП. Расследование.
05.25 Х/ф "Двенадцать часов". (16+).

гьяд, 20-март
РГВК
07:00,08.30,19.30 Время новостей Дагестана
07:20 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» 12+

ПЕРВЫЙ
05.20 Х/ф "Вопреки всему".
06.00,10.00,12.00 Новости.
06.10 Х/ф "Вопреки всему".

РОССИЯ 1
05.20 Х/ф "Формула счастья". (12+).
07.15 "Устами младенца".
08.00 Местное время. Воскресенье.

НТВ
04.45 Х/ф "Золотой транзит". (16+).
06.35 Центральное телевидение. (16+).

КУЛЬТУРА 14-20-МАРТАДАЛДИ
ИСЛЕН
06.30,07.00,08.30,10.00,15.00,19.30,23.30
Новости культуры.
06.35 "Пешком..." Москва храмовая.

АРБЕ
06.30,07.00,08.30,10.00,15.00,19.30,23.30
Новости культуры.
06.35 "Пешком..." Москва скульптурная.

ХЕМИС
06.30,07.00,08.30,10.00,15.00,19.30,23.30
Новости культуры.
06.35 "Пешком..." Москва Шусева.

ЖУМЬЯ
06.30,07.00,08.30,10.00,15.00,19.30,23.30
Новости культуры.
06.35 "Пешком..." Крым серебряный.

Программа гъзаурайди - Н.ВЕЛИБЕГОВА

Дин

Чехи гунагъар

Ямин МЕГЪАМЕДОВ,
диндин рекъий алим

(Эвел - 2021-йисан 45-52, 2022-йисан 1-9-нумрайра)

Гъа и эмиралди ва къадагъайралди ивиар (инсандин чан) хуъзва, ягъ-намус-диз гъурметзава ва виринра инсанрин арада саламатвални секинвал пайда жезва.

Инсандиз герек ва чарасуз вад шей ава ва абур вири Исламди (Шариатдин къанурни) хуъзва: инсандин дин, чан, акъул, ягъ-намус ва мал. Абурукай садан къванни гъакъиндай, зулум авуна, тайинар-навай сергъятар члурайтла, им еке тахсир-карвал, гунагъкарвал яз гъисабзава. Ихътин къвалахриз рехъ гайидаз тайин тир жаза къведа! Винидихъ къейд авунвай вад шей хвейила, жемят (халкъ) - бахтлувиле ва а жемятдикай гъар са кас саламатвиле жеда!

Везифаяр къве жуьре ава. 1) Инсандин ва адан Раббидин арада авайбур. Яни Аллагъдин вилик бендедин хивевай везифаяр. Тавгъидилай ва имандилай къулухъ виридалайни чехиди кап авун я. 2) Инсандин ва маса махлукъатрин арада авай везифаяр. Яни са бендедин хиве маса бендедин вилик авай везифаяр. Виридалайни чехиди ивиар (чан) хуън я.

Гъавилай гъар са бенде патал Къияматдин Юкъуз гъахъ-гъисаб тухудай виридалайни сифтегъан кар адан кап я. Инсанрин арада виридалайни сифтегъан кар вичин гъакъиндай Къияматдин Юкъуз дуван ийидай, ивидин кар я.

Гъаниз килигна, инсан яна къин чехи гунагърикай я ва муъмин кас вичин диндин карда та ада къадагъа авунвай иви экъичдалди (маса кас яна къиналди), гегъеншвиле амукъда. Масадан чандиз къаст авун зурба гунагъ я ва адай и дуъньядани, Эхиратдани пис жаза ава.

Пуд лагъай чехи гунагъ: рибатдин (процентрин) малтун

Риба - (файда, селем, фаиз) процент лагъай чал я.

Малдин гъакъиндай пуд къайда ава: 1) адалатлувал; 2) лайихвал; 3) зулум. Адалатлувал алишверишун я, лайихвал садакъа гун я ва зулум риба (процентар) авун я.

Рибатдин гъакъиндай къанун

1. Риба чехи гунагърикай я, ам цавай атанвай вири - ягъудия, насрания, Ислам (ягъудрин, хашпарайрин ва мусурманрин) - динра зурба зарар авайвилай гъарамнава ва къадагъа авунва. Ада инсанрин арада душманвал (адават) твазва. Гъакъин ада, кесибдин мал къакъудиз, гунагъкаррин гъиле мал артух хъуниз себебвалзава ва и карда муъгътеж касдиз зулум авун ава. Идалайни гъейри, рибатди девлетлу касдиз кесиб касдин винел агъавал гузва, садакъа гунин ва хъсанвал авунин варар агалзава, инсандихъ авай мергъяматлувиллин (язух атунин) гъисс члуззава.

2. Риба инсанрин мал батлулвилелди (члурувилелди) тлуън я. Ада инсанриз герек къазанмишунар, алишверишунар, сенаткарвилер (промышленность) кардик кутуниз манивилер гузва, вучиз лагъайтла риба ийизвай касди вичин мал зегъмет галачиз артухарзава. Гъар са касдиз чир хъун лазим я: гъи касди гъикъван гзаф риба авуртлани, адан эхир сад я - мал тлимил хъун, квахун, пуч хъун!

Шариатди риба къадагъа авурла, адан звезда дуъз рехъ (чара) къалурнава. Месе-ла, алвердин гъалал жуърейрикай сад мудараба я. Яни пул гвай касди вичин мал тайин са карчидив вугузва - ада вичин савдадик кутун патал. Карчиди лагъайтла, хъайи хийир (къазанжи) къведазни пайзава.

Рибатдин гъакъиндай жаза

Риба, винидихъ къейд авурвал, еке гунагърикай къетендиз къейд авуна, риба незвай ва а карда векилвалзавай ксариз дяве малумарнава.

Диндин месэлайриз талукъ суалар пайда хъайитла, ватцапдин 8-989-653-42-35 нумрадиз кхъихъ.

1. Аллагъ-Таалади лугъузва (2-сура, 278, 279-аятар, мана): "Эй иман гъанвайбур! Кичле хъухъ квез Аллагъдихъай ва (къахчун тавуна) къуьне рибадикай амукънавайди (къадагъа тайинардалди) къуьне авур рибатдин крарай къевезвай къазанжи къахчумир) тур - эгер куън (гъакъикъи) муъминар ятла. () Эгер куъне (а эмир къилиз акъуд) тавуртла, малум хъухъ (якъиндиз чир хъухъ) квез (куъ аксина жедай) дяведикай Аллагъдин ва Адан расулдин патай. Эгер куъне (рибадикай) туба авуртла, квез куъ асул мал амукъда (къуьне вугай бурж винелай артуханди алачиз къахчун лазим я). Куънени (масадаз) зулум авун жедач (вуганвай буржуншлай артуханди къахчуз) ва квезни зулум жедач (вугай буржар кими тушиз къахчурла)".

2. Жабир асгъабди (Аллагъ рази хъурай вичелай) лугъузва: "Аллагъдин расулди (къуй Аллагъдин патай салават ва саламар хъурай вичиз) риба незвайди, адаз векилвалзавайди, ам къизвайди ва а кардин къве шагъидни лянетнава. Ада лагъана (мана): "Абур вири сад хъиз (барбар) я". (Муслим).

3. Абу-Гъурайра асгъабди (Аллагъ рази хъурай вичелай) хабар гузаввал, Пайгъамбардин (къуй Аллагъдин патай салават ва саламар хъурай вичиз) гъадисда къейднава (мана):

"Куън телефшел гъидай ирид гъерекатдикай яргъаз хъухъ! Абуру лагъана: "Я расула Аллагъ, гъибур (вуч) я абур Ада лагъана: "Аллагъдиз шерик гъун (ширк авун), суъгъуър авун, кас яна къин (вич Аллагъди гъарамнавай, анжах гъахъ аваз яна къин квачиз), риба (файда, фаиз) тлуън, етимдин мал тлуън, кафиррин къушун атайла, адакай катун, (гунагъ кардикай гъафил тир, члиз гъич фикирни авачир) диндар михъи муъмин дишегълирлал (зина авунин) буъгътен (члуру кардин тахсир) вегъин". (Бухарий, Муслим).

Рибатдин жуъреяр

1) Риба-ан-насиъагъ. Ам маса гузвай касди маса къачузвай касдивай къачузвай артухан шей я - (муъгълет гунин) звезда. Месела: са касдив агъзур манат бурж вугун - са вацралай агъзурни са виш вахчун патал.

А жуъредик гъакъини ихътин мисаларни акатзава. Бурж вуганвай касдивай лазим юкъуз ам вахуз тахъайла, адаз алава вахт хгузва, гъа са вахтунда буржунин винел процентарни эцигзава (файда артухарзава). Нетижда буржлудан хиве авай малдин къадар мадни артух жезва. И жуъре "джагълийадин" (Ислам къедалди вилик хъайи авам) девирда рибатдин асул тир. Гъавилай Аллагъди ам гъарам (къадагъа) авунва ва, бурж вахуз тежез, клева авай касдиз муъгълет хгун (процентар галачиз) важиблу авунва - адан зарардин чехивилай.

Аллагъ-Таалади лугъузва (3-сура, 130-аят, мана): "Эй иман гъанвайбур! Куъне "риба" (файда) - (вуганвай буржунилай) гзаф сеферда артухди яз немир - (вичин ахпа) шумудни са сеферда артухнавай (а гунагъ кар ийизвайбуру, бурж вугудайла, артух вахкунин шартли эцигзава. Гуъгъуънлай бурж вахкудай вахт атайла, эгер вахуз тежез хъайитла, муъгълет хгун патал абур бурж мадни артухарзава...). Кичле хъухъ (квез) Аллагъдихъай - квез агалкъунар хъун патал!".

Аллагъ-Таалади лугъузва (2-сура, 280-аят, мана): "Эгер (куъ бурж алай кас) клева авайди (бурж вахуз тежезвайди) яз хъайитла, (а члавуз куъне) гуъзлемишун (адаз муъгълет хгун) лазим я (адан) гъал регъят жедалди (мумкинвал хъана вахкудалди). Куъне (адаз) (а бурж ва я адан са пай багъиш авун) садакъа авун куън патал мадни хийирлу я (и дуъньядани, Эхиратдани) - эгер квез чиз хъанайтла (а кар)!"

(КъатI ама)

"Лезги газетда" диндин пак кхъинар жезва. Гъавилай ам чиркин чкайрал гадарун къадагъа я.

Спорт

Гъайиф, гуъзетнавачир...

Рагнеда РАМАЛДАНОВА

Им рази жедай кар туштлани, политикади чехи спортдиз члурука таъсирзавай дуъшушрин шагъидар чун идалай виликни садрани къведр хъанач. Алатай вахтарин вакъияр, аз чиз, рикел хкунин лажимвал авач, амма...

Политика спортдик къаришмиш жезвай дуъшушрик гила мадни йигинвал акатнава. Алай вацран эхирра апрелдин сифте килера азаддаказ, грекринни римлуурин жуъреда ва дишегълийри куршахар къунай Венгриядин меркез Будапештда къиле фидай Европадин чемпионатда ва Болгариядин Пловдив шегъерда 23 йисал къедалди яшда авайбурун арада къвенквечивилин акъажунра иштиракуникай Россиядин милли команда худнава. Идакай Россиядин куршахар къунай спортдин федерациядин (ФСБР) президент Михаил Мамишвилиди ФСБР-дин сайтда хабар ганва.

- МОК-дин (Международный Олимпийский Комитет) исполкомди алатай ислендиз спортдин федерациярал Россиядин ва Белоруссиядин милли командаяр акъажунриз ахъай тавун тапшурмишнава. Амма спортсменривай Россиядин ва Белоруссиядин милли командайрик квачиз, яни нейтральный атлетар яз, чемпионатда ва

акъажунра иштиракиз жедайди алава хъийизва МОК-ди. Чун, федерациядин, Россиядин куршахар къадайбурун хизандин, чи уълкве Россиядин лайихлувал, намус гъи дережада хъайитлани хуъз гъазур я. Амма Россиядин хъянавай команди Будапештда къиле фидай акъажунра иштиракдач. Чавай чи спортсменрин ва тренерин уъмуър хаталувилек кутаз жедач, - къейдзава М.Мамишвилиди.

Виридаз малум тирвал, и санкцияр алай вахтунда Украинада къиле тухуниз мажбур хъанвай дяведихъ галаз алакълу я.

Рикел хкин: винидихъ твар къунвай чемпионатда ва 23 йисал къедалди яшда авайбурун арада къвенквечивилин акъажунра иштиракдай ихтияр-путёвка къазанмишнавайбурун арада азаддаказ куршахар къунай "Иван Ярыгин -2022" международный турнирда Гран-Прияр къазанмишай чи ватангълияр - Даурен Куругълиев (86 кг) ва Шамил Мегъамедовин (65 кг) авай. Мегъамедова мукъвара Туркиядин Стамбулда къиле фейи "Яшар Догу" турнирда, гъалибвал къазанмишуналди, вичин артуханвал къалурнай.

Ибурулайни гъейри, мартдиз грекринни римлуурин жуъреда куршахар къунай Болгариядин Пловдив шегъерда къиле фидай Европадин къвенквечивилин акъажунра алатай йисан гъалибчи Анвар Аллагъярова иштиракдач. Гъайиф...

Сабинадин агалкъун

КЪЕЗИЛ АТЛЕТИКА

Къагъриман ИБРАГЪИМОВ

Са тлимил йикъар идалай вилик Саранск шегъерда къезил атлетикадай Россиядин Кубок патал къулан тарциз ва къачериз зарар ганвай спортсменрин арада къиле фейи акъажунра Дербентдай тир Сабина Магъмудовади къвенквечи чка къуна.

Сабинади акъажунра вичин къаст къилиз акъудун патал вири къуватар эцигна, тренерди ганвай чирвилерикайни меслятрикай менфят къачуна, амайбуруз гъалибвал къазанмишдай са мумкинвални тунач.

С.Магъмудовадиз чехи агалкъун мубарак авуналди, адан тренер Шагъсенем Къужаевадин ва инструктор Альберт Рза

еван зегъметни къейд ийиз кланзава. Къуй Сабинадихъ идалай кулухъ мадни еке агалкъунар хъурай!

Стхайрин нубатдин гъалибвал

КИКБОКСИНГ

Хазран КЪАСУМОВ

Мукъвара Избербашдин физкультурдинни сагъламвал мягъкемардай комплексда кикбоксингдай СКО-дин чемпионат ва къвенквечивал патал акъажунра къиле фена. Ана Дагъустан, Чечня, Ингушетия, Кеферпатан Осетия-Алания республикайрай ва Ставрополдин крайдай тир 300-далай виниз спортсменри иштиракна. Стал Сулейманан райондин патай ана Эминхуърят тир стхайр Исмаил ва Агъмед ИМАМОВРИ векилвална. Рикел хкин: абур са тлимил вахт идалай вилик Каспийск шегъерда Дагъустандин къвенквечивал патал къиле фейи акъажунра 1-чкаяр къунай.

Федеральный округдин чемпионатда Исмаил Имамова 63 килограммдин заланвал авайбурун арада 1-чка къуна. Адан гъевчи стха Агъмед 69 килограммдин заланвал авайбурун арада 2-чкадиз лайихлу хъана.

Гила Исмаила алай вацра Волгоград

шегъерда Россиядин къвенквечивал патал къиле фидай акъажунра иштиракда.

Стхайри Белижда тренер Шагъмурад Залован гъилик вердишвилер къачуз пуд йис хъанва. Абур республикадин ва Вирироссиядин хейлин турниррин гъалибчияр ва призерар я.

Исмаил ва Агъмед Имамовриз спонсорвиллин куъмек Каспийскдин дуъм-дуъз механикадин заводдин директор Шарафудин Фатуллаева гузва.

Лезги газет

УЧРЕДИТЕЛЬ:

Дагъустан Республикадин информациядин ва печатдин министерство

367018, Махачкъала, Насрутдинован пр., 1 "а"

КБИЛИН РЕДАКТОР
М. И. ИБРАГИМОВ
(+78722) 66-00-60

E-mail: lezgiGazet@yandex.ru

КБИЛИН РЕДАКТОРДИН ЗАМЕСТИТЕЛЬ
К. Н. ФЕРЗАЛИЕВ
66-13-55

ЖАВАБДАР СЕКРЕТАРЬ
Ш. Ш. ШИХМУРАДОВ
66-02-81

ОТДЕЛРИН РЕДАКТОРАР:

ПОЛИТИКАДИН
Н. М. ИБРАГИМОВ
66-00-59

ЭКОНОМИКАДИН
Ж. М. САИДОВА
66-00-63

КУЛЬТУРАДИН ВА ЛИТЕРАТУРАДИН
М. А. ЖАЛИЛОВ
66-00-64

ЯШАЙИШДИН ВА ЧАРАРИН
Р. С. РАМАЛДАНОВА
66-00-57

БУХГАЛТЕРИЯ
66-00-62

КАССА
66-00-56

ЖАВАБДАР КОРРЕКТОР
М. МАГЪАМДАЛИЕВА
ВЕРСТКА ИЙИЗВАЙДИ
Ш. ФЕЙЗУЛЛАЕВА
НУМРАДИН РЕДАКТОР
Н. ВЕЛИЕВА

Газет йиса 52 сеферда ақатзава
Газет алақядин, информационный техноло-
гийрин ва массовый коммуникацийрин хиле
гуьзчивал авунин рекъай Федеральний къул-
лугъдин Дагъустан Республикада авай Управ-
лениди 2019-йисан 22-апрелдиз регистра-
ция авуна.

Регистрациядин нумра ПИ № ТУ 05-00420
Макъалаяр редакцияди туьклубр хъийизва.
Макъалайриз рецензияр гузвач ва абур эл-
къвена вахузвач. Редакциядинни макъалай-
рин авторрин фикрар сад тахун мумкин я.
Газетда чап авун патал теклифнавай матери-
алра гъанвай делирлин дуьзвилин ва керчек-
вилин патяхъай жавабдарвал авторрин чпин
хиве гъатзава.

РЕДАКЦИЯДИН ВА ИЗДАТЕЛДИН АДРЕС:

367018, Махачкъала, Насрутдинован
проспект, 1 "а". Печатдин къвал

ГАЗЕТДИН ИНДЕКСАР:

Йисан - ПП200
Зур йисан - ПП171

Чап ийиз вахкудай вахт - 21.00
Чап ийиз вахкана - 17.00

Газет "Издательство" "Лотос"
ООО-дин типографияда чапна.

367000, Махачкъала,
Пушкинан куьче, 6.

Тираж 6730

Г - И лишандик квай материалар
гъакъидихъ чапзавайбуру я.
12+ - Икъван яшар хъанвайбуру къелрай
НАШИ РЕКВИЗИТЫ:

ГБУ "Редакция республиканской газеты
"Лезги газет"

УФК по РД
Отделение - НБ РД г.Махачкала
БНК - 048209001
ИНН - 0561051314/КПП - 057101001
Р/Сч - 40601810100001000001
Л/Сч - 20036 Ш60090

Гафарин алемдай

Лезги члал члехи тарих авай девлетлугурукай сад я. Масабура хъиз, анани къецепатан члаларай (араб, фарс, туьрк) атанвай гафар тлимил авач. Идалайни гъейри, литературный члала гъат тавунвай нугъатрин гафарни ава.

Гъайиф хъи, гафарганра гъатнаватлани, кхъинра, рахунра тлимил менфят къачузвайвилей михъиз къвахъдай чкадал алай гафарни ава. Гъилевай нумрадилай гатлунна, чна "Яру ктабда" гъатнавай, нугъатра авай гафарикай куьруь баянар гуда. Асул гъисабдай абур А.Гъажиеван "Лезгийрин фольклор", У.Мейлановадин "Очерки лезгинской диалектологии", М.Бабаханован "Лезгинско-русский словарь", Ф.Насрединован "V-XI классра лезги члалан ва литературадин тарсара ишлемишдай гафарган", В.Муьшкьюрвидин "Бубайрин ватан Хылар", Г.Мамедярован "История села Фий", Ю.Халилован "Лезги члаланни азербайжан члалан гафала", А.Мирзебегован "Село Нижний Легер", С.Керимовадин "Зи зари халкъ" ктабрай, нугъатрай ва маса чешмейрай къачунва. Рубрика туьзувайди "Лезги газетдин" мухбир, шаир, публицист Мурад Саид я.

АЛУС (-ди, -да, -ар) - къалин векь (янавай векьин чкадал эхкъечнавай) (и гаф, мисал яз, Тагъиржалрин нугъатда ава);

БАЦИ - волк (и гаф "Шарвили" эпосда, Куьчхуьр Саидан, Миграгъ Къемеран эсерра ва маса чешмейра гьалтзава);

БИРБИЦИ - чарчин клус, справка, документ (и гаф Ю. Халилован ва М. Бабаханован гафарганра гъатнава);

ГЪАЙРАТ - эрмени (и гаф М. Бабаханован гафарганда ава);

ГЪАЛАТ - момент (и гаф Келетрин, Миграгърин, Хыларин ва са жерге маса хуьрерин нугъатра ава);

ГЪЕВЕЛАГ - чуьлдин къиф (и гаф, мисал яз, Тагъиржалрин нугъатда ава);

ГЪЕДРАЗ - вечером (и гаф ашукъ Ширинан манийра, Г.Мамедярован ктабда гьалтзава);

ГЪУРМИЧИ - крыжовник (и гаф Куьчхуьр Саидан эсерра ава);

ГЪУЙУЬФ - игъсан; гъуйуьф гун - игъсан гун; (и гаф Куьрушрин, Тагъиржалрин ва са жерге маса хуьрерин нугъатра ава);

ЗУЛУН ХВА - пасынок (и гаф Хыларин нугъатда ава);

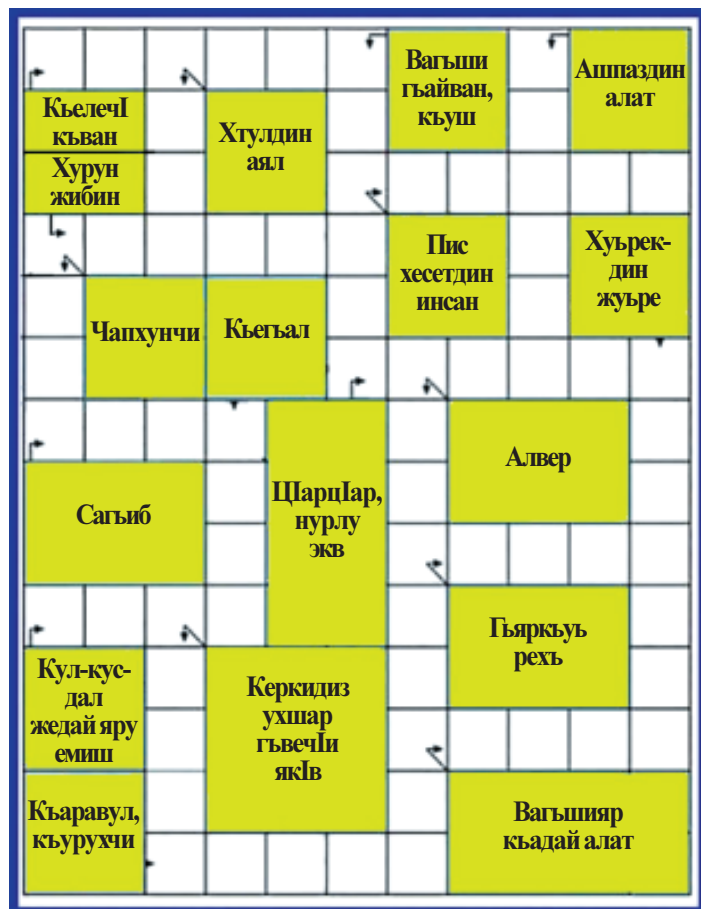
КИДАВ (-ди, -да, -ар) бурсит (гъайванрин азар), (и гаф М.Бабаханован, Ю. Халилован гафарганра гъатнава);

КЕРКИЛ - 1. элкъвей, шар хътин; керкил къван; 2. аскан буйдин, яцу, куьк (инсандикай рахадайла) (и гаф Агъа Лакарин, Тагъиржалрин ва са жерге маса хуьрерин нугъатра ава).

(КъатI ама)

Сканворд

Туьклубрайдн - К. КЪАЛАЖУХВИ

"ЛГ"-дин 9-нумрадиз ақъатай сканворддин жавабар:

ДУЪЗ ЦАРАРА: Аладаш. Рапрап. КъвалакI. Нукъсан. ЖаллагI. Агъали. Му-барак. Бурав. Мишер.

ТИК ЦАРАРА: Аставал. ШаркIунтI. Дергес. Надинкъвал. "Лада". Такабур. Бадам.

Утерянный аттестат о среднем общем образовании за №00524004157146, выданный в 2019 году Муниципальным казенным общеобразовательным учреждением "Икринская средняя общеобразовательная школа имени Героя Советского Союза Э.Б.Салихова" Курахского района на имя **ШИХБАБАЕВА Али Шихбабаевича**, считать недействительным.

Цийи девирдин мисалар

Мерд АЛИДИН дафтардай

Акьуллу къил Квачериз бела я. ДатIана катуниз маж-бурда...

КIамашир тахъанайтIа, акьуллубур чир жедачир.

Акьулдилай Квачери фад тухарда.

Акьуллуди акьуллудал элкьуьн КIамашириз рехъ ачухай мисал я.

Ктаб чIатI туш. ЧIатIуни гишин руфун тухарда. Ктабди...

Ктабар пара хъайи къур хада.

Пара чир хъайи чичанбег кацел фида.

Вун - савад гъаз, зун - къуват гъаз.

Виш ктабдилай виш манат хъсан я.

Ктаб - къуьгъеди, манат - цIийиди...

Накъ муаллим тир, къе - фекь. Накъ эсим тир, къе - икь...

Суалар ва жавабар

Рамазан ВЕЛИБЕГОВ

Коммерсантар

- Буба, коммерция, коммерсантар вуч лагъай гафар я?

- Ахъинбур, чпи метягъ арадал теъиз, ам гъаф авай чкайрай ужуз къиметрай маса къачуз, чпиз клани къиметрай маса хгузвайбуру я. Ихътин къайдада коммерсантри чпин девлетрин къадар артухарзава.

СССР-дин девирда ахъинбуруз спекулянтар лугъузвай ва гъатта дустагърани твазвай. Гъайиф хъи, члехи уьлкве чуькIунихъ галаз санал халкъди гъалал къазанжи къазанмишзавай заводар, фабри-каярни агал хъана. Гъафбур бейкарриз элкъвена. И макъамда жеми-ятдин арада государстводин патай авай гуьзчивал зайиф, коммерсантар ва масабур пайда хъана...

Аялрилай гъаф...

- Буба, чи телевизордай лап гъаф шит жедай жуьреда кацери кицлер хуьдай, абуроз тIуьн гудай, чуьхуьдай, абур галаз паркара къекъведай къайдаяр къалурзава. Амма аялриз талукъ месэляяр телевидениди лап тлимил къарагъарзава. Яраб вучиз икI ятIа? ТахъайтIа, абуроз аялрилай кицлерни кацера гъаф клан яни?

- Ам, чан бубадин, адалатсузвални агъузвал я. Чи уьлкведин телевизиончикри Европадайла чешне къачузва. Европадин бязи шегъерра 1-4 йисалди яшда авай аялрин къадардилай кицлеринни гурцIулрин къадар саки къве сеферда артух я.

Абурун абурлу "дидеярни", гурцIулар, кицлер коляскайра туна, паркара къекъвезва. Мумкин я мукъвара чи уьлкведини гъакI хъун.

- Жери кар туш, я буба. АкI хъайила, гукуматар къватдични, терг жедачни?

- Эгер захъ агъзвачтIа, бубадин, вуна "Аргументы и факты" газетдин 2021-йисан сентябрдин вацра ақъатнавай 38-нумрадин 8-чина авай "Семья в Европе: вместе ребенок - собака" макъала кле-ла. Ана бязи уьлквейра хейлин хизанри аялрилай саки къве сефер-да артух кацери гурцIулар хуьзвайди къейднава...

Камалдин алемдай

Къекъвезвайдаз жагъида

Кесиб касдиз и дуьньяда

гъахъ,

Чил клеви я, цав къакъан я.

Вун бахтунин рекъе хъухъ.

Хпеж КЪУРБАН

Куьре МЕЛИК

Халкъ патал хъсан крарихъ

Къалгъанрикай жедач цуь-

ялун къегъалвал я.

кверин десте.

Гъажибег ГЪАЖИБЕГОВ

Ялцугъ ЭМИН

Рахунрик арабир зара-

ЭвернатIа ваз намердда

фатар кутаз тахъайтIа, къел

суфрадал,

квачир фу незвайди хъиз же-

Ацукъайла хци ая на япар.

да.

Мазали АЛИ

Зияудин ЭФЕНДИЕВ

Тумар цунин вилик никлер

Тухдаз гишиндан дердини-

къуьгъеввер авун герег кар я.

кай хабар жедач.

Алкъвадар ГЪАСАН

Назир АГЪМЕДОВ

КIватIайди - К. КIЕЛЕТВИ

"Лезги газетдин" редакциядин коллективди Рашидова Насия-таз имидин руш
КЪИЗТАМАМ
рагъметдиз финихъ галаз алакълу яз башсагълугъвал гузва.

Стал Сулейманан райондин собранидин депутатри, админи-страциядин работникри Дагъустан Республикадин Халкъдин Соб-ранидин депутат Яралиев Имам Музамудинович аз играми буба
Музамудин Къазимегъамедович ЯРАЛИЕВ
рагъметдиз финихъ галаз алакълу яз, дериндай хажалат чIугу-нивиди, башсагълугъвал гузва.

Мегъамедов Мегъамед Мурадовича ва Гимбатова Гимбат Ме-гъамедовича буба
Музамудин Казимегъамедович ЯРАЛИЕВ
рагъметдиз финихъ галаз алакълу яз Имам Музамудинович Яра-лиеваз, адан хизанриз, мукъва-къилийриз башсагълугъвал гузва.